

Tampereen yliopisto
Johtamiskorkeakoulu

Pinja Lehtonen

Ihmisoikeudet edellä kilohailia tarkastelemaan?

Q-metodologinen haastattelututkimus Suomen kehityspolitiikan läpileikkaavien tavoitteiden
toteuttamisesta instituutioidenvälisissä kehitysyhteistyöhankkeissa

Pro gradu -tutkielma
Kansainvälinen politiikka
Huhtikuu 2013

LEHTONEN, PINJA AURORA: Ihmisoikeudet edellä kilohailia tarkastelemaan? Q-metodologinen haastattelututkimus Suomen kehityspoliitiikan läpileikkaavien tavoitteiden toteuttamisesta instituutioidenvälisissä kehitysyhteistyöhankkeissa

Pro gradu -tutkielma, 101 s., 7 liites.

Kansainvälinen politiikka
Huhtikuu 2013

Pro gradu -tutkielmassani pyrin hahmottamaan Suomen kehityspoliitiikan läpileikkaavien tavoitteiden toteuttamista instituutioidenvälisessä kehitysyhteistyössä. Läpileikkaavat tavoitteet ovat voimassaolevassa, vuoden 2012 kehityspoliittisessa toimintaohjelmassa sukupuolten tasa-arvo, eriarvoisuuden vähentäminen ja ilmastokestävyys. Keskityn tutkimuksessa Geologian tutkimuskeskuksen ja Ilmatieteen laitoksen toteuttamiin hankkeisiin. Ne on rahoitettu institutionaalisen kehitysyhteistyön instrumentilla (IKI). Projektien sisältö on pääsääntöisesti luonnontieteellinen ja tekninen. Tutkimuksen tilasivat mainitut laitokset, jotka pohtivat, miten voisivat paremmin toteuttaa läpileikkaavia tavoitteita tulevaisuuden hankkeissaan.

Tutkimukseni pyrkii ymmärtämään, millaisia läpileikkaavien tavoitteiden toteuttamisen mahdollisuudet ja haasteet ovat IKI-toimijoiden näkökulmasta. Lisäksi paneudun työssä siihen, onko toimijoilla aiheesta suuria mielipide-eroja vai johtuvatko vaikeudet enemmänkin viestintäongelmista.

Tutkimus ankkuroituu teoreettisesti hermeneutiikan ja pragmatismen periaatteisiin. Niissä korostuu yhteisymmärrykseen ja tiedon käyttöarvoon tähtäävä ote. Ihmisten kokemuseräinen tieto nähdään arvokkaana ja toiminnan konteksti tärkeänä. Pragmatismi ja hermeneutiikka vaikuttavat tutkimuksen tiedonhankinnan ja analyysin taustalla, mutta varsinainen tiedonkeruu toteutetaan Q-metodologialla sekä haastatteluilla.

Tutkimuksen Q-metodologiseen vaiheeseen osallistui 17 suomalaista institutionaalisen kehitysyhteistyön toimijaa ulkoasiainministeriön kehityspoliittiselta osastolta, Ilmatieteen laitokselta ja Geologian tutkimuskeskuksesta. Q-metodologisen osion lisäksi haastattelin yhtätoista laitosten kumppani-instituutioiden työntekijää.

Tutkimuksen tuloksiksi muodostuivat neljä faktoria (A–D) ja kumppanien haastatteluista muotoutunut näkemys tai diskurssi. Faktori A korostaa hermeneuttisesti, että instituutioiden kehitysyhteistyön tulisi olla nykyistä ihmislähtöisempää ja osallistavampaa. Faktori B puntaroi pragmatistisesti hankkeiden käytännön toimintatapojen merkitystä läpileikkaavien tavoitteiden toteuttamisessa. Faktorilla C halutaan nostaa laitosten profiilia kohdeyhteiskunnissa ja faktorilla D keskittyä enemmän laitosten omaan luonnontieteellis-tekniseen osaamiseen. Faktoreilla C ja D on joitakin yhteneväisyyksiä. Kaikki faktorit ovat lisäksi yhtä mieltä viidestä niin sanotusta konsensusväittämästä. Myös kumppanien diskurssi on jossakin määrin samankaltainen kuin faktorit. Se painottaa kehityksen sisäsyntyisyyttä.

Suurin yksittäinen tutkimustulos oli se, että viestintää tulisi tehdä hankkeissa yleistajuisemmaksi. Projektien osapuolilla oli nimittäin melko samanlaiset näkemykset läpileikkaavien tavoitteiden toteuttamisesta, mutta heidän viestintänsä oli vaikeaa ammattisanastojen erilaisuuden takia. Kommunikaatiota pitäisi selkeyttää myös kohdeyhteiskunnan kanssa etenkin hankkeiden

tavoitteista ja keinoista neuvoteltaessa. Näin kohdeyhteiskunta kokisi hankkeet omikseen ja niiden hyödyistä tulisi kestäviä. Tutkimuksen lopussa esitetään aineistoon pohjaavia toimintasuosituksia läpileikkaavien tavoitteiden toteuttamisesta tulevilla instituutioidenvälisissä kehitysyhteistyöhankkeissa.

Asiasanat: Suomen kehityspolitiikka, kehityspolitiikan läpileikkaavat tavoitteet, Instituutioidenvälisen kehitysyhteistyön instrumentti (IKI), twinning, hermeneutiikka, pragmatismi, Q-metodologia

1. JOHDANTO	1
2. TEOREETTIS-METODOLOGINEN VIITEKEHYK: HERMENEUTIikka, PRAGMATISMI JA Q-METODOLOGIA.....	3
2.1. TUTKIMUKSEN ASETTUMINEN TIETEENALAA: PUHUTKO KANSAINVÄLISTÄ POLITIIKKAA?.....	3
2.2. ONTOLOGINEN ASEMOITUMINEN: IHMISET SUBJEKTIIVISINA JA YMMÄRTÄVINÄ TOIMJOINA.....	7
2.3. EPISTEMOLOGIA: KOKEILEVAA MERKITYKSENANTOA KESKUSTELUJEN KAUTTA	8
2.4. TUTKIJAN ITSEREFLEKTIIVINEN ROOLI.....	13
2.5. TOIMINNALLINEN, KOKEMUKSELLINEN TUTKIMUSOTE TUO TEORIAN JA KÄYTÄNNÖN LÄHEMMÄKSI TOISIAAN	15
2.6. TUTKIMUKSEN KONTEKSTI JA SEN MERKITYS	17
3. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN Q-METODOLOGIALLA.....	21
3.1. Q-METODOLOGIA PYRKII YMMÄRTÄMÄÄN ERILAISIA NÄKÖKULMIA SYSTEMAATTISESTI	21
3.2. KESKUSTELUAVARUUDEN KARTOITTAMINEN	23
3.3. LOPULLISEN VÄITEOTOKSEN VALITSEMINEN JA MUOTOILU KONSULTAATIOIDEN AVULLA	26
3.4. KUMPPANIN OSALLISTUMISEN PULMAT.....	28
3.5. TUTKIMUKSEN OSALLISTUJAT ELI HENKILÖOTOS.....	29
3.6. SUOMALAISTEN KOETILANTEET ELI Q-JAOTTELUT	30
3.7. Q-JAOTTELUIDEN JATKOANALYYSI: KORRELAATIOIT JA FAKTORIT.....	32
4. Q-METODOLOGISEN AINEISTON ANALYYSI: FAKTORIT JA KONSENSUSVÄITTÄMÄT	38
4.1. FAKTORI A: IKI-TOIMINNAN PITÄISI OSALLISTAA KOHDEMAAN KANSALAIKIA ENEMMÄN.....	38
4.1.1. Naisten työtä ja sen taloudellista potentiaalia pitää arvostaa	38
4.1.2. Kiintiöt ja tasa-arvovastaavat ovat hyviä lähtökohtia	39
4.1.3. Tiedottamalla ja tiedostamalla käsiksi kohdemaan kansalaisten ongelmiin.....	40
4.1.4. Yhteisesti sovittuja arvoja pitää edistää kohdemaan kontekstissa	42
4.1.5. Laitostenvälisestä kehitysyhteistyöstä tulee tehdä ihmiskeskeisempää	44
4.2. FAKTORI B: LÄPILEIKKAAVAT TAVOITTEET KÄYTÄNTÖÖN	45
4.2.1. Miten päästä käsiksi läpileikkaavien tavoitteiden käytännön toteutukseen.....	46
4.2.2. Kauppakumppanuuksia syntyy luonnostaan IKI-hankkeissa.....	50
4.3. FAKTORI C: LAITOSTEN AMMATTIYLPEYS	51
4.3.1. Valtionlaitosten ammattitaitoa pitäisi arvostaa ja hyödyntää enemmän	51
4.3.2. Tiedotuksen vähäisyys ja ulkoministeriön käyttämä käsitteistö hämmentävät laitoksia	53
4.4. FAKTORI D: OMAN ALAN OSAAMISEEN KESKITTYMINEN	54
4.4.1. Laitosten pitäisi keskittyä osaamisalaansa eikä korostaa läpileikkaavia tavoitteita liikaa	54
4.5. FAKTORIEN C JA D YHTENEVÄISYYDET: PRIORITEETIT JA RAHOITUS	56
4.6. KONSENSUSVÄITTÄMÄT ELI KAIKKIEN FAKTORIEN SAMANKALTAISET NÄKEMYKSET	58
4.6.1. IKI-hankkeiden tai yhteistyökumppanuuksien tulisi olla pidempiä	58
4.6.2. Suomen tekemä kehitysyhteistyö on rehtiä ja läpileikkaavat tavoitteet lisäävät omistajuutta.....	60
4.6.3. Kun instituutioiden kapasiteetti vahvistuu, myös läpileikkaavat tavoitteet toteutuvat	61
4.6.4. Naisten aseman epäkohtiin pitää puuttua IKI-hankkeissa	62
5. HAASTATTELUKINEISTON ANALYYSI: KUMPPANIN HAASTATTELUKSTA MUODOSTUNUT DISKURSSI.....	64
5.1. SUKUPUOLTEN TASA-ARVOA TULISI EDISTÄÄ KUMPPANIMAISIA TARPEEN MUKAAN.....	64
5.2. PIDEMMÄT HANKKEET JA KUMPPANUDET JOHTAVAT KESTÄVÄÄN KEHITYKSEEN	66
5.3. TIEDOTTAMINEN JA SIDOSRYHMÄNEUVOTTELUT TUOVAT KOHDEMAALAISTEN OMISTAJUUTTA HANKKEIKSIIN	67
5.4. KUMPPANILAITOSTEN TYÖOLOJEN HELPOTTAMINEN KANNUSTIMIN IKI-HANKKEIKSI	69
5.5. KEHITYSMALLEJA SUOMESTA JA ERIKESKISYYTTÄ SEKTORIKOHTAISESTA KEHITYKSESTÄ	71
5.6. OSALLISTAVA KOKEMUSTEN JAKO ON TÄRKEÄÄ	72
5.7. SUOMI LUOTETTAVANA KAUPPAKUMPPANINA JA PALVELUIDEN KEHITTÄMISEN ESIMERKKINÄ	73
5.8. LUONNONTIETEELLISYYS JA LÄPILEIKKAAVAT TAVOITTEET EIVÄT SULJE TOISIAAN POIS.....	74
5.9. LÄPILEIKKAAVAT TAVOITTEET VAATIVAT TOTEUTUAKSEEN POLIITTISTA TAHTOA JA HIEKNOVARAISTA SOVELTAMISTA	75
5.10. IHMISOIKEUDET JA MIELIPITEENVAPAUS KOHDEINSTITUUTIOIKSI JA -MAIKSI.....	78
5.11. KUMPPANIN ARVOPOHDINTAA LÄPILEIKKAAVISTA TAVOITTEIKSI	80
6. LOPUKSI.....	83
6.1. TUTKIMUSTULOSTEN VALIDITEETTI JA Q-METODOLOGIAN KEHITTÄMINEN.....	83
6.2. JATKOTUTKIMUKSEN MAHDOLLISUUDET	87
6.3. TOIMINTASUOSITUKSET IKI-HANKKEIKSI	89

<i>Toiminnan prioriteetit</i>	89
<i>Toimintamuodot</i>	89
<i>Viestintä</i>	90
<i>Henkilöstö</i>	90
<i>Toiminnan rahoitus ja kesto</i>	91
<i>Projektien tulosten arviointi</i>	91
6.4. JOHTOPÄÄTÖKSET.....	92
7. LÄHDELUETTELO.....	95
7.1. PRIMÄÄRIAINEISTO	95
7.2. KIRJALLISUUSLÄHTEET.....	95
8. LIITTEET.....	102
LIITE 1: TUTKIMUKSEN Q-VÄITEOTOS, 49 VÄITETTÄ.....	102
LIITE 2: LISTA HAASTATTELUIHIN OSALLISTUNEISTA KUMPPANEISTA.....	104
LIITE 3: LISTA PUUTTEELLISESTA AINEISTOSTA, JOKA HYLÄTTIIN	104
LIITE 4: TAUSTATIELOMAKE HAASTATELTAVILLE.....	105
LIITE 5: SANASTO TUTKIMUKSEEN OSALLISTUVILLE	107
LIITE 6: KORRELAATIOT TUTKIMUKSEN FAKTOREIDEN VÄLILLÄ.....	108

1. Johdanto

Suomen kehityspolitiikka otti uuden suunnan vuoden 2012 kehityspoliittisen toimintaohjelman myötä. Aiemmassa, vuonna 2007 julkaistussa kehityspoliittisessa ohjelmassa kauppa- ja kehityspolitiikka olivat tiiviissä yhteydessä. Uusi ohjelma taas linjasi ihmisoikeudet sekä tasa-arvo- ja ympäristökysymykset prioriteeteiksi. Kehitysyhteistyötä tekevien tahojen täytyi sopeutua politiikan muutokseen ja ottaa kehityspolitiikan läpileikkaavat tavoitteet hankkeissaan huomioon entisiä läpileikkaavia teemoja kattavammin. Tavoitteita eli sukupuolten tasa-arvoa, eriarvoisuuden vähentämistä ja ilmastokestävyyttä haluttiin toteutettavan myös instituutioidenvälisessä kehitysyhteistyössä. Läpileikkaavat tavoitteet perustuvat Suomen allekirjoittamiin kansainvälisiin sopimuksiin ja Yhdistyneiden kansakuntien linjauksiin, kuten vuosittuhtavoitteisiin. Tavoitteet edustavat kansainvälistä kehityspolitiikan trendiä, joten on oletettavissa, että ne pysyvät Suomen agendalla tulevaisuudessakin.

Instituutioidenvälisen¹ kehitysyhteistyön instrumentti (IKI) luotiin vuonna 2008, kun kehityspoliittinen linja oli vielä erilainen. IKI-rahoitusmekanismia käyttävät valtionlaitokset, esimerkiksi luonnontieteellis-tekniset tutkimuskeskukset. Poliitiikan muutos loi haastavan tilanteen näille laitoksille. Tutkimukseni sai alkunsa siitä, kun laitokset pohtivat, miten toteuttaa kehityspolitiikan yhteiskunnallisia ja poliittisia tavoitteita luonnontieteellis-teknisissä IKI-hankkeissa. Läpileikkaavat tavoitteet olivat instituutioiden työntekijöiden mielestä tärkeitä, mutta heidän oli vaikeaa nähdä niitä suhteessa projekteihinsa, joilla oli tietty tieteellinen ja tekninen sisältö.

Tutkimukseni pyrkii ymmärtämään, millaisia läpileikkaavien tavoitteiden toteuttamisen mahdollisuudet ja haasteet ovat IKI-toimijoiden näkökulmasta. Lisäksi paneudun työssä siihen, onko toimijoilla aiheesta suuria mielipide-eroja vai johtuvatko vaikeudet enemmänkin viestintäongelmista. Tutkimus tavoittelee systemaattista ymmärrystä siitä, miten erilaiset tavoitteet, periaatteet ja käytännön toimet sijoittuvat toisiinsa nähden kehitysyhteistyötä rahoittavien, suunnittelevien ja toteuttavien mielestä.

Ymmärrystä luonnontieteellis-teknisten hankkeiden ja läpileikkaavien tavoitteiden suhteesta hankin Q-metodologian ja haastatteluiden avulla. Tutkimukseni keskittyy Geologian tutkimuskeskuksen (GTK) ja Ilmatieteen laitoksen (IL) kehitysyhteistyötoimintaan. Tietoaan ja kokemuksiaan työssä

¹ Instituutioilla tarkoitetaan Suomen valtionlaitoksia. (Ks. Ulkoasiainministeriö 2012a, 65.)

jakavat yhteensä 17 suomalaista ja 11 kumppanimaiden IKI-toimijaa. Haastattelen hankkeita rahoittavan ja valvovan ulkoministeriön kehityspoliittisen osaston työntekijöitä sekä projekteja toteuttavien geologian ja meteorologian laitosten henkilökuntaa. Suomalaisilta kerään tietoa Q-metodologialla ja kumppaneilta sitä tukevilla haastatteluilla.

Työn metodologinen ja teoreettinen viitekehys antaa tilaa moninaisten totuuksien ja näkökulmien esiintulolle. Tutkimukseni teoreettinen pohja on hermeneutiikassa ja pragmatismissa. Hermeneuttinen näkökulma keskittyy ymmärtämiseen ja tulkitsemiseen. Pragmatismi taas haluaa tieteen olevan käytännönläheisempää. Hermeneutiikka, pragmatismi ja Q-metodologia vievät tutkimusta avoimin mielin kohti käytännöllisiä ratkaisuja. Tutkimuksessa tuotetulla tiedolla koetetaan helpottaa laitosten tulevaa kehitysyhteistyötoimintaa.

Tutkielmassa on johdannon jälkeen viisi päälukua. Ensimmäisessä käsittelen tutkimuksen teoreettis-metodologista viitekehystä. Siinä pohdin tutkimuksen asettumista kansainvälisen politiikan tieteenalaan ja sen tieteenfilosofisia lähtökohtia. Toisessa pääluvussa esittelen Q-metodologian soveltamista eli aineiston hankintaa. Siinä kerron Q-tutkimuksesta, jossa tutkimukseen osallistuvat jaottelevat aiheeseen liittyviä väittämäkortteja alustalle oman näkemyksensä perusteella. Kolmannessa luvussa analysoin suomalaisten tutkimushenkilöiden muodostamia Q-metodologisia faktoreita A–D. Neljännessä pääluvussa analysoin kumppanien haastatteluaineistoa. Viidennessä luvussa arvioin tutkimustulosten luotettavuutta ja jatkotutkimusmahdollisuuksia sekä annan suosituksia läpileikkaavien tavoitteiden toteuttamiseen tulevilla IKI-hankkeilla. Päätösluvussa teen myös yhteenvedon tutkimuksen tuloksista.

2. Teoreettis-metodologinen viitekehys: hermeneutiikka, pragmatismi ja Q-metodologia

2.1. Tutkimuksen asettuminen tieteenalaan: Puhutko kansainvälistä politiikkaa?

Kansainvälisen politiikan tutkimus tunnetaan sen teoriakeskeisestä suhteesta tietämiseen ja tieteentekoon.² Alalla käytetään valtavasti energiaa teorioista väittelyyn, niiden soveltamiseen ja kehittämiseen. Kilpailevia teoriasuuntauksia on monia ja tieteenalan rajoista kiistellään.³ Tämä on tyypillistä yhteiskuntatieteille yleisemminkin, mutta oppialani takia keskityn kansainvälisen politiikan keskusteluun. Vertaisin alan teoriakenttää leirintäalueeseen, jossa tiettyä teoriaa kannattavat pystyttävät telttansa vierekkäin. Jotkut telttaryypit ovat lähellä toisiaan, mutta toiset, etenkin positivistiset telttakunnat, eivät haluaisi tunnustaa tiettyjen muiden olemassaoloa tai oikeutusta leiriytyä samalle kansainvälisen politiikan nurmelle. Telttaryhmät eli teoriasuuntaukset käyvät ajoittain vilkkaita keskusteluja keskenään iltanuotiolla, mutta kauaksi toisistaan leiriytyneet seurueet haluavat harvemmin olla tekemisissä toistensa kanssa.⁴

Juha Käpylä ja Harri Mikkola kuvaavat tieteenalan nykytilaa kommunikaatiokatkoksena. He myös nostavat esille sen, miten eri teorioiden parissa työskentelevät ihmiset hahmottavat maailman eri tavoilla.⁵ Monenlaisten maailmankatsomusten näkyminen yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa on eittämättä inhimillistä. Näkisinkin suurempana ongelmana teoreettisen debatin sisäänpäin kääntyneisyyden. Tieteenalan sisäisiin kahakkoihin panostaminen ei tunnu viisaalta, sillä ne eivät varmaankaan kiinnosta juuri muita kuin meitä rajatun nurmikentän hetkellisiä asukkeja. Metateorian roolin ylikorostuminen vie mielestäni tutkimusta myös liian kauas kansainvälispoliittisesta todellisuudesta.

Jokaisella tieteenalalla on luonnollisesti omat sanattomat sopimuksensa ja omanlainen kielenkäyttönsä. Mielestäni on kuitenkin tärkeää suhtautua niihin kriittisesti. Nojaan tässä Anni Kankaan ja Helena Rytövuori-Apusen näkemyksiin tarpeesta tiedostaa ja kyseenalaistaa kansainvälisen politiikan tottumusten tuottamat rajoitukset.⁶ Kriittisen tutkimuksen teko vaatii

² Ks. esim. Rytövuori-Apunen 2009, 642.

³ Alan rajoista ks. esim. Aalto et al. 2011 ja Smith et al. 2004.

⁴ Kansainvälisen politiikan teoriasuuntauksia on aiemmin verrattu esimerkiksi ravintolan eri pöytiin: pöydän kesken keskustelu saattaa soljua, mutta toisissa pöydissä istuvien kanssa harvoin vaihdetaan ajatuksia. (Ks. esim. Schmidt 2008, 298.) Myös Waever (2007, 302) näkee kansainvälisen politiikan nykyvaiheen, alan neljännen debatin jälkimainingit, teoriasuuntausten sisäisen keskustelun aikakautena.

⁵ Käpylä & Mikkola 2007, 22. Ks. myös Haukkala 2010.

⁶ Ks. Kangas 2007 ja Rytövuori-Apunen 2009.

Kankaan mukaan sitä, että tutkija tulee tietoiseksi aikaisemman tieteenteon vaikutuksista käyttämäänsä kieleen ja valitsemiinsa käsitteisiin.⁷ Omaksutun kaavan mukaan etenevä tieteellinen prosessi nimittäin hahmottelee ennakolta, mitä myöhemmin voi mielekkäästi kysyä ja tiedon lisääntyessä kertoa.⁸

Hans-Georg Gadamerin mietteitä seuraten voisi ajatella, että tieteenalakohtaiset tottumukset ovat ”tieteen kulttuuritaudin” osia eli eräänlaista tieteenteon muotia, joka ei anna aina tilaa uusille oivalluksille.⁹ Allekirjoitan Gadamerin näkemyksen siitä, että tutkija saa käyttökelpoisimmat oivalluksensa yllättävistä tilanteista, eikä ”raudanlujasta päättelystä”. Tutkijan on vaikea irtautua alansa muodista, yhteiskunnastaan ja ympäristöstään, mutta mielestäni siihen pitäisi jollakin tasolla pyrkiä.¹⁰

Pragmatismi ja hermeneutiikka tarjosivat itselleni sopivan pohdintakehyksen hieman kansainvälisen politiikan tavanomaisten leirinuotioiden savun ulottumattomissa. Pragmatistinen näkökulma kansainväliseen politiikkaan sijoittuukin tietoisesti alan tutkimusohjelmien ja paradigmojen ulkopuolelle. Sen pyrkimyksenä on hahmottaa perinteisen argumentaation tapoja ja tarvittaessa sanoutua niistä irti.¹¹ Myös hermeneuttinen tutkimus hakee samankaltaista irtiottoa. Itse asiassa pragmatismi ja hermeneutiikka molemmat kritisoivat tieteellisten kulttuurien rajoituksia ja tieteenalojen jyrkkää erottelua.¹²

Eräs esimerkki kansainvälisen politiikan tieteenalaa riivaavasta tottumuksesta on jo mainittu teoriakeskeisyys. Myös suurin osa uudemmasta ja kriittisemmästä alan tutkimuksesta arvottaa teorian käytäntöä tärkeämmäksi.¹³ Olen Helena Rytövuori-Apusen kanssa samaa mieltä siitä, että kansainvälisen politiikan tieteenalalle tyypillinen tapa soveltaa ja koetella teorioita osoittaa lähinnä vain jonkin olemassa olevan teoretisoinnin soveltuvuutta tiettyyn aineistoon.¹⁴ Tavallisesti kansainvälisen politiikan tutkimuksessa siis käsitteistöä koetellaan empiirisen aineiston pohjalta, jotta voidaan hahmottaa, saako teoria tukea empiriasta.¹⁵ Tutkimus kuitenkin harvoin

⁷ Kangas 2007, 75.

⁸ Gadamer 2004, 20–21; Kangas 2007, 68.

⁹ Gadamer 2004, 21.

¹⁰ Ks. Gadamer 2004, 121.

¹¹ Hellmann 2009, 639.

¹² Ks. Heelan & Schulkin 1998, 287.

¹³ Rytövuori-Apunen 2009, 642.

¹⁴ Ks. Rytövuori-Apunen 2010, 25.

¹⁵ Rytövuori-Apunen 2009, 644.

kyseenalaistaa tapaa käsittää kansainvälinen politiikka¹⁶ – ennemminkin se avaa tilan, jossa tietynkaltaiset tosiasiat tulevat esille¹⁷.

Pragmatistisesta näkökulmasta teoreettinen sanasto, jolla hahmotamme maailmaa, muokkaamme sitä ja puhumme siellä, ei ole kaikille yhteinen. Sitä vastoin teoreettinen sanasto perustuu siihen, että puhumme jossakin määrin samalla tavoin kuin oman alamme ihmiset.¹⁸ Kansainvälisen politiikan tieteenalalla tavataan viljellä esimerkiksi vallan, keskinäisriippuvuuden ja anarkian käsitteitä.¹⁹ Pragmatistinen näkemys pyrkii irtautumaan tällaisista, jossakin määrin itsestäänselvyyksinä pidetyistä alojen erityiskäsitteistä. Siinä missä perinteinen kansainvälisen politiikan tutkimus pureutuu vaikkapa valtioiden tai kansainvälisen järjestelmän olemukseen, pragmatismi uskoo valtion olemassaolon ilmentyvän, kun se koetaan. Valtion voimme kokea esimerkiksi kun maksamme veroja tai kieltäydymme asevelvollisuudesta.²⁰ Käpylä ja Mikkola argumentoivatkin pragmatismiin pohjaten, että tietynlaista tieteellistäkin sanastoa ei voi ottaa vakavasti ”maailman ja ihmisen välisenä mediumina”, sillä se on lähinnä maailmassa selviytymisen väline, joka ei esitä mitään olemuksellista tai varmaa.²¹ Toisin sanoen tieteellisellä käsitteistöllä voidaan saavuttaa yhteisymmärryksiä²², joskin melkoisen pienen piirin kesken.

Myös hermeneutiikka ottaa kantaa tieteenalojen erityiskäsitteisiin. Hermeneutiikassa katsotaan, että tieteellisen puheen tulisi yhdistää erityisterminologia yleiskielen kanssa.²³ Kun tiedettä tuodaan yleiseen tietoisuuteen, yritetään voittaa terminologian vaikeaselkoisuus.²⁴ Omassa tutkimuksessani keskeiseksi kysymykseksi nousi juuri ammattikielenkäyttö. Tutkimukseen osallistuvilla oli vaikeuksia ymmärtää toistensa näkökulmia käsitteistöjen kolaroidessa. Minun oli hankalaa ymmärtää luonnontieteilijöitä, ja heistä yhteiskuntatieteellisesti muotoillut kysymykseni olivat vaikeita. Tämän takia omaksuin hermeneutiikan ja pragmatismien käsityksen siitä, että tutkimusta tehdessä on syytä kyseenalaistaa oma tutkimuksentekokielensä ja -käsitteistönsä.²⁵

Tieteellinen tutkimus on pragmatismien ja hermeneutiikan mukaan ”sitoutumisen ja oikaisun” ristiriitojen ratkomista. Sitouduttaessa hyväksytään ”perusteltu tieto” tai tieteenalan saavutukset.

¹⁶ Rytövuori-Apunen 2009, 644.

¹⁷ Kangas 2007, 68.

¹⁸ Käpylä & Mikkola 2007, 20.

¹⁹ Rytövuori-Apunen 2009, 644.

²⁰ Hellmann 2009, 640–641.

²¹ Käpylä & Mikkola 2007, 20.

²² Käpylä & Mikkola 2007, 20.

²³ Gadamer 2004, 100.

²⁴ Gadamer 2004, 99.

²⁵ Ks. Jackson 2009, 659.

Oikaisu taas katsoo nykyistä perusteltua tietoa edemmäs ja ylittää samalla tieteenalojen rajoja.²⁶ Oma tutkimukseni pyrkii pienimuotoiseen oikaisuun lähinnä siinä, etten suoranaisesti sovelle ”kansainvälisen politiikan teoriaa”²⁷ tai ole valinnut aiheitani alan perinteisten tutkimusaiheiden kirjosta. Toisaalta sitoudun kuitenkin ainakin tieteellisen ilmaisun muotoon ja käytäntöihin. Yritän näillä valinnoilla havainnollistaa, että tärkeä osa tutkijan työtä on välttää mutkaton ehdollistuminen tieteenalaan ja etsiä oma polkunsaa tutkimuksensa kontekstia seuraten.

Innostuin omatoimimatkasta leirintäalueen ulkopuolelle myös siksi, että halusin tutkia Suomen kehityspolitiikan *toimeenpanoa* ja pyrkiä selkeyttämään instituutioidenvälisen kehitysyhteistyön *käytäntöjä*. Mielestäni kansainvälisen politiikan tieteenalalla ei tehdä riittävästi käytännönläheistä tutkimusta. Käytäntö mielletään tavallisesti alan tutkimuksessa vain esimerkiksi ulkopolitiikan toteuttamisena, jolla ei ole varsinaista teoreettista perustaa.²⁸ Kärjistäen perinteiset, positivistiset teoriat ovat tarjonneet tieteenalalle itseään toistavia argumentteja. Jälkimodernit teoriat taas ovat tuoneet kentälle kritiikkiä, joka ei ulotu kansainvälistä poliittisen todellisuuden tasolle.²⁹

Pragmatismi auttaa yhdistämään uudelleen kansainvälisen politiikan useimpien teorioiden erottamat tieteellisen tiedon ja käytännön.³⁰ Hermeneutiikka taas tarkastelee kriittisesti kysymisen tapoja, jotka nostavat lähtökohtaisesti tietyt ilmiöt tieteenalan agendalle ja marginalisoivat toisia.³¹ Näiden kahden suuntauksen käyttämisen kautta pyrin lähinnä perustelemaan sen, että mielestäni poliittiseen käytäntöön pureutuva *policy*-tutkimus on oleellista kansainvälisen politiikan tieteenalalle. Lisäksi koen, että kehitysyhteistyön ja kehityspolitiikan tutkimus on alan tutkimuksessa turhan vaatimattomassa asemassa, sillä kehitysyhteistyöllä on merkittävä poliittinen rooli tämän aikakauden kansainvälisissä suhteissa.

Itsenäinen patikkaretki leirintäalueen ulkopuolelle on riskialtis yritys millä tahansa tieteenalalla. Kansainvälisessä politiikassa teoriasuuntaukset ovat viime vuosikymmenten aikana vakiinnuttaneet asemansa, johon kuuluu niiden opettaminen ja niiden kautta ajatteluun sosiaalistaminen.³² Toisaalta, jos katsoo tieteenalan keskittymiskohteita kriittisesti, saattaa saada aikaan tutkimusta, jollaista

²⁶ Heelan & Schulkin 1998, 273.

²⁷ Näen Käpylän ja Mikkolan tavoin, että jos teoriavalinnassa korostaa tiedeyhteisön auktoriteettia, se johtaa valintojen sosiologiseen ja poliittiseen oikeutukseen niiden ontologisen ja epistemologisen perustelun sijaan. (Ks. Käpylä & Mikkola 2007, 24.)

²⁸ Kurki & Wight 2007, 30.

²⁹ Hellmann 2009, 638–639.

³⁰ Rytövuori-Apunen 2009, 642.

³¹ Kangas 2007, 70.

³² Haukkala 2010, 14.

perinteisellä näkökulmalla ei olisi voinut tehdä. Hans-Georg Gadamerin sanoin: ”Mikä mahdollistaa tieteen, voi samalla myös estää tieteellisen tiedon hedelmällisyyttä.”³³

2.2. Ontologinen asemoituminen: ihmiset subjektiivisina ja ymmärtävinä toimijoina

Työn teoreettis-metodologinen viitekehys asemoituu ontologiseen pluralismiin ja hermeneuttiseen totuuskäsitykseen. Todellisuuden luonne nähdään kontekstisidonnaisena ja muuttuvana eikä esimerkiksi vain tiukan aineellisenä tai henkisenä.³⁴ Todellisuutta ymmärtävät siis eri yksilöt omalla tavallaan. Todellisuutta pohtiessaan sekä pragmatismi, hermeneutiikka että Q-metodologia kiinnittävät huomiota ihmisten subjektiivisiin käsityksiin ja heidän toimintaansa.

Pragmatismi suhtautuu ontologisiin kysymyksiin käytännöllisesti, jopa virkistävän maltillisesti. Suuntauksen edustajille riittää alkutilanteeksi tosiuskomus, jonka avulla voidaan käsitellä todellisuuden niitä alueita, joita emme voi suoraan tarkkailla. Pragmatismissa on keskeistä luoda henkilöidenvälisiä ymmärryksiä siitä, miten voimme mahdollisimman hyvin *toimia* todellisuudessa, jonka kohtaamme.³⁵ Pragmatistit eivät usko, että maailman voisi hahmottaa yhdellä oikealla tavalla,³⁶ ja siksi totuudeksi kelpaa niin sanottu käyttökelpoinen tosiuskomus³⁷.

Myös hermeneutiikassa käytäntö ja teoria tuodaan lähelle toisiaan.³⁸ Hermeneuttinen ymmärrys todellisuudesta nimittäin muovaa käytännön elämää.³⁹ Itse asiassa koko ihmisen elämisen ja olemisen tapa nähdään ymmärtävänä.⁴⁰ Ymmärtäminen on ihmiselle luontainen kyky⁴¹ ja tiede ymmärtävänä olentona olemisen sofistikoitunut jatke⁴². Myös Q-metodologia luottaa hermeneuttiseen ontologiaan⁴³ ja sitoo todellisuuden luonteen ymmärtämiseen sekä toimintaan.

³³ Gadamer 2004, 20.

³⁴ Ks. esim. Goldman 1990, 1, 4; Stephenson 1953, 25; Heelan & Schulkin 1998, 275. Myös kehitysteorioiden nykyinen valtavirta painottaa todellisuuden ja todellisuuksien monimuotoisuutta. (Nederveen Pieterse 2001, 12, 33.)

³⁵ Hellmann 2009, 640–641.

³⁶ Jackson 2009, 659.

³⁷ Smith 2004, 23.

³⁸ Bernstein 1985, 141. Hermeneuttisessa filosofiassa tosin suhtaudutaan varauksella pragmatistien tapaan nähdä totuuden tunnusmerkkinä sen käyttökelpoisuus tietyssä tilanteessa. (Gadamer 2004, 23–24.)

³⁹ Bernstein 1985, 141.

⁴⁰ Kannisto 2002, 316; Kangas 2007, 66–67. Pragmatistien ”kysyminen jokapäiväisen elämän sydämessä” vastaa mielestäni hermeneutikkojen ”ymmärtämistä ihmisen olemisen tapana”. Tiede on siis näiden molempien metodisoidumpi ja muodollisempi jatke. (Vrt. Heelan & Schulkin 1998, 272.)

⁴¹ Gadamer 2004, 129.

⁴² Kannisto 2002, 316.

⁴³ Robbins & Krueger 2000, 636.

Metodologia näkee todellisuuden ajasta ja paikasta riippuvaisena ja uskoo, että ihmisten subjektiivinen mielipide siitä ilmenee käyttäytymisenä Q-tutkimuksen koetilanteissa.⁴⁴

Tosin on ehkä tarpeen huomauttaa, että sekä Q-metodologia että hermeneutiikka hahmottivat etenkin alkuaikoinaan todellisuuden luonteen nähdäkseni lähestulkoon positivistisesti. Perinteisessä hermeneutiikassa nähtiin, että on olemassa tarkkoja, alkuperäisiä, tekijän tarkoittamia merkityksiä.⁴⁵ Q-metodologia taas uskoi samankaltaisesti voivansa paljastaa ”luonnossa esiintyvien” ilmausten merkityksiä.⁴⁶ Oma tutkimukseni kuitenkin sanoutuu irti näistä kannanotoista ja tukeutuu niin kutsuttuun kaksoisheremeneutiikkaan. Siinä tekstejä ja tekoja tulkitaan lukijan näkökulmasta, eli ymmärtäminen on aina ”toisin ymmärtämistä”.⁴⁷ Allekirjoitan myös uudemman Q-metodologian näkemyksen siitä, että metodologia on vain yksi mahdollisista keinoista päästä analysoimaan monimerkityksisiä sosiaalisia ilmiöitä.⁴⁸ Se on siis eräänlainen heuristiikka siinä missä muutkin menetelmät.

Vahvimmin valitsemistani suuntauksista ontologisiin kysymyksiin ottaa lopulta kantaa hermeneutiikka, sillä Q-metodologia seuraa hermeneutiikkaa ja pragmatismi ei niinkään keskity aiheeseen. Lienee paikallaan vielä tähdentää, että hermeneutiikka on hermeneuttiseen filosofiaan perustuva ajattelutapa.⁴⁹ Hermeneuttisessa filosofiassa keskitytään erityisen laajasti ontologisiin kysymyksiin ja pidetään kielen sekä ymmärtämisen rooleja todellisuuden olemuksessa tärkeinä.⁵⁰ Esimerkiksi Martin Heidegger painottaa, että ymmärtäminen tapa *olla* eikä tapa tietää.⁵¹ Haluan säilyttää hermeneuttisen käsityksen ihmisen perusluonteesta ymmärtävänä, kielellisenä olentona tutkimuksessani. Toisaalta kuitenkin koen, että tutkimustani hyödyttää enemmän hermeneutiikkaan pohjaava tarkastelu kuin syvälle hermeneuttisen filosofian ontologiapohdintoihin paneutuminen.

2.3. Epistemologia: kokeilevaa merkityksenantoa keskustelujen kautta

Pragmatismien, hermeneutiikan ja Q-metodologian viitekehyksessä tietoa hankitaan yksilön kokemuksta arvostaen ja yhteisön oikeutusta tiedolle etsien. Tiedon hahmottaminen mielletään keskustelun tavoin eteneväksi prosessiksi, jolla ei ole lopullista päätepestettä. Tulkintoja ohjaavat

⁴⁴ Robbins & Krueger 2000, 642–643.

⁴⁵ Tontti 2005, 71; Heelan & Schulkin 1998, 275.

⁴⁶ McKeown 1990, 2.

⁴⁷ Ks. Tontti 2005, 71; Heelan & Schulkin 1998, 275; Hankamäki 2003, 164.

⁴⁸ Ks. Stainton Rogers & Stainton Rogers 1990, 5.

⁴⁹ Hermeneuttinen tutkimus toteutetaan erityistieteiden (tässä tapauksessa kansainvälisen politiikan) ja niiden metodologioiden (tässä tapauksessa Q-metodologian) avulla. (Ks. Tontti 2005, 68–70.)

⁵⁰ Kannisto 2002, 316; Kangas 2007, 66–67.

⁵¹ Tontti 2005, 52–53, 77.

tässä tutkimuksessa käsitteellisesti esimerkiksi tiedonintressit, abduktio ja hermeneuttinen kehä. Tässä kappaleessa kartoitan tutkimukseni tiedonhankinnan tieteenfilosofisia perusteita.

Pragmatistit suhtautuvat epistemologiaan samankaltaisesti kuin ontologiaan. He eivät pidä epistemologian pohtimista tieteen tavoitteena. Tiedonhankkimisen tapojen puntarointi luo ennemminkin tarpeetonta käsitteistöä.⁵² Pragmatismi kehittyi alkujaan uteliaisuudesta, innokkuudesta ja kunnioituksesta inhimillistä, kyseenalaistavaa ajattelua kohtaan. Se reagoi kulttuuristen ja uskonnollisten eliittien tiedollista auktoriteettia vastaan.⁵³ Pragmatistien vastaus oli hylätä toivoton varman tiedon etsiminen ja luoda uskomusten verkosto, joka auttaa meitä järjestelemään kokemuksiamme ja ohjaa toimintaamme.⁵⁴

Q-metodologian epistemologiset juuret taas ovat tiedon häilyvyyden tunnustamisessa ja subjektiivisten kokemusten arvostamisessa. Q-metodologian oppi-isän William Stephensonin epistemologiseen kantaan vaikuttivat 1920-luvun puolivälin mullistukset luonnontieteellisessä tutkimuksessa, erityisesti fysiikan kvanttimekaniikassa.⁵⁵ Tuolloin luonnonlakien kausaliiteetti ja muuttumattomuus haastettiin epävarmuuden ja suhteellisuuden käsitteillä. Kun luonnon peruskomponenteista saatiin vain epätarkkoja havaintoja, hyväksyttiin, että tiedon tuottaminen oli epävarmaa sekä riippuvaista mittausvälineistä ja mittaajasta.⁵⁶ Näin myös Q-metodologiassa siirrettiin merkityksenanto tutkijan vallan ulkopuolelle ja otettiin ihmisten muuttuvat, subjektiiviset näkökannat tarkasteluun.⁵⁷ Q-metodologiassa esitetyllä väitejoukolla ei ole ennalta määriteltyä tärkeysjärjestystä tai pysyvää merkitystä, ja ihmisen subjektiivisen näkökannan voi hahmottaa vain hän itse tietyssä ajassa ja paikassa.⁵⁸ Erilaiset näkemykset ovat arvokkaita sinällään.⁵⁹

Yksilöiden näkökulmia kartoitetaan Q-metodologiassa abduktiivisen päättelymuodon avulla.⁶⁰ Abduktion, jonka voisi kääntää suomeksi haarukoinniksi, on kehittänyt pragmatisti Charles Sanders

⁵² Hellmann 2009, 641.

⁵³ Heelan & Schulkin 1998, 271.

⁵⁴ Smith 2004, 24.

⁵⁵ Stephenson 1983, 213.

⁵⁶ Goldman 1999, 596. Stephenson kehitti ihmisen subjektiivisten näkökulmien tutkimukselle matemaattis-tilastolliset perusteet kvanttiteorian pohjalta. Se haastoi objektivismin paradigman, johon kuuluivat mm. klassinen, newtonilainen fysiikka ja yhteiskuntatieteiden R-metodologia (esim. perinteinen kyselytutkimus). Niissä tutkitaan havaittavissa olevien muuttujien varianssia. (Emt. 597; Brown 1986, 73.)

⁵⁷ Ascher 1987, 79–80; Brown 1986, 73. Kvanttimekaniikassa tarkastellaan atomeja pienempien partikkeleiden käyttäytymistä, johon kuuluvat monimutkaiset rakenteet, ilmiöt ja olotilajärjestelmät, joita ei voida suoraan havaita. Q-metodologian tutkimat inhimillisen käyttäytymisen ja mielen tilat ovat luonteeltaan yhtä mutkikkaita. (Goldman 1990, 1, 4, 7; Goldman 1999, 597; Brown 1986, 73.)

⁵⁸ Brown 1986, 73–74.

⁵⁹ Ascher 1987, 79–80. Myös hermeneutikko Hans-Georg Gadamer (2004, 18) on sitä mieltä, että tieteissä tematisoidun tiedon taakse päästään jokaisen ihmisen elämäkokemuksen kautta.

⁶⁰ Goldman 1990, 1, 4. Q-metodologia pyrkii pragmatismin tavoin muodostamaan havaintoaineistosta ”vain” parhaan saatavissa olevan käsityksen. (ibid.)

Peirce. Hänen mukaansa pragmatismi pyrkii löytämään toiveikkaita ehdotuksia ilmiöiden ymmärtämiseen ja abduktio päättelymuotona tarjoaa tukea epäselvien ideoiden lähestymiseen.⁶¹ Abduktion logiikka hylkää mustavalkoisen kahtiajaon induktioon ja deduktioon päättelyn tapoina. Sen sijaan se luottaa ensisijaisesti prosessimaiseen luovuuden ja kokeilun yhdistämiseen.⁶² Abduktiivisen logiikan tai haarukoinnin voikin nähdä eräänlaisena salapoliisipäättelynä, jossa vihjeiden perusteella haetaan innoitusta jatkokysymyksille.⁶³

Abduktiota hyödyntäen saadaan aikaan tutkimusta, joka on pragmatismien hengessä käytännöllisesti hyödyllistä eikä vain muodollisesti pätevää. Siinä yhdistyvät pragmatismien, hermeneutiikan ja Q-metodologian ihanteet kokeilevasta tiedon etsinnästä, joka karsastaa modernistista, suoraviivaista päättelyprosessia.⁶⁴ Itse asiassa voisi ajatella, että jos tieteellinen toiminta rajoitetaan vain induktiiviseen ja deduktiiviseen päättelyyn, mahdollinen tieto sisältyy jo premisseihin. Abduktiivinen haarukointi mahdollistaa tutkimuksen, joka keskittyy väittämiin todellisuudesta eikä niinkään pelkkiin ideoihin ja filosofisiin kysymyksiin.⁶⁵ Näin abduktion käyttämisen voisi nähdä olevan myös mahdollinen lääke kansainvälisen politiikan teoriatautiin.

Abduktion lisäksi tutkimukseni tiedonhankintaperiaatteita yhdistää hermeneutiikan niin kutsuttu käytännöllinen tiedonintressi. Jürgen Habermas ja Karl-Otto Apel ovat hahmotelleet kolme tiedonintressiä: teknisen, käytännöllisen ja kriittis-emansipatorisen.⁶⁶ Tekninen tiedonintressi on nykyaikaisen luonnontieteen kivijalka ja koostuu havaittavissa sekä manipuloitavissa olevista lainmukaisuuksista.⁶⁷ Käytännöllinen tiedonintressi taas on nykyaikaisen hermeneutiikan perusta ja rakentaa persoonien, toimintojen, ilmaisujen, motiivien sekä tarkoitusten todellisuuden. Kriittis-emansipatorinen tiedonintressi puolestaan käyttää kahta edeltävää hyväkseen ja keskittyy korjaamaan niiden aiheuttamia pakkotilanteita.⁶⁸

⁶¹ Peirce 1965, 121, 127.

⁶² Hellmann 2009, 641.

⁶³ Paavola & Hakkarainen 2008, 165. Paavola ja Hakkarainen (ibid.) kertovat artikkelissaan puhdasoppisesta peirceläisestä *pragmatisismista* (pragmaticism), joka pyrki selittävien hypoteesien etsimiseen. Oma tutkimukseni ei sitoudu Peircen alkuperäiseen kausaalinäkemykseen.

⁶⁴ Ks. Rytövuori-Apunen 2009, 642; Gadamer 2004, 121; Heelan & Schulkin 1998, 272.

⁶⁵ Rytövuori-Apunen 2009, 644.

⁶⁶ Kannisto 2002, 369. Tiedonintressinäkemys on saanut osakseen paljon kritiikkiä esimerkiksi siitä, miten ihmiskeskeinen ja universalismiin taipuvainen se on. Habermas ei olekaan enää hiljattain puolustanut sitä uusien argumenteilla. (Ks. Reynolds 2002; Kannisto 2002, 373.) Tiedonintressit ovat mielestäni karrikoivia ja hieman vanhentuneita, mutta käytännöllinen intressi sopii hyvin kuvaamaan tutkimukseni teoreettis-metodologisen viitekehyksen yhteistä lähtökohtaa.

⁶⁷ Kannisto 2002, 370, 372; Brown 1992, 201–202.

⁶⁸ Kannisto 2002, 371–373. Jos kuitenkin ajatellaan, että tiedonintresseillä tavoitellaan totuutta, voidaanko emansipatorisella tiedonintressillä tuottaa totuudenmukaista tietoa? Totuus ei siis voisi olla representaatio nykyisestä epätasa-arvoisesta totuudesta, sillä se olisi emansipaation tiellä. (Ks. esim. Brown 1992, 202–203.)

Omalle työlleni intresseistä selkeästi tärkein on käytännöllinen tiedonintressi.⁶⁹ Siinä yhdistyvät pragmatismien pyrkimys käytännöllisesti hyödylliseen tietoon ja hermeneutiikan huomio kieleen ja viestintään. Myös Q-metodologian tutkima kommunikatiivinen toiminta on käytännöllisen tiedonintressin keskiössä. Tiedonintressi tähtää saavuttamaan yhteisymmärryksen toiminnan keinoista ja tavoitteista,⁷⁰ mikä on omankin tutkimukseni keskeisin tavoite. Tutkimukseni pyrkii siis yhteisymmärrykseen läpileikkaavista tavoitteista ja niiden soveltamisen keinoista.

Miten sitten saavuttaa yhteisymmärrys tai ymmärrys? Ymmärtämisen taitoa ja tapoja on pohdittu paljon hermeneutiikassa.⁷¹ Hermeneuttisen kehän käsite selventää ymmärtämisen prosessia. Siinä nähdään, että voimme ymmärtää tietyn osan tulkintamme kohteesta vain kokonaisuuden osana. Jarkko Tontti selittää tätä niin, että sana voidaan ymmärtää vain osana lausetta, lause osana laajempaa tekstiä ja teksti osana kulttuuriperinnettä. Kokonaisuus rakentuu osien tulkitsemisen kautta. Osien ja kokonaisuuden vastavuoroinen ja lakkaamaton liike onkin tulkinnan perusta.⁷² Kun tutkija palaa kohteeseensa, hän on jo kartuttanut ymmärrystään, ja näin merkityksiä luodaan kehä- tai spiraalimaisesti.⁷³

Q-metodologia sopii hermeneuttisen kehän käsitteeseen, sillä se on menetelmänä enemmänkin ymmärtävä kuin todentava ja ennemmin keskustelua avaava kuin sen päättävä.⁷⁴ Pragmatismissa pyritään niin ikään kullakin hetkellä ”riittävän hyvin oikeutettuihin tosiuskomuksiin”⁷⁵ ja tulkinta jatkuu vielä, kun tutkimuksen yleisö tulkitsee tutkimusta⁷⁶. Tutkimukseni teoreettis-metodologisessa viitekehyksessä ymmärtämisen luonteeseen kuuluu, ettei se koskaan saavuta päätepestettä.⁷⁷

Hermeneutiikan kehämäinen tiedonhankinta voidaan nähdä keskusteluna. Tutkija yrittää ymmärtää tekstiä tai tekoa samoin, kuin hyvän keskustelun osapuolet yrittävät ymmärtää toisiaan.⁷⁸ Olisikin ehkä kuvaavampaa puhua hermeneuttisesta yhteisymmärryksestä ymmärtämisen sijaan.⁷⁹

⁶⁹ Intressejä voi toki olla tutkimuksessa useampiakin yhtä aikaa. (Ks. Kannisto 2002, 373.) Tässä tutkimuksessa on käytännöllisen tiedonintressin lisäksi tiettyjä kriittis-emansipatorisia pyrkimyksiä, mutta käytännöllisyys korostuu niitä vahvemmin.

⁷⁰ Kannisto 2002, 371–372.

⁷¹ Kannisto 2002, 317; Gadamer 2004, 40; Bernstein 1985, 138–139.

⁷² Tontti 2005, 59–60.

⁷³ Hankamäki 2003, 163. Kehämäinen tiedon karttuminen oli luonnollisesti huomattavissa myös tässä tutkimuksessa, sillä muutaman ensimmäisen haastattelun jälkeen kysyminen helpottui ja pääsin haastatteluissa lähemmäksi tutkimuskysymystä.

⁷⁴ Ks. Donner 2001, 26.

⁷⁵ Käpylä & Mikkola 2007, 16.

⁷⁶ Tontti 2005, 70–71.

⁷⁷ Ks. Bernstein 1985, 139 ja Kusch 1986, 39.

⁷⁸ Bleicher 1982, 75.

⁷⁹ Gadamer 2004, 30.

Yhteisymmärrys vaatii yhteisesti käsitettyjä merkityksiä, eli ikään kuin näkökantojen tunnustamista julkisesti.⁸⁰ Siksi myös tiedonhankkimisessa tulisi kiinnittää huomiota siihen, että toimijat pitävät yhteistä tietoa pätevänä ja sitovana.⁸¹ Se, mitä vain yksilö itse pitää totena tai oikeana, voi vaikuttaa vain hänen omiin näkemyksiinsä,⁸² eikä näin ollen ole kovin kiinnostava tutkimusaihe. Oma tutkimukseni lähtee pyrkimyksestä yhteisymmärrykseen IKI-hankkeiden toteuttamisessa. Käsitän läpileikkaavat tavoitteet normatiivisina, ja siksi mielestäni niiden sisällöstä ja toteuttamisesta tulee neuvotella, jotta niiden toteutumista voitaisiin tehostaa.⁸³

Keskustelu ja neuvottelu ovat tarpeellisia, sillä totuus riippuu siitä, mitä yhteisömme sallii meidän sanoa. Käytämme omaa sanastoamme ja toimimme omista lähtökohdistamme, mutta meidän tarvitsee oikeuttaa tieto jonkin yhteisön piirissä.⁸⁴ Oman tutkimukseni kontekstissa oikeutusta tiedolle haetaan kansainvälisen politiikan oppiaineelta, yhteiskuntatieteellisesti orientoituneelta ulkoasiainministeriöltä sekä luonnontieteellis-teknisesti suuntautuneilta tutkimuslaitoksilta. Läpileikkaavien tavoitteiden katsotaan olevan universaalisti oikeutettuja, mikä luo omanlaisiaan paineita myös tutkimukseni maailmanlaajuiseen oikeuttamiseen. Siksi olen ottanut mukaan mahdollisimman erilaisista taustoista tulevia kumppanimaiden haastateltuja. Näin voisi ajatella, että ”yhteisö”, joka mahdollistaa tiedon tuottamisen tässä kontekstissa, on melkoisen moniääninen ja hajanainen. Luotan kuitenkin siihen, että tutkimukseni voi aikaansaada vähintäänkin ”pakottamattoman yhteisymmärryksen yhdistyneenä suvaitsevaiseen erimielisyyteen”.⁸⁵

Jaettu tietous on myös Q-metodologian peruskäsite. Tämä perustuu tietoisuus-sanan (latinaksi *conscio*) juuriin, jotka tulevat jonkun kanssa tietämisestä. Tietoisuus on siis alun perin kommunikatiivinen, kulttuurinen ja julkinen käsite, ei yksityinen ja sisäinen.⁸⁶ On muistettava, että vaikka puhutaan kommunikatiivisuudesta, keskitytään tutkittavaan itseensä viittaaviin merkityksiin eikä välitettäviin viesteihin. Viestien voidaan nimittäin katsoa kuuluvan objektiivisen mittaamisen piiriin, sillä niillä on tietty määritelty perusmerkitys.⁸⁷ Ihmisten mielipiteitä ei näin voida mitata ulkopuolelta käsin, vaan yksilöt antavat ne Q-metodologisessa tutkimuksessa vapaaehtoisesti käytettäväksi.⁸⁸ Tätä havainnollistetaan sillä, että voimme verifioida vaikkapa henkilön kansalaisuuden ja mitata sitä objektiivisesti, mutta ainoa keino saada tietoa hänen tuntemuksistaan

⁸⁰ Heelan & Schulkin 1998, 276–277.

⁸¹ Habermas 1987, 70–71.

⁸² Habermas 1987, 70–71.

⁸³ Normatiivisen toiminnan edellytyksistä ks. Habermas 1987, 72.

⁸⁴ Käpylä & Mikkola 2007, 16.

⁸⁵ Ks. Käpylä & Mikkola 2007, 16.

⁸⁶ Goldman 1999, 591. Intersubjektiivisesta itseystestä ks. myös Crossley 1996, 67–68.

⁸⁷ Goldman 1990, 1, 4.

⁸⁸ Brown 1986, 73; McKeown & Thomas 1988, 12.

kansalaisuuteensa liittyen on luottaa hänen kertomukseensa.⁸⁹ Nostankin tutkimukseen osallistuvien oman näkökulman tämän tutkimuksen ensisijaiseksi tiedon lähteeksi.

Ihmisen näkökulma ja uskomukset säätelevät hänen toimintaansa.⁹⁰ Myös tutkijalla on oma näkökulmansa ja ennakkokäsityksensä aiheesta. Se mahdollistaa pääsyn hermeneuttiseen kehään.⁹¹ Gadamerin mukaan jo ensimmäisten merkitysten löytäminen saa tutkijan luonnostelemaan kokonaisuutta.⁹² Tulkitseminen alkaa siis ennakkokäsitteillä, jotka korvataan tarpeen mukaan sopivammilla.⁹³ Oleellista on mielestäni se, että ennakkokäsitykset tunnistetaan ja niitä voidaan haastaa, jos tarve vaatii.

Hermeneutiikan luonteenomainen osa on kyseenalaistaa valistuksen ajalta periytyvä käsitys ennakkoluuloista esteenä ymmärtämiselle. Ennakkotieto nähdään sen sijaan ymmärryksen välttämättömänä edellytyksenä.⁹⁴ Toiminnalle tai tekstille⁹⁵ muodostuu hermeneutiikan termein merkitys eli viitekohde ulkomaailmassa, kun niitä 'luetaan'.⁹⁶ 'Teksti' muuttuu 'teokseksi' vasta kun 'lukija' soveltaa sitä omaan kokemukseensa.⁹⁷ Vapaasti tulkittuna tutkimukseeni osallistuvien teot ja puheet siis muuttuvat tutkimustyöksi, kun tutkijana vertaan niitä toisiinsa ja omaan kokemukseeni. Toisaalta voisi myös nähdä, että Q-metodologian tutkimusväittämät saavat prosessissa merkityksen, kun tutkimukseen osallistuvat peilaavat niitä omaan kokemukseensa.

2.4. Tutkijan itsereflektiivinen rooli

Tutkijan roolin tiedostaminen on tärkeää teoreettis-metodologiselle viitekehykselleni ja etenkin Q-metodologialle siinä muodossa, kuin sitä itse sovellan. Tutkijan asemassa tulisi mielestäni huomata omat ennakkoluulonsa ja suhtautua niihin kriittisesti. Se auttaa tekemään tutkimusprosessista läpinäkyvämmän ja nostaa tutkittavien ääniä paremmin kuuluviin.

⁸⁹ Brown 1999, 4.

⁹⁰ Ks. Hellman 2009, 639–640.

⁹¹ Tontti 2005, 60. Toisaalta myös tutkittavalla on ennakkokäsitys aiheesta. Mielestäni myös hän astuu hermeneuttiseen kehään osallistuessaan Q-metodologiseen koetilanteeseen.

⁹² Gadamer 2004, 32.

⁹³ Gadamer 2004, 32.

⁹⁴ Kangas 2007, 69.

⁹⁵ Perinteisessä hermeneutiikassa tulkitaan tekstejä, mutta itse käsitän tekstin Paul Ricœurin hermeneuttiseen näkemykseen perustuen vertauskuvallisena. Ricœur laajentaa tulkinnan teksteistä kaikkeen merkitykselliseen inhimilliseen toimintaan. (Ks. Kangas 2007, 74–75; Tontti 2005, 69.)

⁹⁶ Tontti 2005, 70.

⁹⁷ Tontti 2005, 74.

Sekä pragmatismi että hermeneutiikka vaativat tutkijalta itsekriittisyyttä.⁹⁸ Tutkijan tulee arvioida kriittisesti omaa kulttuurista identiteettiään⁹⁹ ja tunnustaa ennakkoluulonsa¹⁰⁰. Omien ennakkokäsitysten kestävyyttä pitää siis koetella suhteessa siihen, mitä tulkinnan muut osapuolet kertovat.¹⁰¹ Hermeneuttinen tutkimus syventää tulkitsijan itseymmärrystä,¹⁰² joka lisääntyy yhtä aikaa kohteen ymmärtämisen kanssa¹⁰³. Omassa tutkimuksessani itsereflektio tarkoittaa antautumista vuoropuheluun,¹⁰⁴ jossa suhteutan tutkittavien antamaa tietoa omiin ennakkokäsityksiini.

Hermeneuttista tutkimusta tekevä tulee väistämättä vaikuttaneeksi jotenkin myös ”kohteeseensa”.¹⁰⁵ Tällainen tilaisuus vaikuttaa on hyvä tunnistaa jo tutkimuksen suunnitteluvaiheessa, jotta siitä voisi tehdä mahdollisimman hyödyllisen. Tässä tutkimuksessa pyrin käyttämään vuorovaikutuksellisia Q-metodologian haastattelu- ja jaottelutilanteita niin, että tutkimukseen osallistujat perustelisivat itselleen ja minun kauttani muille näkökantojaan ja ajattelisivat aihetta samalla myös muiden kannalta.¹⁰⁶

Q-metodologiaa käyttävät eivät kuitenkaan aina tiedosta tutkijan roolia tutkimuksessa näin vahvasti. Perinteisessä Q-metodologiassa itse asiassa ihannoidaan sitä, että tutkija ainoastaan luo suotuisat olosuhteet toiminnalle. Tämä yhdysvaltalainen Q-metodologian haara¹⁰⁷ lupaa joskus jopa ”näkökulman ja tekniikan, jolla tutkitaan ihmisen subjektiivisuutta objektiivisesti”.¹⁰⁸ Alun perin Q-metodologia mielsikin itsensä portiksi tutkittavien mieleen ilman tutkijan puolueellisuutta tai ennakkokäsityksiä.¹⁰⁹

⁹⁸ Heelan & Schulkin 1998, 287.

⁹⁹ Apunen 1991, 32.

¹⁰⁰ Tontti 2005, 62.

¹⁰¹ Tontti 2005, 62. Sovellan myös Q-metodologiaa keskustelumutoisena, itsekriittisenä lähestymistapana. (Ks. Billard 1999, 357 ja Previte et al. 2007, 136.)

¹⁰² Niiniluoto 2002, 142.

¹⁰³ Hankamäki 2003, 163.

¹⁰⁴ Ks. Gadamer 2004, 74. Gadamer havainnollistaa tutkijan ja tutkittavan näkökulmia horisonttiversaustavalla. Jokaisella ihmisellä on oma horisonttinsa, joka sisältää kaiken, mitä hänen on mahdollista havaita omasta näkökulmastaan, tietystä pisteestä. (Gadamer 2004, 64; Kangas 2007, 73.) Horisontit pitäisi sulattaa yhteen tutkimuksessa. En kuitenkaan koe horisonttiversausta kovin käyttökelpoisena, sillä kuten Tontti (2005, 65–66) kirjoittaa, horisonttien täytyisi olla aina ensin konfliktissa, jotta ne voisivat yhdistyä. Jos taas ne ovat jo samankaltaiset, voisi dialogin kokea tarpeettomaksi.

¹⁰⁵ Hankamäki 2003, 163.

¹⁰⁶ Selitin tutkimuksessa luonnontieteellis-tekni- sen alan tutkimushenkilöille sen käsitteitä yhteiskuntatieteilijän näkökulmasta, jotta heidän olisi helpompi hahmottaa tutkimusaihetta ja läpileikkaavien tavoitteiden toteutusta jatkossa.

¹⁰⁷ Metodologian kehittäjä William Stephenson oli alkujaan britti, mutta toimi suurimman osan urastaan Yhdysvalloissa. Näin hän ja hänen seuraajansa muodostavat metodologian yhdysvaltalaisen suuntauksen, vaikkakin jako on karkeasti yleistävä. (Ks. esim. Stainton Rogers & Stainton Rogers 1990.) Tämän, ”perinteisemmän” Q-metodologian tunnetuimmat myöhemmät kehittelijät ovat Steven R. Brown (esim. 1986), Bruce McKeown ja Dan Thomas (esim. 1988).

¹⁰⁸ ”Q methodology is a perspective and a technique for the objective study of human subjectivity (...)” (McKeown 1990, 1.) Työn kaikki käännökset ovat minun.

¹⁰⁹ Robbins & Krueger 2000, 642.

Tavanomaisesti Q-metodologiaa esittelevä kirjallisuus kiinnittää paljon huomiota tutkittavien subjektiivisuuden ymmärtämiseen, mutta tutkijan subjektiivista roolia ei juurikaan tunnusteta. Perinteisempi Q-metodologia perustelee tutkijan poissaoloa sillä, että vastaajat tekevät omat Q-jaottelunsa. Uudempi kirjallisuus puolestaan haluaa ymmärtää ja arvostaa tutkijan työpanosta.¹¹⁰ Koenkin Q-metodologian brittiläisen, uudemman ja tulkinnallisemman suuntauksen¹¹¹ mielekkäämmäksi sovellettavaksi. Mielestäni tutkijan vaikutuksen sivuuttaminen olisi naiivia, sillä tutkija rajoittaa tutkittavia esimerkiksi päättämällä Q-väiteotoksen muodon, tekemällä haastattelut ja tulkitsemalla tutkimuksen tulokset yleensä yksin.¹¹²

Tutkija luo itse asiassa koko tutkimusasetelman yleensä itsekseen niin, että se perustuu pohjimmiltaan hänen tieteelliseen näkemykseensä, sosiaalistumiseensa ja kokemuksiinsa. Mikä tahansa tiedustelu toisen subjektiivisesta näkemyksestä ja sen vertailu muiden näkökulmiin perustuvat Paul Robbinsin ja Rob Kruegerin mukaan väistämättä jonkinlaiseen teoriataustaan ja tutkijan ennakkokäsityksiin. Ei siis voida katsoa, että Q-metodologia sen paremmin kuin mikään muukaan menetelmä voisi pidättää itsellään oikeuden ennakkoluulottomaan ja riippumattomaan tutkimukseen.¹¹³ Näin myöskään tästä tutkimuksesta ei pyritä hävittämään tämän tutkimuksen tekijälle itselleen ominaista kansainvälispoliittista, yhteiskuntatieteellistä näkökulmaa, vaan se halutaan tiedostaa ja osin haastaa.

2.5. Toiminnallinen, kokemuksellinen tutkimusote tuo teorian ja käytännön lähemmäksi toisiaan

Toiminnallinen, kokemuksellinen tutkimusote yhdistää pragmatismia, hermeneutiikkaa ja Q-metodologiaa. Pragmatismien kiinnostus toimintaa kohtaan ja hermeneutiikan merkityskeskeisyys ovat ikään kuin toistensa peilikuvia.¹¹⁴ Toiminnassa syntyy merkityksiä ja merkitysten pohjalta toimintaa. Tietoa saadaan siis käyttäytymistä, kokemuksia ja niiden merkityksiä tutkimalla.¹¹⁵ Käyttäytymistilanteita taas luodaan tässä tutkimuksessa Q-tekniikan avulla.

¹¹⁰ Robbins & Krueger 2000, 645; Eden et al. 2005, 421.

¹¹¹ Ks. esim. Aalto 2003c, 118 ja Previte et al. 2007, 136. Suuntausta edustavat tulkintani mukaan mm. Sandra Billard (1999), Ruth Cross (2005), Sally Eden, Andrew Donaldson ja Gordon Walker (2005), Rob Krueger ja Paul Robbins (2000) sekä Wendy ja Rex Stainton Rogers (1990).

¹¹² Samaa sanovat Robbins & Krueger (2000, 636) sekä Cross (2005, 211).

¹¹³ Robbins & Krueger 2000, 642.

¹¹⁴ Heelan & Schulkin 1998, 287.

¹¹⁵ Heelan & Schulkin 1998, 272; Habermas 1987, 57; Pihlström 2008, 50.

Hermeneutiikassa kritisoidaan kuilua käytännön ja tieteellisen tiedon välillä. Esimerkiksi Hans-Georg Gadamer toteaa, että käytäntö vaatii nopeasti sovellettavissa olevaa, hetkessä lopullista tietoa. Tieteen tuottama tieto ei yleensä kuitenkaan ole sellaista.¹¹⁶ Nähdäkseni policy-tutkimus sijoittuu tähän tieteen ja poliittisten käytäntöjen välimaastoon. Pragmatismi menee kritiikissä vielä pidemmälle. Se kääntää käytännön ja tieteen tavanomaisen suhteen pääläelleen. Jopa tieteenfilosofisiin kysymyksiin pyritään vastaamaan käytännön ja käytännöllisyyden kautta.¹¹⁷ Teorioiden ja toiminnan pitäisi lisäksi käydä vuoropuhelua ja täydentää toisiaan.¹¹⁸

Q-metodologia puolestaan määrittää tutkimusaiheeseen toiminnalliset ja kommunikoitavat subjektiiviset näkemykset.¹¹⁹ Näkemyksiin päästään käsiksi, kun luodaan erityinen kommunikaatioprosessi, jota kutsutaan Q-jaotteluksi. Siinä tiedustellaan ensisijaisesti tutkimukseen osallistuvilta heidän mielipiteitään tutkimuksen aihepiiristä.¹²⁰ Toisaalta metodologiaa voidaan käyttää myös toiminnallisena harjoituksena, joka parantaa organisaatioidenvälistä kommunikaatiota.¹²¹

Omassa tutkimuksessani pyrin hyödyntämään juuri Q-metodologian toiminnallisuuden tarjoamaa lisäarvoa. Jotta läpileikkaavia tavoitteita päästäisiin toteuttamaan paremmin, on tärkeää, että kehitysyhteistyön toteuttajat ja sen valvojat ovat edes jokseenkin samalla aaltopituudella esimerkiksi kehitystoiminnan termistöstä. Haluan myös saavuttaa selkeyttä ongelmaan, joka ennen tutkimuksen aloittamista tuntui monista tutkimukseen osallistuvista liian vaikealta lähestyä. Vaikeudet näyttivät johtuvan osaksi kommunikaation ongelmista, joita yritin lieventää Q-metodologian harjoituksenomaisella käyttämisellä.

Ajatteluun ja kokemuksiin vetoava harjoituksen teko voidaan mielestäni katsoa Q-metodologian ansioksi. Koska metodologialla ei haluta etsiä keskimääräisiä katsantotapoja tai yleistää tuloksia kuten monissa määrällisen tutkimuksen menetelmissä, sen käyttö voi lisäksi olla jopa voimauttavaa tutkittaville.¹²² Tutkittavat saavat siis ihannetapauksessa äänensä poikkeuksellisen vahvasti kuulumaan. Kun esimerkiksi kyselytutkimuksessa tutkija määrittää tutkimuksen rakenteen etukäteen ja sisällönanalyysissä sekä haastattelututkimuksessa jälkikäteen, Q-metodologiassa haastateltavat määrittävät tutkimuksen rakenteen Q-jaotteluillaan.¹²³ Menetelmällä ajatellaankin

¹¹⁶ Gadamer 2004, 176.

¹¹⁷ Pihlström 2008, 49–50.

¹¹⁸ Heelan & Schulkin 1998, 273.

¹¹⁹ Allgood 1999, 213.

¹²⁰ Allgood 1999, 212–213.

¹²¹ Ks. Donner 2001, 24, 44.

¹²² de Graaf & van Exel 2008, 67.

¹²³ Billard 1999, 357.

usein päästävän käsiksi myös marginaalisiin näkökantoihin asioista.¹²⁴ Edellä mainittujen seikkojen vuoksi Q-metodologian on nähty olevan demokraattinen itsessään.¹²⁵ Itse kuitenkin kyseenalaistaisin Q-metodologian täydellisen osallistavuuden ja demokraattisuuden. Palaan tähän aiheeseen tuonnempana, kun pohdin tutkimustulosten validiteettia.

2.6. Tutkimuksen konteksti ja sen merkitys

Hermeneutiikka ja Q-metodologia painottavat tutkimuksen kontekstisidonnaisuutta.¹²⁶ Luonnollisesti myös pragmatismi kiinnittää huomiota tieteenteon kontekstiin etsiessään käytännöllisiä ratkaisuja. Tutkimuksen teoreettis-metodologinen viitekehys pyrkii siis ottamaan huomioon ajan, paikan ja tilanteen, joissa tietoa tuotetaan. Tämän tutkimuksen konteksti on Suomen kehityspoliittisen toimintaohjelman läpileikkaavien tavoitteiden toteuttamisessa. Poliitiikan toimeenpano on luonteeltaan erityisen kontekstisidonnaista, sillä toimintaolosuhteet ovat tuskin koskaan täysin samanlaiset.¹²⁷ Tutkimuksen tuottamalla tiedolla koetetaan helpottaa läpileikkaavien tavoitteiden toteuttamista IKI-hankkeissa. Sen vuoksi lienee paikallaan selittää hieman, millaista instituutioidenvälinen kehitysyhteistyö on toimintamuotona.

Instituutioidenvälinen kehitysyhteistyö eli ”twinning” kehitettiin alkujaan 1970–1980-lukujen teknisen kehitysavun seuraajaksi. Tekninen kehittyvien maiden avustus korosti fyysisen infrastruktuurin luomista ja rahoittajamaiden eksperttiroolia.¹²⁸ Tämä rooli on kuitenkin jokseenkin kyseenalainen, sillä sen voidaan katsoa viittaavan siihen, että kumppanimaiden ja -laitosten tulisi kehittyä samanlaisiksi kuin avunantajat ovat.¹²⁹ Tällainen käsitys kehityksestä viittaa saman aikakauden modernisaatioteorioihin, joissa kaikkien valtioiden katsotaan kehittyvän samojen vaiheiden kautta lineaarisesti. Tekniset projektit eivät yleisesti ottaen olleet kovin kestäviä, sillä tietoja, taitoja ja laitteistoa siirrettiin yksipuolisesti kehittyneestä maasta kumppanimaahan. Kohdemaan tarpeita ei otettu riittävästi huomioon.¹³⁰ Suomikin teki teknisiä hankkeita, joista kenties räikein esimerkki on Valmetin traktorien vieminen kehitysapuna. Toiminnalla tarkoitettiin hyvää, mutta se oli äärimmäisen tehotonta. Pelkät koneet jäivät nimittäin usein lojumaan pelloille ilman taitavia käyttäjiä ja varaosia.¹³¹

¹²⁴ de Graaf & van Exel 2008, 67; Stainton Rogers 1995, 183.

¹²⁵ Billard 1999, 357.

¹²⁶ Ks. Robbins & Krueger 2000, 636, 642–643; Apunen 1991, 30; Tontti 2005, 62–63; Heelan & Schulkin 1998, 277.

¹²⁷ Ascher 1987, 73–74.

¹²⁸ Jensen et al. 2007, 381.

¹²⁹ Ks. Nederveen Pieterse 2001, 18, 24.

¹³⁰ Jensen et al. 2007, 381.

¹³¹ Eräs suomalainen haastateltu toi Valmet-tapauksen esille, kun luonnehti sitä, mistä IKI-toiminnan pitäisi pyrkiä mahdollisimman kauas.

1980- ja 1990-luvuilla etenkin Pohjoismaissa ja muualla Pohjois-Euroopassa alettiin kehittää twinning-toimintaa, joka pyrki tarjoamaan joustavampaa apua kohdeinstituutioille. Twinning-hankkeissa avunantajamaan ja kehittyvän maan instituutiot yrittävät oppia toisiltaan eivätkä niinkään tulla toistensa kaltaisiksi. Tämän nähdään olevan tehokkaampaa ja kestävämpää kuin pelkkä kohdemaan tekninen neuvominen.¹³² Mielekkäiksi twinning-projektit tekee se, että laitoksilla on saman alan mandaatti sekä samankaltaiset työtehtävät ja ongelmat.¹³³

Suomi aloitti twinning-mallisen instituutioidenvälisen kehitysyhteistyötoiminnan Instituutioidenvälisen kehitysyhteistyön instrumentilla vuonna 2008. Instituutioidenvälistä kehitysyhteistyötä ovat ylipäättään rahoittaneet pääosin Pohjoismaat.¹³⁴ Ainakin Ruotsi, Norja, Tanska, Alankomaat ja Kanada ovat toteuttaneet instituutioiden kehitysyhteistyöhankkeita.¹³⁵ Tutkimusta twinningiin liittyen on melko niukasti, sillä se on moneen muuhun kehitysyhteistyömuotoon nähden pienemmässä roolissa ja uudempi lähestymistapa. Joistakin hankkeista on kuitenkin tehty tutkimusta, ja miellän sen tärkeäksi oman tutkimukseni kontekstille.

Twinning-toiminnasta saatu tutkimustieto on pääosin kannustavaa. Esimerkiksi Norjalla on hyviä kokemuksia ”sisarorganisaatioiden” pitkäaikaisesta yhteistyöstä etenkin niillä aloilla, joilla Norja on maailmanluokan huippuosaaja.¹³⁶ Myös Alankomaat on halunnut sitoutua pitkäaikaiseen institutionaaliseen kapasiteetinrakentamiseen, jossa hankkeiden toiminta saataisiin juurrutettua mahdollisimman hyvin kohdemaan yhteiskuntaan. Kansalaisjärjestöjen apu on koettu hyödylliseksi tässä toiminnassa esimerkiksi kun on saatettu bioteknologisia sovelluksia maanviljelijöiden käyttöön.¹³⁷

Yleensä ottaen twinning-hankkeita koskeva kirjallisuus painottaa sitä, että hankkeiden suunnittelu ja toteuttaminen olisi mahdollisimman osallistavaa.¹³⁸ Kohdemaan hyödynsaajien osallistuminen on tärkeää, sillä sen avulla varmistetaan, että hanke vastaa kohdeinstituution ja -yhteisöjen tarpeisiin. Hankkeiden tavoitteista ja keinoista olisi siis pyrittävä päättämään mahdollisimman demokraattisesti. Hankkeissa tulisi myös siirtää mahdollisimman paljon päätösvaltaa kumppanimaan instituutiolle, jotta projektien tuloksista tulisi kestävämpiä.¹³⁹ Nämä opetukset

¹³² Jensen et al. 2007, 381–382; Askvik 1999, 404–405.

¹³³ Askvik 1999, 403–405.

¹³⁴ Euroopan unioni on toteuttanut twinning-hankkeita lähialueillaan ja unionin jäseniksi pyrkivien valtioiden kanssa. (O’Connor 2005, 437.)

¹³⁵ Askvik 1999, 403–404; Jensen et al. 2007, 381; Olowu 2002, 287.

¹³⁶ Askvik 1999, 405.

¹³⁷ Clark et al. 2002, 200–201.

¹³⁸ Ks. esim. Clark et al. 2002, 197.

¹³⁹ Clark et al. 2002, 197, 200, 208.

pätevät varmasti myös Suomen instituutioidenvälisessä kehitysyhteistyössä, etenkin läpileikkaavien tavoitteiden osalta.

Twinning-toimintaan liittyy toki myös ongelmia. Hankkeiden hyödyt ovat usein jääneet vain teknologian siirron ja laitteiston käytön oppimisen tasolle.¹⁴⁰ Oman tutkimusongelmani kaltaisia pulmia onkin huomattu muiden Pohjoismaiden twinning-toiminnasta kertovassa kirjallisuudessa. Esimerkiksi Norman Clark ja kumppanit toteavat, että yhteiskunnallisesti osallistavaa tieteellistä ja teknistä kehitysyhteistyötä on haastavaa toteuttaa. Yleensä nimittäin tällaisia hankkeita toteuttava henkilöstö on heidän tavanomaiseen toimenkuvaansa kuulumattomien tehtävien äärellä.¹⁴¹ Lisäksi muu kuin puhtaan tekninen neuvonta aiheuttaa usein ongelmia sen poliittisuuden takia.¹⁴² Vaikeuksista huolimatta kirjallisuudessa kannustetaan twinning-projekteja pyrkimään instituutionrakentamiseen ja yhteiskunnalliseen oikeudenmukaisuuteen tulevaisuudessa.¹⁴³

Yhteiskunnallisia ulottuvuuksia saadaan otettua huomioon laitostenvälisissä hankkeissa, jos projekteja muokataan koko ajan kohdeyhteiskuntien tarpeita vastaaviksi.¹⁴⁴ Muiden maiden twinning-projekteja arvioivassa tutkimuksessa korostuu se, että institutionaalinen muutos tapahtuu vain, jos se on lähtöisin kohdemaan kontekstista itsestään.¹⁴⁵ Esimerkiksi kehitysmallin siirto maasta toiseen koetaan hyödyttömänä.¹⁴⁶ Samanlainen näkemys kehityksen kontekstisidonnaisuudesta on saanut jalansijaa kehitysteorioissa lähiaikoina laajemminkin.¹⁴⁷

Geologian tutkimuskeskuksen ja Ilmatieteen laitoksen tekemillä IKI-hankkeilla on eittämättä yhteiskunnallisia tavoitteita. Geologian tutkimuskeskuksen IKI-hankkeet keskittyvät auttamaan kohdemaita esimerkiksi kaivostoiminnan sääntelyssä. Hankkeita on tehty mineraalipolitiikan alalla ja epävirallisen kaivostoiminnan saattamisessa verotuksen ja valvonnan piiriin. Ilmatieteen laitos taas on erikoistunut avustamaan kohdemaita varautumaan paremmin ilmastonmuutoksen ja sään ääri-ilmiöiden aiheuttamiin haasteisiin. Laitos on tukenut muun muassa ennustus- ja ennakkovaroituskyvyn vahvistamista kohdeinstituutioissa. Käytännön tasolla geologian hankkeet esimerkiksi puuttuvat lapsityövoiman käyttöön kaivoksissa ja meteorologian projektit vähentävät tulvien uhrien määrää.

¹⁴⁰ Askvik 1999, 405–406; Hall et al. 2002, 21.

¹⁴¹ Clark et al. 2002, 197.

¹⁴² Askvik 1999, 407.

¹⁴³ Ks. esim. Jensen et al. 2007, 381.

¹⁴⁴ Olowu 2002, 287.

¹⁴⁵ Clark et al. 2002, 207.

¹⁴⁶ Brohman 1995, 121; Clark et al. 2002, 207.

¹⁴⁷ Nederveen Pieterse 2001, 11.

Meteorologian ja geologian IKI-hankkeet pyrkivät selkeästi koskettamaan kohdeyhteiskuntia, mutta suoria yhtymäkohtia läpileikkaaviin tavoitteisiin on ollut hankala hahmottaa. Kieli, jolla luonnontieteellis-teknisissä laitoksissa kuvataan maailmaa, on luonnollisesti erilaista kuin ulkoministeriön työntekijöiden käyttämä kieli. Kieli ei voikaan hermeneuttisesta ja pragmatistisesta näkökulmasta olla neutraalia.¹⁴⁸ Yhteistä toimintaa pitäisi hahmottaa keskustelemalla.¹⁴⁹ Myös läpileikkaavien tavoitteiden merkitystä geologian ja meteorologian hankkeille pyritään tässä tutkimuksessa selkeyttämään kommunikaatiota lisäämällä. Tutkimukseen osallistuvat ikään kuin keskustelevat Q-metodologisten väitteiden ja samalla toisten tutkittavien kanssa.¹⁵⁰ Keskustelun avulla yritetään ylittää tai ainakin hahmottaa kuilu, joka tekee läpileikkaavien tavoitteiden hahmottamisesta ja toteuttamisesta IKI-hankkeissa hankalaa. Seuraavassa luvussa paneudun ensin Q-metodologian perusteisiin ja sitten siihen, miten sovelsin sitä omassa tutkimuksessani.

¹⁴⁸ Tontti 2005, 62–63; Heelan & Schulkin 1998, 277.

¹⁴⁹ Vrt. Brown 1999, 4–5 ja Heelan & Schulkin 1998, 277.

¹⁵⁰ Brown 1999, 4–5.

3. Tutkimuksen toteuttaminen Q-metodologialla

3.1. Q-metodologia pyrkii ymmärtämään erilaisia näkökulmia systemaattisesti

Brittiläinen fyysikko ja psykologi William Stephenson kehitti Q-metodologian 1930-luvulla. Hän esitteli sen laajemmin vuonna 1953 ilmestyneessä teoksessaan ”The Study of Behavior: Q-technique and its methodology”.¹⁵¹ Q-metodologia oli syntyessään vallankumouksellinen vaihtoehto perinteiselle R-metodologialle, esimerkiksi kyselytutkimukselle. R-metodologialla pyritään objektiivisesti vertailemaan ihmisjoukkojen ominaisuuksia, vaikkapa älykkyyttä tutkijan määrittelemillä asteikoilla. Q-metodologia puolestaan tutkii subjektiivisia kokemuksia ihmisten itse tekemien Q-jaotteluiden, avulla ja siihen osallistuu pienempi tutkimushenkilöiden joukko. Q-metodologiassa mullistavaa aikanaan oli erityisesti sen keskittyminen subjektiivisuuden tutkimukseen.¹⁵²

Q-metodologia on aikansa lapsi, mikä selittänee sen tarpeen korostaa, että se on *tieteellinen* metodi tutkia ihmisen subjektiivisuutta.¹⁵³ Yhteiskuntatieteiden sittemmin hyväksyttyä subjektiivisen tiedon tutkimuksen alalleen voisi kuitenkin olla kuvaavampaa tituleerata menetelmää systemaattiseksi keinoksi päästä käsiksi subjektiivisuuteen, joka ilmentää sosiaalisia rakenteita ja antaa niille merkityksiä.¹⁵⁴ Kuten aiemmin on mainittu, tällainen merkitysten luonti on myös hermeneutiikan keskittymiskohteena. Lisäksi on oleellista huomata, että Q-metodologialla pyritään hahmottamaan näkemystapoja eikä testaamaan hypoteeseja ja toteamaan niitä oikeiksi tai vääriksi.¹⁵⁵ Sama periaate pätee myös hermeneutiikassa ja pragmatismissa.

Q-metodologia tutkii käytännöllistä vuorovaikutusta pragmatistisesti ja kiinnittää siinä huomion kommunikaatioon, josta myös hermeneutiikka on erityisen kiinnostunut. Ihmisten toiminta on pragmatistisesta näkökulmasta heidän tapojensa mukaista, kunnes se haastetaan. He eivät kuitenkaan voi paeta vuorovaikutusta ympäristönsä kanssa, ja kun se tunkeutuu heidän uskomuksiinsa, heidän täytyy pohtia asennoitumistaan uudelleen. Näissä ongelmatilanteissa hyvin käytännöllinen tiedustelun muoto auttaa meitä kohtaamaan ongelmat. Uudet uskomukset pohjautuvat kokemukseemme, odotuksiimme ja luovaan älynkäyttöömme.¹⁵⁶

¹⁵¹ Ks. Stephenson 1953.

¹⁵² Aalto 2003c, 118; Brown 1986, 57; Stephenson 1953, 3–7, 22–23.

¹⁵³ Ks. esim. McKeown & Thomas 1988, 12 ja Stephenson 1953, 22–23, 342.

¹⁵⁴ Vrt. Aalto 2003c, 118.

¹⁵⁵ Goldman 1990, 4.

¹⁵⁶ Hellmann 2009, 639.

Metodologia mallintaa kommunikoitua sosiaalista ja poliittista toimintaa, jotta sitä pystyttäisiin tarkastelemaan.¹⁵⁷ Käytännössä se tarkoittaa, että tutkimuksen aihealuetta koskevasta keskustelusta muodostetaan väittämiä. Niistä tehdään kortteja, jotka tutkimukseen osallistuvat jaottelevat alustalle koetilanteissa. Jaottelu tapahtuu sen perusteella, miten samaa tai eri mieltä tutkimushenkilöt ovat väitteiden kanssa.

Q-metodologia on pääosin laadullinen tutkimusmenetelmä, mutta sen tekniikka käyttää määrällisiä apuvälineitä.¹⁵⁸ Koska siinä tehdään Q-jaotteluiden lisäksi haastatteluita, sen eduksi voidaan nähdä, että se yhdistää laadullisten haastattelujen antoisuuden ja määrällisten metodien yhtenäistävyyden.¹⁵⁹ Vastaajien tekemiä korttijaotteluita verrataan toisiinsa, mikä tuo systemaattisuutta, jota ei monissa laadullisen tutkimuksen metodeissa ole.¹⁶⁰ Tutkija saa siis mielestäni Q-metodologiasta apua tutkimushenkilöiden näkemysten johdonmukaiseen esittämiseen ja tutkittaville menetelmä tarjoaa monien muiden, niin kutsuttujen osallistavien menetelmien tapaan mahdollisuuden innostavaan ja jopa leikinomaiseen osallistumiseen.

Policy-tutkimuksessa Q-metodologialla pyritään systemaattisesti ymmärtämään politiikan toteuttamisen ja päätöksenteon prosesseja sekä vaatimuksia ja odotuksia niissä.¹⁶¹ Tämä tutkimus tavoittelee systemaattista ymmärrystä siitä, miten erilaiset tavoitteet, periaatteet ja käytännön toimet sijoittuvat toisiinsa nähden kehitysyhteistyötä suunnittelevien ja toteuttavien mielestä. Q-metodologialla voidaankin tutkia vaikkapa kehitysyhteistyön toimijoiden näkökulmia siitä, millaisia kehityshankkeiden prioriteettien ja periaatteiden tulisi olla.¹⁶² Menetelmällä kyetään nimittäin hahmottamaan erilaisia näkemyksiä, jotta debattia politiikanalan toteuttamisesta saataisiin edistettyä rakentavasti.¹⁶³ Näistä katsantokannoista voidaan määritellä tutkimukseen osallistuville mieluisimmat ja tärkeimmät aihealueet ja niiden perusteella toivotut toimintamuodot. Voidaan myös hahmottaa, mistä ollaan samoilla linjoilla ja mistä syntyy erimielisyyksiä. Näin koetetaan päästä yhtenäiseen näkemykseen siitä, millainen toiminta olisi vastaajien mielestä toivottavaa tulevaisuudessa.¹⁶⁴

¹⁵⁷ Brown 1986, 58.

¹⁵⁸ Aalto 2003b, 134. Hermeneutiikan juuret ovat humanistisessa tutkimuksessa, kun taas pragmatismen perusta on määrällisessä tutkimuksessa. (Heelan & Schulkin 1998, 276.) Koen, että Q-metodologia sitoo niitä hyvin yhteen, sillä se yhdistää kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen otteen.

¹⁵⁹ Donner 2001, 24.

¹⁶⁰ Donner 2001, 26.

¹⁶¹ Ascher 1987, 77.

¹⁶² Donner 2001, 24.

¹⁶³ Eden et al. 2005, 420.

¹⁶⁴ Steelman & Maguire 1999, 362.

3.2. Keskusteluavaruuden kartoittaminen

Q-metodologisen tutkimuksen alussa tutustutaan kirjallisuuteen ja keskusteluun työn aihepiiristä, jotta voitaisiin kartoittaa niin sanottu keskusteluavaruus. Keskusteluavaruudella tarkoitetaan koko aihealuetta koskevan keskustelun kirjoa.¹⁶⁵ Hahmottamisen apuna voidaan käyttää myös haastatteluita sekä tutkijan omaa kenttätuntumaa tai kulttuurista tuntemusta.¹⁶⁶ Keskusteluavaruudessa on periaatteessa loputon määrä tutkittavaan aiheeseen liittyviä väitteitä, ja niistä yritetään kerätä sellainen väiteotos, joka edustaa mahdollisimman hyvin kaikkia erilaisia näkökantoja.¹⁶⁷

Tässä tutkimuksessa kartoitin keskusteluavaruutta yhtäältä tutustumalla kehityspoliittiseen ohjeistukseen, raportteihin menneestä toiminnasta sekä tieteelliseen tutkimukseen. Toisaalta koin tärkeäksi myös havainnoida käytännön kokemuksia, joita projekteja toteuttavilla, suunnittelevilla ja valvovilla oli. Aloitin keskusteluavaruuden hahmottamisen tutustumalla Suomen vuosien 2012 ja 2007 kehityspoliittisiin toimintaohjelmiin,¹⁶⁸ joiden toteuttamisen aikana IKI on ollut käytössä. Läpileikkaavien tavoitteiden merkitykseen perehdyin esimerkiksi ulkoministeriön läpileikkaavien teemojen toimintaohjeen avulla.¹⁶⁹ Kehityspoliitiikan käsitteet, kuten valtavirtaistaminen ja osallistaminen, piti myös oppia hahmottamaan tarkasti. Tutustuin lisäksi laajemmin Suomen tasa-arvo-, ihmisoikeus- ja ilmastopolitiikkaan ja sen historiaan. Kehityspoliitiikan toteuttamiseen liittyvä aineisto oli niin ikään tärkeää.¹⁷⁰ Selvitin IKI-projektien luonnetta ja rajoituksia IKI-ohjeesta.¹⁷¹ Käytännönläheisempään keskusteluavaruuteen pääsin käsiksi ennakkohaastatteluiden ja epämuodollisempien keskustelujen avulla. Niistä kerron lisää tuonnempana, kun kuvailen Q-tekniikan soveltamisen alkuvaiheita.

Keskusteluavaruudesta voidaan poimia väitteitä myös teoreettisen mallin avulla.¹⁷² Mallinnuksessa tyypitellään väitteitä esimerkiksi sen mukaan, minkä ideologian kannattajat luultavasti kokevat ne

¹⁶⁵ Aalto 2003b, 134–135.

¹⁶⁶ Aalto 2003b, 134–135; Stainton Rogers 1995, 184.

¹⁶⁷ Aalto 2003b, 134–135.

¹⁶⁸ Ks. Ulkoasiainministeriö 2012b; Ulkoasiainministeriö 2007.

¹⁶⁹ Ks. Ulkoasiainministeriö 2009. Lisäksi tutustuin esimerkiksi Ronald Wimanin raporttiin *Mainstreaming Disability Dimension in Development Policies* (Wiman 2012) ja Tanskan kehitysyhteistyöelimen Danidan raporttiin *Mainstreaming of Cross-Cutting Issues* (DANIDA 2008). Läpileikkaavien tavoitteiden toteuttamisen arviointidebatista luin muun muassa Valtiontalouden tarkastusviraston raportin (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2008).

¹⁷⁰ Esimerkiksi Samuli Seppäsen kirjasta *Possibilities and Challenges of the Human Rights-Based Approach to Development* oli paljon hyötyä vuoden 2012 kehityspoliittisen ohjelman ihmisoikeusperustaisuuden ymmärtämisessä. (Ks. Seppänen 2005.)

¹⁷¹ Ks. Ulkoasiainministeriö 2010.

¹⁷² Aalto 2003b, 134–135.

mielekkäiksi.¹⁷³ Näin vältetään väiteotoksen vääristyminen, sillä ilman teoreettista mallia tietäntyyppisiä väitteitä saatettaisiin valita liikaa tai liian vähän. Mielestäni mallin käyttäminen on kuitenkin hieman ristiriidassa Q-metodologian periaatteiden kanssa. Q-metodologian kirjallisuudessa nimittäin todetaan usein, että väitteiden merkitys hahmottuu vasta tutkittavien tekemien Q-jaotteluiden perusteella.¹⁷⁴ Näin väitteiden sijoittaminen tiettyihin, usein normatiivisiin kategorioihin kuulostaa hieman omituiselta. Lisäksi minusta on oleellista huomata, että hyvin todennäköisesti minä tutkijana käyttäisin erilaista teoreettista mallia kuin toinen tutkija, mikä sekin mielestäni nakertaa mallien hyödyllisyyttä muuna kuin väitteiden jäsentelyn suhteellisen kepeänä apuvälineenä.¹⁷⁵

Vaikka en muotoillutkaan väiteotosta suoranaisesti teorian pohjalta, käytin kuitenkin tiettyjä pragmatismiin ja hermeneutiikkaan istuvia tyypittelyitä väitteitä kerätessäni, jotta otoksesta tulisi mahdollisimman tasapainoinen. Q-väitteet tyypitellään tavallisesti edustamaan tiettyjä usein esiintyviä mielipiteitä asiasta.¹⁷⁶ Itse käytin neljää luokkaa, jotka perustuivat siihen mennessä hahmottamaani keskusteluavaruuteen. Kaksi ensimmäistä väiteluokkaa pohjaavat hermeneuttiseen pyrkimykseen ymmärtää tutkimuskohdetta ja toiset kaksi pragmatismiin tavoitteeseen tuottaa käytännöllisesti hyödyllistä tietoa.

Ensimmäinen keskusteluavaruuden luokista hahmotteli hermeneuttisen arvokeskustelun hengessä läpileikkaavien tavoitteiden riittävää soveltamista IKI-hankkeissa. Siinä pohdittiin, mikä on tavoitteiden pakollista ja mikä harkinnanvaraista toteuttamista. Väitteet kommentoivat myös laitosten oman teknis-luonnontieteellisen osaamisen ja läpileikkaavien tavoitteiden edistämisen suhdetta eli sitä, millaisia hankesisältöjen pitäisi olla. Väitteet asettuivat akselille ”läpileikkaavat tavoitteet ovat tärkeä osa IKI-hankkeita ja niitä pitäisi edistää enemmän” – ”luonnontieteellisen ja teknisen osaamisen vienti on tärkeintä ja vähäinen läpileikkaavien tavoitteiden toteutus riittää”.

Väiteluokka 1: Läpileikkaavien tavoitteiden riittävä soveltaminen IKI-hankkeissa	
Lopullisessa otoksessa väitteet	2, 9, 10, 18, 19, 32, 33, 39, 44, 45
Esimerkkejä	32. Ihmisoikeuksien vaatiminen IKI-projekteissa on hyödyllistä käytännössä. 18. Vaatimus edistää kaikkia läpileikkaavia tavoitteita kaikissa hankkeissa ei vaikuta tarkoituksenmukaiselta ja saattaa heikentää toiminnan

¹⁷³ Ks. esim. Brown 1986, 62.

¹⁷⁴ Brown 1986, 74.

¹⁷⁵ Esim. de Graaf & van Exel (2008, 70–71) myöntävät tämän mallinnuksen ongelmaksi, mutta argumentoivat, että koska tutkijat pyrkivät aina mahdollisimman edustavaan väiteotokseen, tutkimuksen tuloksista tulisi samankaltaisia, vaikka teoreettiset mallit olisivat erilaisia.

¹⁷⁶ Vrt. Brown 1986, 61–63.

	tuloksellisuutta.
--	-------------------

Taulukko 1. Ensimmäinen väiteluokka.

Toinen luokka punnitsi läpileikkaavien tavoitteiden ja kehityksen kontekstikohtaisuutta tai maailmanlaajuisuutta. Tämän takana vaikutti hermeneuttinen tavoite kiinnittää huomiota tiedon kontekstikohtaisuuteen. Luokan väitteet tarkastelivat sitä, seuraako läpileikkaaviin tavoitteisiin liittyvä kehitys samoja vaiheita, malleja ja arvoja maailmanlaajuisesti. Ne pohtivat myös, missä määrin kohdemaan maantieteellinen, kulttuurinen, uskonnollinen tai muu konteksti vaikuttaa läpileikkaavien tavoitteiden toteuttamiseen IKI-hankkeissa. Toisen luokan väitteet asettuivat akselille ”paikallinen konteksti pitää ottaa vahvasti huomioon, eikä läpileikkaavia tavoitteita voida soveltaa samalla tavoin kaikkialla” – ”läpileikkaavat tavoitteet ovat maailmanlaajuisesti sovittuja ja siksi niitä pitää soveltaa samalla tavoin joka puolella maailmaa”.

Väiteluokka 2: Läpileikkaavien tavoitteiden ja kehityksen kontekstikohtaisuus	
Lopullisessa otoksessa väitteet	6, 11, 14, 21, 22, 23, 29, 31, 42
Esimerkkejä	<p>11. Jos läpileikkaavia tavoitteita ei priorisoida paikallisen kontekstin mukaan, niiden toteuttamisesta tulee pintapuolista.</p> <p>14. Suomalaisten instituutioiden tulisi kehittää kumppaneilleen kehitysmalleja, jotka perustuvat suomalaisten omaan kokemukseen ja joita paikalliset instituutiot voisivat suoraan soveltaa.</p>

Taulukko 2. Toinen väiteluokka.

Kolmas luokka pohti pragmatistisesti hankkeisiin osallistamisen mahdollisuuksia ja keinoja. Luokan väitteet kommentoivat sitä, millä tavoin hankkeiden hyötyjä voisi levittää kohdeyhteiskunnissa mahdollisimman laajalle. Siinä oli myös väitteitä sukupuolten tasa-arvon edistämisestä IKI-hankkeiden keinoin. Toisen luokan väitteet asettuvat akselille ”tarvitaan mahdollisimman paljon kohdemaan kansalaisten osallistamista” – ”osallistaminen on liian vaikeaa IKI-hankkeissa”.

Väiteluokka 3: Hankkeisiin osallistamisen mahdollisuudet ja keinot	
Lopullisessa otoksessa väitteet	4, 5, 8, 13, 15, 20, 26, 27, 34, 35, 38, 40, 46
Esimerkkejä	<p>13. Instituutioiden kehityshankkeissa tulisi olla tiedonlevityskomponentteja, jotta hankkeiden saavuttama tieteellisen ja/tai teknisen kapasiteetin parantuminen koskettaisi mahdollisimman monia.</p> <p>46. Läpileikkaavien tavoitteiden sovellettavuudesta voisivat tietää esim. muut avunantajat tai paikalliset ja suomalaiset ministeriöt, mutta instituutioiden on vaikeaa hahmottaa, keitä nämä toimijat ovat, ja ottaa niihin yhteyttä.</p>

Taulukko 3. Kolmas väiteluokka.

Neljäs luokka paneutui pragmatismiin jalanjäljillä IKI-hankkeiden käytännön toimintamuotoihin ja päämääriin läpileikkaavien tavoitteiden edistämisessä. Väitteet ruotivat sitä, millaiset työmuodot ovat toimivia sekä sitä, mitkä ovat projektien käytännön tavoitteet ja rajoitteet. Ne selvittivät myös, millaista tukea IKI-projekteja toteuttavat laitokset tarvitsevat läpileikkaavien tavoitteiden käytännön toteutuksessa. Luokassa käsiteltiin nykyisiä toimintamuotoja ja -linjauksia sekä uusia tai muokattuja ideoita toimintaan ja tavoitteenasetteluun.

Väiteluokka 4: Hankkeiden käytännön toimintamuodot ja päämäärät läpileikkaavien tavoitteiden edistämisessä	
Lopullisessa otoksessa väitteet	1, 3, 7, 12, 16, 17, 24, 25, 28, 30, 36, 37, 41, 43, 47, 48, 49
Esimerkkejä	28. Läpileikkaavista tavoitteista luennoimalla annettava tieto lisää paikallisten ¹⁷⁷ kykyä tunnistaa yhteiskunnallisia ongelmia ja puuttua niihin tulevaisuudessakin. 48. Kehityshankkeissa tulisi voida maksaa palkkaa myös paikallisille.

Taulukko 4. Neljäs väiteluokka.

3.3. Lopullisen väiteotoksen valitseminen ja muotoilu konsultaatioiden avulla

Q-metodologisessa tutkimuksessa tulisi ensin muotoilla noin kolminkertainen määrä väitteitä kuin niitä on tarkoitus käyttää. Sen jälkeen niitä karsitaan pyrkien tasapainoiseen ja relevanttiin väiteotokseen, joka kykenee vastaamaan tutkimuskysymykseen. Keskusteluavaruudesta valitaan yleensä neljästäkymmenestä kuuteenkymmeneen väittämää, joista tulee tutkimuksen varsinainen väiteotos.¹⁷⁸

Tutkija on väitteiden valintavaiheessa tavanomaisesti etuoikeutetussa asemassa, sillä hän karsii tutkimuksen pohjaksi joukon väittämiä, toisin sanoen välineitä, joiden avulla tutkittavat ilmaisevat subjektiivisen näkökantansa.¹⁷⁹ Tässä tutkimuksessa pyrin tekemään väiteotoksen valitsemista luotettavammaksi ja demokraattisemmaksi prosessiksi konsultoimalla aihetta tuntevia henkilöitä väiteotoksen sisällöstä ja muotoilusta.¹⁸⁰ Väiteotosta muodostaessani lähetin alustavan otoksen kommenttikierrokselle. Sitä kommenttoivat lopulta kolme tulevaa haastateltavaa, kaksi Turun yliopiston Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen kehitysyhteistyöhankkeita tekevää henkilöä, Maailman ruokaohjelma -järjestössä työskentelevä katastrofeihin varautumisen koordinaattori sekä

¹⁷⁷ Väitteissä esiintyy termi ”paikalliset”. Haastattelujen aikana kuitenkin ilmeni, että se on joiltakin osin harhaanjohtava ja yleistää liikaa. Voisi pohtia, miten voimme tietää, mitä kaikki ”paikalliset” tahtovat kehityshankkeilta. Onkin kuvaavampaa puhua rajatummista ryhmistä kohdemaassa.

¹⁷⁸ Brown 1986, 59.

¹⁷⁹ Shinebourne 2009, 95–96.

¹⁸⁰ Myös Donner (2001, 27) kehottaa suunnittelemaan väitteet tällä tavalla.

Geologian tutkimuskeskuksen kehitysyhteistyöhön perehtynyt henkilö. Näiden kommenttien perusteella selvisi, että väitteissä oli vielä paljon selkeyttämistä vaativaa sanastoa, ja muokkasinkin väitteitä yleistajuisemmiksi. Tein väittämien termeistä lisäksi sanaston, jonka annoin myöhemmin tutkimushenkilöiden käyttöön itse koetilanteissa.¹⁸¹

Kommenttikierroksen aikana minulle myös ehdotettiin uusia väittämiä, jotka sisällytin otokseen. Ne perustuivat pääosin kommenttoijien kenttäkokemukseen IKI-hankkeissa, ja koin ne hyödyllisiksi. Tämän jälkeen kävin väittämät läpi kahden Q-metodologiseen haastatteluun aiemmin osallistuneen ja instituutioiden kehitysyhteistyötä tuntevan henkilön kanssa. Näiden keskustelujen tärkein anti oli niin sanottujen kaksoisväittämien karsiminen: jos väitteessä on kaksi tai useampaa toteamusta, tutkimukseen osallistuja saattaa olla samaa mieltä niistä vain yhden kanssa. Mahdollisuus ymmärtää kaksoisväittämiä useammalla tavalla hankaloittaa Q-jaotteluiden tekemistä ja vääristää tutkimustuloksia.

Pyrin siis hyödyntämään väiteotoksen teossa sekä omaani että monien muiden avuksi tulneiden henkilöiden kenttäkokemusta.¹⁸² Koko työni aihe kehitettiin yhteistyössä Geologian tutkimuskeskuksen ja Ilmatieteen laitoksen IKI-hankkeita tekevien kanssa, ja näistä alustavista keskusteluista alkaen yritin hermeneuttiseen kehään astuen hahmottaa, millaisia ovat prosessi ja olosuhteet, joissa luonnontieteellis-tekniset laitokset tekevät IKI-rahoitushakemuksia ja toteuttavat hankkeita. Oma aiempi kenttäkokemukseni oli alkanut muodostua harjoittelussani Suomen suurlähetystössä Limassa syksyllä 2010, jolloin seurasin eräiden IKI-hankkeiden toteutusta Andien alueella.

Kun olin muokannut väiteotosta kommenttien perusteella, tein myös kaksi pilottihaastattelua. Ensimmäisenä haastattelin kehitysyhteistyötä tuntevaa henkilöä, ja haastattelun tavoitteena oli hahmottaa, onko väiteotos mielekäs ja tasapainoinen. Huomasinkin, että ainakin tämä yksilö olisi halunnut sijoittaa enemmän väitteitä positiiviseen päähän. Tein jaottelun myös itse, ja sama toistui. Tämän perusteella muokkasin väitteitä niin, että käänsin muutaman väitteen pääläelleen. Lopulta varsinaisissa haastatteluissa jotkut haastateltavista olisivat sijoittaneet enemmän väitteitä positiiviseen ja toiset negatiiviseen päähän, joten voidaan katsoa, että väiteotokseni oli tasapainoinen. Toteutin myös toisen, varsinaisen koehaastattelun: haastattelin ulkoministeriön läpileikkaavien tavoitteiden tiimikoordinaattoria. Tässä kävi ilmi, että pilottihaastatteluun kokoamani 49 väitteen otos oli jo muodossa, joka ei vaatinut lisää muokkausta.

¹⁸¹ Ks. Liite 5.

¹⁸² Ks. Aalto 2003b, 134.

3.4. Kumppanien osallistumisen pulmat

Alkuperäinen suunnitelmani oli teettää Q-jaottelut yhteensä viidellätoista ulkoministeriön ja suomalaisten luonnontieteellis-teknisten laitosten edustajalla ja viidellätoista laitosten kumppaninstituutioiden edustajalla. Pyysin kuitenkin joitakin projektipäälliköitä kommentoimaan väiteotosta, ja heidän mielestään siinä oli useita väitteitä, jotka olivat tutkimukselle tärkeitä, mutteivät kumppanien kannalta kovin relevantteja. Päätin lopulta toteuttaa Q-metodologisen tutkimuksen vain 17 suomalaisen osallistujan kanssa, mikä tosin olisi jo itsessään riittävä aineisto metodologian kannalta.¹⁸³

Jos olisin teettänyt Q-metodologiset jaottelut myös kumppaneilla, tutkimustulokset olisivat saattaneet vääristyä pahasti. Tutkimuksen luotettavuus olisi kärsinyt paljon, jos väitteet olisi järjestelty sattumanvaraisesti, kun niitä ei olisi ymmärretty samankaltaisesti. Haastattelin lopulta kumppaneita käyttäen kysymyksinä otoksen kolmeakymmentä kolmea heille oletettavasti relevantteinta Q-väitettä.¹⁸⁴ Tein heille myös englanninkielisen käsitesanaston.

Kumppaneita haastattelin osin henkilökohtaisesti ja osin Webropol-sovelluksella. Pyysin heitä jaottelemaan 33 väittämää numeeriselle skaalalle yhdestä (täysin eri mieltä) viiteen (täysin samaa mieltä) ja sitten perustelemaan numerointiaan. Tässä osoittautui, ettei numeerinen data ollut millään tavalla vertailukelpoista. Haastateltavat ymmärsivät väitteet niin eri tavoin, että pystyin käyttämään pelkkiä sanallisia kommentteja. Siksi oli huojentavaa, etten ollut teettänyt Q-metodologisia koetilanteita heille. Sanoisinkin, että Q-metodologinen tutkimus on melkoisen haastavaa toteuttaa joukolle, joka tulee näin erilaisista kulttuurisista ja maantieteellisistä konteksteista. Kielikysymys on myös oleellinen. Väittämiä on hankalaa kääntää täysin samanlaisiksi eri kielille.¹⁸⁵

Käyttökelpoiseksi aineistoksi sain kuuden kumppanin haastattelut englanniksi ja kahden espanjaksi sekä kolme englanninkielistä Webropol-kyselyä, joissa oli vastattu internetissä kirjallisesti samoihin kysymyksiin. Vastaajat olivat Karibian alueelta, Nepalista, Sambiasta, Pohjois-Sudanista, Ukrainasta ja Vietnamista. On selvää, että haastatteluilla pystyin vain raapaisemaan Suomen

¹⁸³ Q-metodologiassa ei pyritä keräämään näkökulmia sellaiselta joukolta, että tulokset olisivat yleistettävissä laajempaan populaatioon. Näin pienikin joukko haastateltavia voi tuottaa kiinnostavia tuloksia, jos se valitaan niin, että henkilöillä on aiheesta riittävän perusteltuja ja erilaisia näkemyksiä. (Ks. esim. Akhtar-Danesh et al. 2008, 763.)

¹⁸⁴ Tekemäni haastattelut olivat Q-metodologiaa tukevia, ja ne voisi nimetä teemahaastatteluiksi. (Ks. esim. Hirsijärvi ja Hurme 1982, 35–36.) En kuitenkaan koe, että haastattelututkimukseen liittyvä käsitteenmäärittely olisi tässä työssä tarpeen, sillä monenlaiset haastattelut sopivat Q-metodologian tueksi.

¹⁸⁵ Brown 1986, 59.

institutionaalisten kumppanien näkökantojen pintaa. Pidän kuitenkin saamiani kommentteja arvokkaana lisänä tutkimuksessani Q-metodologian tuottamien tulosten ohella.

3.5. Tutkimuksen osallistujat eli henkilöotos

Esittelen seuraavaksi sekä Q-metodologiseen osioon että pelkkiin haastatteluihin osallistuneiden henkilöiden tiedot eli tutkimukseni koko henkilöotoksen. Pyysin tutkimukseen mukaan henkilöitä, joiden otaksuin tuntevan sen aihetta työnsä puolesta. Henkilöotosta valitessani teetätin tuleville tutkimushenkilöille taustakyselyn, jossa kartoitettiin heidän läpileikkaavien tavoitteiden hahmottamistaan, yleistä kehitysyhteistyötaustaansa ja IKI-tuntemustaan. Pyrin saamaan tutkimukseen mukaan henkilöitä, jotka olisivat mahdollisimman hyvin perillä mainituista asioista ja jotka olisivat mahdollisimman eri-ikäisiä ja edustaisivat kumpaakin sukupuolta. Halusin myös saada mukaan sekä luonnontieteellisen tai teknisen että yhteiskuntatieteellisen koulutuksen saaneita henkilöitä. Haastattelut tehtiin nimettöminä, ja vastaajat edustivat pääosin työpaikkansa ja asemansa kantaa, mutta toki vastasivat omiin kokemuksiinsa pohjaten.

Taustatietolomakkeen perusteella suomalaiset osallistujat kokivat tuntevansa tematiikan, erityisesti läpileikkaavat tavoitteet pääosin hyvin (kymmenen vastaajaa). Kuusi koki tuntevansa tematiikan kohtalaisesti ja yksi erinomaisesti. Kumppanimaiden haastatelluista viisi koki tuntevansa aiheen hyvin, viisi kohtalaisesti ja yksi ei vastannut taustakyselyyn.¹⁸⁶ Suurimmalla osalla tutkimushenkilöistä oli myös laajaa kokemusta kehitysyhteistyöstä eri maissa ja eri rahoittajien kanssa. Kaikilla oli kokemusta vähintään yhdestä IKI-hankkeesta. Tämä oli minusta sopiva varmistus sille, että tutkimuksen osallistujat tunsivat aiheen riittävän hyvin.

Henkilöotoksen sukupuolijakauma oli suomalaisten osalta tyydyttävä: kuusi naista ja yksitoista miestä. Kumppaneista sain haastatella vain kahta naista. Miehiä haastattelin yhdeksän. Suomalaisten tutkimukseen osallistuneiden keski-ikä oli 49 vuotta ja ikäjakauma 31–61 vuotta. Kumppaneiden keski-ikä taas oli 45 vuotta ja ikäjakauma 29–62 vuotta. Suurin osa haastatelluista oli saanut luonnontieteellisen tai teknisen koulutuksen: suomalaisista 13 ja kumppaneista 10. Loput, neljä suomalaista ja yksi kumppani, olivat saaneet yhteiskuntatieteellisen koulutuksen.

¹⁸⁶ Ks. Liite 4. Laskin taustatietolomakkeen vastauksista keskiarvon hahmottaakseni henkilöiden tieto- ja kokemustason.

Suomalaiset ja kumppanimaiden vastaajat olivat toimineet kehitysyhteistyössä pääosin projektipäällikköinä.¹⁸⁷ Miellän projektipäälliköt sopiviksi osallistujiksi tutkimukseeni, sillä he tuntevat projektien käytännön toteutuksen, mutta joutuvat myös paneutumaan hankkeiden arvopohjaan. Vastaajilla oli myös kaiken kaikkiaan todella laaja maantieteellinen kokemus kehityshankkeiden toteuttamisesta. He olivat toimineet Aasiassa, Afrikassa, Amerikassa ja Euroopassa yhteensä ainakin neljässäkymmenessä maassa. He kaikki olivat toteuttaneet Suomen IKI-hankkeita, mutta useimmat olivat toteuttaneet myös muiden rahoittajien hankkeita.¹⁸⁸ Koen, että tällaisella henkilöotoksella oli suhteellisen hyvä alkaa tutkia aihetta. Toki henkilöotos kallistui olemaan enemmän luonnontieteellis-teknisen koulutuksen saanut ja miehisempi, kuin olisi voinut toivoa. Kuitenkin henkilöt antoivat osuvia, eri tavoin perusteltuja näkökulmia koetilanteissa. Voisi myös sanoa, että otos edusti IKI-hankkeiden toimijakenttää hyvin. Lisäksi olen itse yhteiskuntatieteellisen koulutuksen saanut nuori nainen, mikä tasapainottanee asetelmaa.

3.6. Suomalaisen koetilanteet eli Q-jaottelut

Seitsemäntoista suomalaista osallistui touko- ja kesäkuussa 2012 Q-tekniikalla mahdollistamaani kommunikaatio- ja merkityksenantoprosessiin tehden omat Q-jaottelunsa.¹⁸⁹ Q-väittämien järjestelyprosessi on hetki, jolloin tutkimushenkilöiden subjektiivinen merkityksenanto tulee julki.¹⁹⁰ Numeroitujen väitekorttien järjestely alustalla on siis kannustintilanne, jossa keskusteluavaruus tuodaan fyysiseen muotoon. Tutkimukseen osallistuvat reagoivat siihen jaottelujärjestyksellään ja sanallisesti jatkohaastattelussa.¹⁹¹ Väiteotos voidaan nähdä virtuaalisena henkilönä, joka kommunikoi väitteiden välityksellä tutkimukseen osallistuvien kanssa. Nämä puolestaan vastaavat reagoimalla väitteisiin oman subjektiivisen kokemuksensa perusteella.¹⁹²

Käytännössä pyysin vastaajaa koetilanteessa ensin lukemaan kaikki korteille tulostetut, satunnaisesti numeroidut 49 väitettä ja samalla järjestelemään ne kolmeen alustavaan pinoon: ”eri mieltä”, ”samaa mieltä”, ”ei selvää kantaa”. Sitten osallistuja alkoi purkaa väittämiä pinoista

¹⁸⁷ Haastateltujen roolit kehitysyhteistyöhankkeissa: 13 oli ollut projektipäällikkönä, yhdeksän asiantuntijana, viisi projektikoordinaattorina, kolme tutkijana, kaksi projektin toimeenpanijana, kaksi neuvonantajana ja kaksi projektin johtokunnan jäsenenä. Lisäksi heistä yksi oli toiminut tutkimuspäällikkönä, yksi tiimipäällikkönä, yksi projektityöntekijänä, yksi projektisihteerinä, yksi paikallisena koordinaattorina, yksi markkinointiasiantuntijana ja yksi konsulttina.

¹⁸⁸ Suomen IKI-hankkeiden lisäksi haastatellut olivat työskennelleet monien muiden hallitusten rahoittamissa projekteissa. Lisäksi kokemusta oli Euroopan unionin, Yhdistyneiden kansakuntien alaorganisaatioiden, Maailmanpankin ja OECD:n ja useiden kansainvälisten järjestöjen rahoittamista projekteista.

¹⁸⁹ Vrt. Allgood 1999, 213.

¹⁹⁰ Allgood 1999, 213.

¹⁹¹ Brown 1999, 5.

¹⁹² Allgood 1999, 213.

jonka avulla yritin hahmottaa esimerkiksi ymmärsivätkö henkilöt väitteet samankaltaisesti.¹⁹⁶ Pyysin haastatteluissa tutkittavia kommentoimaan etenkin heidän ääripäihin (-5, -4, -3 ja +3, +4, +5) asettamiaan väitteitä. Kehotin heitä myös kertomaan mietteitään muista väitteistä, jotka olivat herättäneet ajatuksia. Tämä vaihe oli mielestäni erittäin tärkeä, sillä siinä vastaajat saivat kommentoida aihetta vapaamuotoisesti,¹⁹⁷ ja näin taattiin heidän oman äänensä kuuleminen.

Pelkkä väitteiden järjestäminen olisikin johtanut mielestäni helposti virhetulkintoihin, sillä silloin en olisi voinut tarkistaa sitä, miten vastaajat ymmärsivät väittämät. Esimerkiksi perinteisessä kyselytutkimuksessa nimittäin vain oletetaan, että vastaajat käsittävät kysymykset samalla tavoin kuin tutkija.¹⁹⁸ Haastateltavien mahdollisuus kommentoida väitteitä kasvattaa mielestäni Q-metodologian luotettavuutta. Jaottelut osoittautuivat myös hyväksi tavaksi herättää keskustelua. Tutkimukseen osallistujat kommentoivat, ettei jaottelujen teko ollut epämiellyttävää tai hankalaa, vaan ennemminkin opettavaista.

3.7. Q-jaotteluiden jatkoanalyysi: korrelaatiot ja faktorit

Kun olin saanut kerättyä vastaajien Q-jaottelut ja litteroitua haastatteluosuudet, siirryin Q-metodologian määrällisen analyysin vaiheeseen. Siinä vastaajan luomaa väitteiden järjestystä verrataan toisten tutkimushenkilöiden jaotteluihin PQ Method -ohjelmalla. Jos tutkimukseen osallistuneiden tekemien Q-luokittelujen välillä esiintyy positiivista korrelaatiota, he ovat järjestäneet väittämät samankaltaisesti.¹⁹⁹ Näistä korrelaatioista voidaan määrittää faktoreita eli samanmielisten vastaajien joukkioita. Faktorit nousevat aineistosta empiirisen kokeilun tuloksena.²⁰⁰ Ne edustavat tyytetyjä näkemyksiä siitä, miten tutkimukseen osallistuvat hahmottavat läpileikkaavien tavoitteiden toteuttamisen IKI-projekteissa.

Q-metodologia ei määritä mitään tiettyä faktorianalyttistä algoritmia, jonka matemaattiset ja geometriset mallinnukset pätisivät kaikkiin ongelmiin.²⁰¹ Faktorit saadaan kuitenkin näkymään PQ Method -ohjelmassa kaksi kerrallaan ikään kuin geometrisen koordinaatiston x- ja y-akseleina. Tässä vastaajien jaottelut esitetään pisteinä ja niiden asemoitumista toisiinsa nähden voidaan tarkastella.²⁰² Akseleita voidaan kiertää erilaisten rotaatiomenetelmien avulla. Faktoreita kierteäessään tutkija koettelee, ketkä osallistujista ovat jaotelleet väitteet riittävän samanlaisella

¹⁹⁶ Vrt. Aalto 2003b, 138–140.

¹⁹⁷ Vrt. Shinebourne 2009, 95–96.

¹⁹⁸ Steelman & Maguire 1999, 384.

¹⁹⁹ Brown 1986, 59.

²⁰⁰ Brown 1986, 60.

²⁰¹ Brown 1986, 73–74.

²⁰² Kuva tästä löytyy esim. Brownilta (1986, 70).

tavalla, jotta he ovat faktorien välisiä kulmia kiertämällä sijoitettavissa samalle faktorille. Tämän tarkoituksena on helpottaa tulosten tulkintaa selkeyttämällä faktoreita, eikä se muuta tutkittavien tekemien jaotteluiden sisältöä.²⁰³

Tässä tutkimuksessa kokeilin faktorianalyysin tekniikoista sentroidianalyysiä ja pääkomponenttianalyysiä. Koettelin näiden antamia faktorirakenteita varimax-rotatiolla ja harkinnanvaraisella rotaatiolla eli manuaalisesti. Kokeillessani eri tekniikoita huomasin, että liika harkinnanvarainen faktorien kiertäminen PQ Method -ohjelmalla johti faktorien ylikiertoon. Sain siis ensin yhden varsin suuren, mutta hajanaisen faktorin. Muut faktorit olivat tällöin vastaavasti epäselkeitä. Selkeiden erottuvimman faktorirakenteen saavutin pääkomponenttianalyysin, varimax-rotatiion ja hienoisen harkinnanvaraisen rotaation yhdistelmällä.²⁰⁴ Tämä antoi tulokseksi kahdeksan faktoria. Niistä neljä, jotka nimesin faktoreiksi A, B, C ja D, olivat selkeitä ja joiden ominaisarvo eli eigenvalue oli suurempi kuin 1. Valitsin ne jatkoanalyysin kohteiksi.²⁰⁵ Faktorit A–D selittävät aineiston varianssista yhteensä 64 prosenttia. Tämä on Q-metodologiassa hyvä selitysarvo, sillä jo neljäkymmenen prosentin selittävyys olisi ollut tyydyttävää.²⁰⁶

Tutkimuksen tuloksia tulkitsin edelleen taulukoimalla numeerisesti kunkin osallistujan yhteyden faktoreihin eli niin sanotun faktorilatauksen neljällä valitulla faktorilla. Latauksista voi päätellä henkilön oman näkökannan ja faktorin yhteneväisyyden tai eroavuuden. Mitä suurempi osallistujan faktorilataus on jollakin faktorilla, sitä lähempänä hän on kyseisen faktorin näkemystä. Jos osallistujan lataus on 1.0, hän on täysin samaa mieltä faktorin kanssa ja jos se on -1.0, hän on aivan eri mieltä faktorin kanssa. Lataukset, jotka ovat lähellä nollaa kertovat siitä, ettei osallistujan ja faktorin välillä ole mielekästä yhteyttä. Voidaan ajatella, että faktori edustaa kuvitteellisen ideaalivastaajan tekemää jaottelua, jossa hän olisi järjestänyt kaikki väitteet sillä tavoin, kuin faktori ne näkee.²⁰⁷

Tutkimukseni faktorilataukset on esitetty alla olevassa taulukossa viisi. Siinä lihavoidut lataukset kuvaavat faktorilla merkittävästi latautunutta henkilöä eli jaottelua, joka korreloi riittävän huomattavasti yhden tietyn faktorin kanssa. Tilastollisesti merkittävän faktorilatauksen raja on tutkijan harkinnan varassa. Itse sovelsin siihen Steven Brownin kaavaa $1/\sqrt{49 \cdot 2.58 (SE_r)} = 0.37$

²⁰³ Aalto 2003c, 122–123. Faktorianalyysin pelkkä välineellinen käyttö vahvisti käsitystäni siitä, että Q-metodologia on todellakin pohjimmiltaan laadullinen menetelmä, jossa tulokset vain välivaiheen aikana ilmaistaan matemaattisin mallein.

²⁰⁴ Lisää faktorirakenteesta ja faktorien samankaltaisuudesta toistensa kanssa liitteessä 6.

²⁰⁵ Q-metodologinen ja muu faktorianalyysiä käsittelevä kirjallisuus neuvoo yleensä valitsemaan lisäanalyysiä varten faktorit, joiden ominaisarvo on suurempi kuin 1. (Ks. esim. Donner 2001, 31.)

²⁰⁶ Vrt. esim. Aallon tutkimus (2003c, 124).

²⁰⁷ Aalto 2003b, 141.

²⁰⁸, joten merkittäviä ovat tutkimuksessani yli 0.37 suuriset faktorilataukset. Halusin faktoreista mahdollisimman toisistaan erottuvia, joten en valinnut analyysiin kuin yhdellä faktorilla merkittävästi latautuneita tutkimushenkilöitä.²⁰⁹ Esimerkiksi vastaaja 12 latautuu merkittävästi kahdella faktorilla, joten hänen jaottelunsa ei voi määrittää kumpakaan faktoreista. Kuitenkin vain neljä henkilöä (8, 10, 11 ja 12) eivät tulleet listatuiksi merkitseviksi millään faktorilla. Nämä henkilöt saivat korkeita positiivisia arvoja useammalla faktorilla. Faktoreissa oli siis jonkinasteista päällekkäisyyttä, mikä viittaa siihen, että henkilöt pystyivät samastumaan useampiin tutkimuksessa luotuihin näkökantoihin.

Vastaaja	Faktori			
	A	B	C	D
1	0.05	0.16	0.70	-0.23
2	0.20	0.25	0.64	0.33
3	0.23	0.66	0.15	0.18
4	0.08	-0.14	0.30	0.73
5	0.03	0.28	0.80	0.01
6	0.28	0.60	0.36	-0.02
7	-0.57	0.31	0.26	0.45
8	0.71	0.56	0.02	0.04
9	0.11	0.27	0.12	0.71
10	0.35	0.51	0.40	-0.12
11	0.64	0.37	-0.05	0.39
12	0.40	0.65	0.04	-0.04
13	0.35	0.65	0.24	0.07
14	0.79	0.04	0.21	-0.24
15	0.75	0.03	0.23	0.34
16	0.21	0.35	0.55	0.34
17	0.68	-0.02	0.33	0.01
Ominaisarvo (eigenvalue)	6.05	2.16	1.47	1.16
Selittää vastaajien variaatiosta	21 %	17 %	15 %	11 %

Taulukko 5. Tutkimushenkilöiden faktorilataukset.

Faktorilatausten taulukoinnin jälkeen huomio kiinnitetään niin kutsuttuihin faktoripisteisiin. Ne ilmaistaan samalla jakaumalla kuin Q-jaottelussa, tässä tapauksessa asteikolla -5 (...) +5. Faktoripisteistä saadaan selville, mitä faktorin väitteitä ideaalivastaaja kannattaa ja mitä vastustaa. Tässä poimitaan tulevaa analyysiä varten suuria positiivisia ja negatiivisia arvoja,²¹⁰ ja omassa tutkimuksessani otin huomioon arvot -5, -4, -3, +3, +4 ja +5. Lisätukea faktorinmuodostukseen hain korkean arvon saaneiden väittämien kanssa sisällöltään samankaltaisista väitteistä, vaikka niiden arvot olisivat olleet pienempiä. Faktoripisteitä tutkiessa etsin myös konsensusväitteitä, eli väittämiä,

²⁰⁸ Brown 1986, 64. Tässä 49 on väitteiden määrä ja 2,58 (SEr) regressioanalyysin keskivirhe. Kaavan ja etenkin tarkan raja-arvon käytön voi tosin kyseenalaistaa. Voisi nimittäin pohtia, onko järkevää ilmaista tulkinvarainen asia kahden desimaalin tarkkuudella.

²⁰⁹ Saman ratkaisun teki esim. Aalto (2003c, 126) tutkimuksessaan.

²¹⁰ Aalto 2003b, 141.

joille kaikki löydettyt faktorit antavat samansuuntaisen merkityksen.²¹¹ Näitä olivat esimerkiksi väitteet 20 ja 31. Lisäksi käytin PQ Method -ohjelman automaattisesti luomaa faktorille tunnusomaisten väitteiden taulukkoa, josta poimin suuret positiivisen tai negatiivisen arvon saaneet väittämät faktorien tulkinnan lisäävaksi. Taulukossa kuusi on esitetty tutkimukseni faktoripisteet.

²¹¹ Ks. Aalto 2003b, 147.

Väitteen numero	Ideaali-vastaajan arvo faktorilla A	Faktorilla B	Faktorilla C	Faktorilla D
1	-3	-2	1	0
2	-3	-3	0	2
3	0	-2	-5	0
4	4	0	0	-3
5	-4	-1	-4	0
6	-2	0	0	2
7	0	1	-2	0
8	-3	-4	-1	-2
9	-2	-2	-2	-2
10	-1	3	4	5
11	3	0	3	3
12	-3	-1	0	-1
13	0	2	3	-2
14	-4	0	-2	2
15	-4	3	2	1
16	1	-3	0	0
17	1	-1	-1	-4
18	-1	2	0	4
19	-1	1	-3	-1
20	-5	-5	-4	-1
21	5	-3	0	0
22	1	0	-2	4
23	-2	-4	-2	-1
24	2	-1	0	0
25	-1	0	2	0
26	5	4	-1	1
27	4	1	2	3
28	1	1	1	0
29	2	3	4	-1
30	0	-1	-3	4
31	-5	-5	-4	-3
32	2	0	1	-4
33	1	1	-1	3
34	3	4	-1	-4
35	0	2	0	-3
36	-2	5	2	-2
37	1	0	2	3
38	0	-1	-1	1
39	0	-2	1	1
40	3	2	-3	-1
41	2	3	3	1
42	4	5	5	5
43	-1	0	-3	-5
44	-1	-3	4	2
45	-2	-4	-5	-5
46	1	2	1	2
47	3	1	3	-2
48	0	-2	1	-3
49	0	4	5	1

Taulukko 6. Tutkimuksen faktoripisteet.

Faktoripisteiden avulla tulkitsin siis tutkimushenkilöiden luomien faktorien välisiä eroja ja samankaltaisuuksia.²¹² Syntetisoin faktoripisteiden kertoman tiedon ja peilasin sitä sitten vastaajien haastatteluissa antamiin kommentteihin. Näin pääsin käsiksi siihen, mitä väittämät merkitsivät tutkimukseen osallistuvilla.²¹³ Q-väittämällä voi myös olla erilaisia merkityksiä eri faktoreilla.²¹⁴ Koko faktorianalyysin osuus on Q-tutkimuksessa mielestäni tutkimuksen lukijan kannalta yleensä jokseenkin mystinen, ja vastuu faktorien tulkinnasta jää yleensä yksin tutkijan harteille.²¹⁵ Näin on osittain myös tässä tutkimuksessa jo pelkästään sillä perusteella, että Q-metodologian sanasto eroaa suuresti muusta, yhteiskuntatieteellisemmästä tekstistä. Pohdin mainittua mystiikkaa tuonnempana tutkimuksen validiteettia arvioidessani.

²¹² Ks. Brown 1986, 60.

²¹³ Ks. Brown 1986, 73–74.

²¹⁴ McKeown 1990, 7.

²¹⁵ Ks. Shinebourne 2009, 95.

4. Q-metodologisen aineiston analyysi: faktorit ja konsensusväittämät

Tässä osiossa esitellään Q-metodologisen tutkimuksen tuottamat faktorit niiden vahvuuden mukaan, aineiston varianssia parhaiten selittävä faktori ensin. Tekstiosioissa nostetaan esille sitaatteja faktorilla merkitsevän arvon saaneilta, eli sitä määrittäviltä henkilöiltä. Väitteiden kommentoinnista pyritään muodostamaan jokseenkin yhtenäinen kertomus. Kommentoitavien väitteiden numerot esitetään suluissa. Faktorin mielipiteiden kuvaamisen jälkeen eritellään taulukoissa faktoreiden ideaalivastaajien arvot kyseisistä väittämistä.

4.1. Faktori A: IKI-toiminnan pitäisi osallistaa kohdemaan kansalaisia enemmän

Faktori A on neljästä faktorista selitysvoimaisin, sillä se selittää 21 prosenttia vastaajien jaotteluiden variaatiosta. Faktorilla kiinnitetään huomiota osallistamiseen monilla tavoin. Osallistamisella tarkoitetaan sitä, että kumppanit ja kohdeyhteiskunta tunnustetaan projektien omistajiksi ja heille annetaan valta tehdä omaa kehitystään koskevat päätökset.²¹⁶ Yhtäältä faktorilla nostetaan esille naisten työnteon, yhteiskunnallisen osallistumisen ja tasa-arvon hyödyt, etenkin taloudelliselta kannalta. Toisaalta halutaan lisätä tiedottamista ja yhteiskunnallisten ongelmien tiedostamista IKI-hankkeissa, jotta kohdemaissa koettaisiin hankkeet omiksi ja läpileikkaavien tavoitteiden merkitys hahmotettaisiin neuvottelemalla. Näin osallistaminen IKI-hankkeissa merkitsee, että projekteja tuodaan lähemmäksi kohdemaan kansalaisia kaikilla mahdollisilla tavoilla.²¹⁷ Faktorilla halutaan myös asettaa rajoja siinä, että pelkkä tekninen projekti ei ole kehitysyhteistyötä, vaan hankkeista tulee tehdä ihmiskeskeisempiä ja yhteisesti sovittuja arvoja pitää edistää. Korostaessaan kommunikaation, ymmärtämisen ja toiminnan kontekstin merkitystä faktori A lähestyy hermeneutiikkaa.²¹⁸

4.1.1. Naisten työtä ja sen taloudellista potentiaalia pitää arvostaa

²¹⁶ Ks. Ulkoasiainministeriö 2012b.

²¹⁷ Ks. Biegelbauer & Hansen 2011. Biegelbauerin ja Hansenin mielestä yhteiskuntatieteellistä ja tieteellis-teknologista tietoa tulisi käyttää yhdessä, jotta luonnontieteellis-teknisestä kehityksestä saataisiin osallistavampaa. (Emt. 596.)

²¹⁸ Osallistavaa hanketoimintaa varten on kehitetty menetelmiä, kuten Participatory Learning and Action (PLA). Mikään osallistava menetelmä ei kuitenkaan yksin takaa kehityksen osallistavuutta. Sanoisin, että kyseessä on pikemminkin osallistamisen mentaliteetti. On mielestäni kohdemaan kannalta edullista, jos osallistamisessa ei seurata tiukkaa kaavaa, vaan mukaudutaan olosuhteisiin. (Vrt. Biggs & Smith 1998, 239–240.) Lisää osallistavista menetelmistä suomalaisessa kehitysyhteistyössä esim. teoksessa Laitinen et al. 1995.

Faktorilla A koetaan tärkeäksi naisten aseman vahvistaminen yhteiskunnissa tunnustamalla naisten tekemän työn arvo (väitteet 4 ja 34). Tätä halutaan korostettavan myös IKI-hankkeissa.

”Täytyy tunnustaa, että se, että joku kantaa huolen niistä lapsista, jotka ovat ne tulevat kaivosmiehet tai ilmatieteilijät, ja joku hoitaa ne kaivoksissa sairastuneet kaivosmiehet ja joku hoitaa ne vanhukset, jotka eivät enää jaksakaan tehdä työtä – että se on yhtäläillä olennainen osa kansantaloutta.”

Faktori A haluaakin panostaa naisten työn virallistamiseen ja lastenhoidon tukemiseen myös IKI-hankkeiden kautta. Jos naiset saataisiin tehokkaasti mukaan työelämään, kansantalouden käyttöön vapautuisi erään faktorin A vastaajan mukaan ”ainakin 50 prosenttia lisää inhimillistä osaamista ja energiaa ja luovuutta, jonka nämä maat menettävät nyt, kun naisia ei nähdä tasavertaisina työntekijöinä myös virallisessa taloudessa”. Suomen katsotaan olevan toimija, jonka tulisi kehitysyhteistyössään kertoa kumppaneilleen näiden menettävän paljon taloudellista potentiaalia ja henkistä pääomaa, jos naiset eivät pysty kouluttautumaan ja osallistumaan työelämään täysipainoisesti. Naisten osallistuminen nähdään tärkeäksi Suomen oman kokemuksen valossa. Kuitenkin painotetaan, että Suomen mallin tuputtamista tulee välttää. Tarkoituksena on antaa kumppaneille mahdollisuus tarttua suomalaisten yhteiskunnallisiin kokemuksiin halutessaan. Muiden maiden kokemus twinning-toiminnasta kannattaa näitä näkemyksiä.²¹⁹

Ideaalivastaajan
arvo väitteelle
faktorilla

Väite	Faktori	A	B	C	D
4. Instituutioiden projektien tulisi korostaa naisten työllistämistä virallisen talouden piirissä.		4	0	0	-3
34. Suomalaisten instituutioiden tulisi rohkaista kumppaneitaan poistamaan esteitä naisten osallistumiselle esimerkiksi esittelemällä heille lastenhoidon järjestämisen tai naisten kouluttautumisen etuja.		3	4	-1	-4

Taulukko 7. Naisten työn arvostaminen faktorilla A.

4.1.2. Kiintiöt ja tasa-arvovastaavat ovat hyviä lähtökohtia

”Mä kannatan kiintiöitä. Se avaa silmiä. Se ei ole täydellinen tapa, mutta se on tapa, jossa hyödyt on paljon haittoja suurempia.”

Faktori A suhtautuu myönteisesti sukupuolikiintiöihin tapana edistää sukupuolten tasa-arvoa (40). Koetaan, että ne ovat tarpeellisia tietyissä tilanteissa ja avaavat uusia näkökulmia. Ennen kaikkea faktorilla A katsotaan, ettei kiintiöistä todennäköisesti ole ainakaan haittaa. Kiintiöajattelua halutaan viedä eteenpäin sovittamalla sitä paikalliseen kontekstiin. Esitetään, että hankkeissa voitaisiin esimerkiksi luoda naisille alatyöryhmiä, jotka toisivat julki naisten näkemyksen asioista

²¹⁹ Brohman 1995, 121; Clark et al. 2002, 197, 207.

yhdessä, jos naisten ei ole jossakin kulttuurissa lupa olla julkisesti mieltä kuin vanhemmat miehet tai miehet ylipäättään.

A-faktorilla muistutetaan, että kiintiöiden lisäksi tarvitaan muitakin tapoja helpottaa naisten osallistumista työmarkkinoilla ja yhteiskuntaelämässä. Näin myös tasa-arvovastaavien nimittäminen hankkeisiin nähdään hyödylliseksi (15). Tasa-arvovastaaviksi toivotaan asiantuntijoita, jotka osaavat ajatella sukupuoliasioita ammattimaisesti ja pitää niitä esillä IKI-hankkeissa. Heidän halutaan olevan paikallisia, jotta vältettäisiin se, että suomalaiset sanelisivat, miten tasa-arvoa pitää edistää kohdemaassa. Lisäksi näin hyödynnettäisiin kohdemaan osaamista, jota on esimerkiksi ministeriöissä. Kuitenkin ymmärretään, että tasa-arvovastaavien nimittäminen voi IKI-hankkeissa olla hankalaa niiden pienen budjetin takia.

	A	B	C	D
40. Sukupuolten tasa-arvoa voidaan edistää asteittain kasvavilla ja tilanteen mukaan muodostetuilla kiintiöillä.	3	2	-3	-1
15. Tasa-arvovastaavien nimittäminen projekteihin ei ole järkevää, sillä siten tuskin saadaan aikaan muuta kuin tavoitteiden nimellinen huomioiminen.	-4	3	2	1

Taulukko 8. Kiintiöt ja tasa-arvovastaavat faktorilla A.

4.1.3. Tiedottamalla ja tiedostamalla käsiksi kohdemaan kansalaisten ongelmiin

”Instituutioiden kehityshankkeiden toimenkuvaan mikään muu ei oikeastaan niin paljon juuri kuulukaan kuin sen aikaansaaman kompetenssin levittäminen [kohde]yhteiskunnassa.”

Faktorilla A koetaan tiedottaminen oleelliseksi osaksi IKI-hankkeita (8). Tiedottaminen liittyy hankkeen vaikutuksien kestävyYTEEN, ja nähdään, että jos tietoa ei levitetä, hanke jää irralleen eikä saa aikaan pysyvää kehitystä. IKI-projekteissa tulisi faktorin A mukaan parantaa kommunikaatiota esimerkiksi niihin osallistuvien laitosten ja kohdemaan hallintokoneiston välillä. Ajatellaan, että hankkeen luoma kompetenssi voisi levitä esimerkiksi niin, että kohdemaan laitokset tuottaisivat maansa parlamentaarisille tai ministeriöille yleistajuista tietoa palveluistaan. Näin IKI-hankkeita tekevien laitosten osaaminen tulisi varmemmin yleishyödylliseen käyttöön. Vastaavanlaista kommunikaation tehostamista on toivottu esimerkiksi tanskalaisten ja malesialaisten välisten twinnig-hankkeiden arvioinneissa.²²⁰

Myös kansalaisia tulisi informoida IKI-hankkeiden aikaansaamasta tiedosta ja taidosta. Tiedottaminen nähdään faktorilla A ”investointina ihmisiin”, joka on liitoksissa projektin aihepiiriin. Tässä voitaisiin faktorin A mukaan pyytää avuksi kansalaisjärjestöjä, mikä on koettu

²²⁰ Ks. Jensen et al. 2007, 390.

hyödylliseksi myös esimerkiksi norjalaisissa twinning-hankkeissa²²¹. Järjestöt voisivat tuottaa IKI-projektien yhteydessä ”ihmistenläheistä tietoa”, jota kohdemaan kansalaisten olisi helppo ymmärtää. Järjestöt voisivat esimerkiksi ratkoa hankkeisiin liittyviä ristiriitoja ja kertoa vaikkapa kaivostoiminnan hyödyistä ja riskeistä tai sääpalveluiden ja elinkeinojen yhteyksistä. Jotkut faktorille A sijoittuvat vastaajat tosin empivät kansalaisjärjestöjen mahdollisuutta auttaa IKI-hankkeissa, sillä se saattaisi olla liian hankalaa järjestää lyhytkestoisissa, pienen budjetin hankkeissa. Toisaalta huomautetaan, että myös kohdemaan ministeriöillä olisi todennäköisesti osaamista auttaa projektien tiedottamispuolella.

Suurin osa faktorin A vastaajista on sitä mieltä, että tiedotus on niin oleellinen osa projekteja, että siihen pitäisi varata osa IKI-hankkeen budjetista. Ajatellaan, että hankkeissa voitaisiin karsia hieman teknistä sisältöä ja kohdistaa enemmän varoja tiedonlevitykseen.

”Mehän voitaisiin vaikka määritellä joku prosenttilukukin, että kymmenen prosenttia budjetista on käytettävä tällaiseen ihmisoikeuksia edistävään, eriarvoisuutta vähentävään, sukupuolten tasa-arvoa tukevaan ja ilmastokestävyyttä vahvistavaan toimintaan. (...) Joka ikisen geologian tai ilmatieteen hankkeen ympäristössä on ihmisiä, ja sillä kymmenellä prosentilla voitaisiin esimerkiksi kutsua joku kansalaisjärjestö luomaan ihmiskeskeistä toimintaa sen teknisen sektorin alueella.”

Tiedottamisen lisäksi kohdemaan ongelmien tiedostaminen on tärkeä keino saada IKI-hankkeiden hyötyjä haavoittuvaisille ryhmille. Faktorilla A nähdään, että paikallisten instituutioiden työntekijätäkään eivät välttämättä hahmota yhteiskuntansa ongelmia riittävän kattavasti pystyäkseen puuttumaan niihin IKI-hankkeissa (27).

”Ihan samalla lailla kun Suomen Geologian tutkimuskeskuksen ihmiset eivät ymmärrä kaikkia Suomen yhteiskunnan piirteitä niin ei varmaan kehitysmaissakaan.”

Huomautetaan, että tiedostamisen puute on laajempi, eivätkä edes kohdemaan parlamentaarikot välttämättä hahmota haavoittuvaisten ryhmien kärsimystä tai halua puuttua siihen. Eräs faktorille A sijoittuva haastateltu kommentoi, että kohdemaan poliitikot eivät esimerkiksi välttämättä ymmärrä, millä inhimillisen kärsimyksen hinnalla lapsityövoimaa käyttävien kaivosten vientitulot saadaan.

Tietämättömyydestä ja välinpitämättömyydestä voitaisiin faktorin A mukaan päästä eroon osallistavalla hankesuunnittelulla. Siinä läpileikkaavista tavoitteista keskustellaan ja neuvotellaan kohdeinstituution sidosryhmien kanssa (26).²²² Läpileikkaavien tavoitteiden nähdään konkretisoituvan paikallisen kontekstin mukaisiksi näissä keskusteluissa, ja siksi tähän toimintaan tulee panostaa.

²²¹ Askvik 1999, 405.

²²² Samanlaista osallistavuutta kaipaavat mm. Gauchan ja kumppanit (2003). Heidän artikkelinsa kertoo osallistavasta teknologisesta kehityksestä ja innovaatioista luonnonvarojen käytössä Nepalissa.

”Nämä suunnitteluprosessit, jotka on osallistavia, niin nehen vaatii enemmän aikaa, resursseja. Mutta sitten toisaalta jos meillä on meidän politiikassa, että me priorisoidaan kaikista köyhimpiä... Niin kyllähän se olisi kanssa loogista, että he olisivat siinä mukana päättämässä siitä, mitä he tarvitsevat ja haluavat.”

Sidosryhmäneuvottelut hankkeiden suunnitteluvaiheessa takaavat faktorin A mukaan myös hankkeen edunsaajien eli kohdemaan kansalaisten omistajuuden kehitykseensä. Kun hankkeiden koskettamat ihmiset saavat olla mukana määrittelemässä tarpeitaan, on todennäköisempää, että he kokevat IKI-hankkeen itselleen merkitykselliseksi ja hankkeen tulokset kestävät pidempään. Avunantajan tulisi olla neuvotteluissa fasilitaattorin roolissa auttamassa hankkeen koskettamia tahoja muotoilemaan sille yhdessä yhteiskunnallisia tavoitteita. Muistutetaan, että ihmisoikeusperustaisuutta tai läpileikkaavia tavoitteita ei pidä ”nähdä sellaisina pakkolakeina, jotka vasaralla isketään ihmisten päähän”, jos niitä on vaikeaa hahmottaa, vaan keskustelut ovat avain niiden ymmärtämiseen kohdemaan kontekstissa.²²³

Mukaan neuvotteluihin halutaan IKI-projektia toteuttavien instituutioiden lisäksi relevantit ministeriöt, kansalaisjärjestöt ja tarvittaessa yksityisen sektorin edustajia. Erityisesti kansalaisjärjestöjä pitäisi faktorin A mielestä kutsua nykyistä enemmän neuvotteluihin. Sidosryhmäneuvottelut hahmotetaan myös kanavaksi aktivoida naisia päätöksenteossa ja jopa rikkoa sukupuolirooleja instituutioiden toimintasektoreilla.

”Jos siellä on perusteilla joku kaivos ja sinne perustetaan joku lähialueen ihmisten näkemyksiä edustava neuvottelukunta, [ja] jos sinne valitaan myös naisia, niin ehkä näiden naisten tyttäret kenties kokee jo luontevaksi lähteä opiskelemaan geologiaa. Voi olla, että se kansakunta hyötyy just sen kautta. Ettei ne asiat pysy sukupolvesta toiseen vain miesten juttuina tai vain naisten juttuina.”

	A	B	C	D
8. Instituutioiden kehityshankkeiden toimenkuvaan ei kuulu hankkeiden aikaansaaman kompetenssin levittäminen kohdeyhteiskunnissa.	-3	-4	-1	-2
27. Vaikka paikallisten instituutioiden työntekijät ovat maansa kansalaisia, he eivät luultavasti näe yhteiskuntien ongelmia samalla lailla kuin haavoittuvaset ryhmät, joihin tavoitteilla pyritään ensisijaisesti vaikuttamaan.	4	1	2	3
26. Kehityshankkeiden suunnitteluvaiheessa tulisi järjestää neuvottelutilaisuuksia, joihin kutsuttaisiin paikallisia sidosryhmiä neuvottelemaan läpileikkaavien tavoitteiden toteutuksesta.	5	4	-1	1

Taulukko 9. Tiedottaminen ja tiedostaminen faktorilla A.

4.1.4. Yhteisesti sovittuja arvoja pitää edistää kohdemaan kontekstissa

²²³ Tällainen mielipide heijastelee hermeneuttista, keskustelevaa ja kehämäistä tiedonhankintamallia.

Faktorilla A korostetaan, että läpileikkaavat tavoitteet ovat osa kansainvälistä normistoa, johon kehitysyhteistyön kaikki osapuolet ovat sitoutuneet (21). IKI-hankkeet mielletään ensisijaisesti kehityshankkeiksi. Näin myös IKI-hankkeissa ollaan velvollisia edistämään näitä yhteisesti sovittuja arvoja. Muistutetaan, että läpileikkaaviin tavoitteisiin, esimerkiksi tasa-arvoon, liittyy strategioita, lakeja, suunnitelmia ja sitoumuksia lähestulkoon joka maassa. Koska yhteiskunnat ja lainsäädännöt ovat erilaisia, läpileikkaavia tavoitteita pitää soveltaa paikallisen tarpeen mukaan.

Aineisto vaikuttaisi siis tukevan sitä ajatusta, että kehitys on sisäsyntyistä ja kontekstikohtaista. Maija Hyle liittää artikkelissaan tällaisen kehityksen kriittisiin kehitysteorioihin.²²⁴ Faktoreista ainakin A näkee kehityksen keinojen ja tarpeiden kumpuavan kohdeyhteiskunnasta. A-faktorin vastaajat kokevat kohdemaan kansalaisten omistajuuden tärkeäksi ja haluavat voimauttaa kohdeyhteiskunnan kansalaisia.²²⁵

Hankkeiden toteuttajien ammattitaitoa on faktorin A mukaan soveltaa läpileikkaavia tavoitteita eri maantieteellisissä ja kulttuurisissa konteksteissa (11). Ajatellaan, että suomalaisten kehitysyhteistyötä tekevien laitosten tulisi tuntea paikallinen konteksti vähintäänkin niin, että ne pystyvät selittämään kumppaneilleen, miksi läpileikkaavia tavoitteita painotetaan kohdemaassa. Toisaalta myös ymmärretään haasteet siinä, kun oman, yleensä luonnontieteellisen tai teknisen alansa asiantuntijat lähtevät edistämään läpileikkaavia tavoitteita usein itselleen vieraassa toimintaympäristössä. Samankaltaisia mielteitä Alankomaiden twinning-toimintaan liittyen on Norman Clarkilla ja kumppaneilla.²²⁶

”IKI-yhteistyössä, kun lähdetään Helsingistä... Ne on oman alansa asiantuntijoita, ne ihmiset jotka lähtevät ja tekevät sitä yhteistyötä, mutta niillä ei ole välttämättä mitään käsitystä, että minkälaisissa paikallisissa olosuhteissa siellä eletään. Se on mun mielestä aika haastavaa.”

Faktorilla A muistutetaankin sudenkuopista, joita liittyy läpileikkaavista tavoitteista luennoimiseen, mikäli paikallista kontekstia ei tunneta riittävän hyvin. Eräs haastateltava kertoo olleensa mukana kehitysprojektissa, johon kansainvälinen järjestö oli palkannut konsultin kertomaan ihmisoikeuksista. Projektia toteutettiin pienissä kylissä, joissa ihmiset olivat luku- ja kirjoitustaidottomia, ja ihmisoikeusluento keskittyi homoseksuaalien oikeuksiin, mikä äimisti kuulijoita. Tämä on haastateltavan mukaan esimerkki siitä, miten voidaan tehdä virheitä läpileikkaavien tavoitteiden edistämisessä, mikäli kohderyhmää ja kontekstia ei oteta huomioon.

²²⁴ Hyle 2005, 118.

²²⁵ Vrt. Hyle 2005, 121.

²²⁶ Clark et al. 2002, 197.

	A	B	C	D
21. Lämpöleikkaavat tavoitteet perustuvat kansainväliseen normistoon, johon myös kumppanimaat ovat sitoutuneet. Tavoitteita tulee soveltaa samanlaisina ympäri maailmaa.	5	-3	0	0
11. Jos lämpöleikkaavia tavoitteita ei priorisoida paikallisen kontekstin mukaan, niiden toteuttamisesta tulee pintapuolista.	3	0	3	3

Taulukko 10. Yhteisesti sovitut arvot kohdemaan kontekstissa faktorilla A.

4.1.5. Laitostenvälisestä kehitysyhteistyöstä tulee tehdä ihmiskeskeisempää

Faktorin A vastaajat ovat huolestuneita siitä, että IKI-hankkeet ovat joskus luonteeltaan niin puhtaan luonnontieteellisiä ja teknisiä, että ne liikkuvat liian kauas kehityspoliittisen ohjelman linjauksista (10). Jos IKI-projekteilla yritetään edistää vaikkapa suomalaisten tuotteiden vientiä eikä kiinnitetä riittävästi huomiota lämpöleikkaaviin tavoitteisiin, toiminnan katsotaan riitelevän kehitysyhteistyön periaatteiden kanssa.

”Joidenkin mielestä riittää ja [entisen ulkomaankauppa- ja kehitysministeri Paavo] Väyrysen mielestä minusta tuntuu, että [IKI-hankkeissa] riitti, että lähetetään suomalaisia insinöörejä asentamaan (...) teknologisia laitteita sinne. Että se on tavallaan myyntiä edistävää käyttäjäkoulutusta, jossa oikeastaan piilotettu tavoite onkin lisätä Suomen vientiä. Ja minusta se ei ole se, mitä me ollaan luvattu suomalaisille veronmaksajille, kun me raportoidaan kehitysyhteistyöstä. (...) Jos se on vaan se tekninen juju, niin mä luulen, että tämä kehitysyhteistyö on väärä instrumentti sitten.”

Faktorilla koetaan jopa epärehelliseksi käyttää institutionaalisen kehitysyhteistyön instrumenttia niin, ettei määritellä, miten hankkeet koituvat kohdemaan kansan hyödyksi. Ajatuksena on, että hankkeiden luonnontieteellisen ja teknisen sisällön kumppanimaat pystyisivät luultavasti ostamaan, mutta kehitysyhteistyössä on tärkeää olla muitakin ulottuvuuksia. Niitä pystyisivät tuomaan sellaiset suomalaisten laitosten työntekijät, jotka näkevät toimintansa laajemmin kuin vain teknisenä. Tällaiset henkilöt olisivat tietoisesti valmiita miettimään, miten heidän osaamisalaansa voitaisiin käyttää paikallisten ihmisten hyvinvoinnin lisäämiseksi.

Faktorilla A mielletään erittäin arvokkaaksi, että suomalaiset asiantuntijat kohtaavat IKI-hankkeissa kollegoitaan kehittyvistä maista, jolloin molemmat oppivat toisiltaan. Norman Clarkin ja kumppanien mukaan virheille pitäisikin antaa tilaa twinning-toiminnan oppimisprosessissa. Innovaatiot teknisessä kehitysyhteistyössä, niin kuin kaikilla muillakin aloilla, syntyvät nimittäin kokeilun kautta.²²⁷ Faktorin A mukaan tällaista oppimista ja myös lämpöleikkaavien tavoitteiden toteuttamista IKI-projekteissa estävät jossakin määrin tulospaineet.

”Tämä suomalainen protestanttinen etiikka, että kun suomalainen asiantuntija lähetetään johonkin kehitysmaahan – annetaan jokin pieni budjetti, ja se lähtee asiantuntijana, niin sillä on aivan sairaalloinen suorituspainetta päällä. (...) Suomalaisilla asiantuntijoilla pitäisi olla ainakin varaa paremmin pohtia näitä kysymyksiä, että mitä on linkit ilmatieteen tai

²²⁷ Clark et al. 2002, 207–208.

geologian ja ihmisten hyvinvoinnin välillä, ja olla sellaisia keskustelunherättäjiä ja ilman kauheata tulospainetta.”

Koetaan, että ulkoministeriön tapa arvioida hankkeita kasvattaa myös osaltaan tulospainetta. Faktorin A mukaan laitosten olisikin syytä madaltaa IKI-hankkeiden teknistä kunnianhimoa ja ulkoministeriön puolestaan tulosvaatimuksia. Sen sijaan tulisi ohjata enemmän aikaa ja resursseja siihen, että toteuttajat pohtisivat, mitä kytköksiä heidän teknisen osaamisalansa ja yhteiskuntakehityksen välillä on.

Yhtenä tapana ”inhimillistää” IKI-hankkeita eli sovittaa niitä paremmin kehitysyhteistyön normeihin, olisi faktorin A mukaan soveltaa ihmisoikeusperustaisuutta laajemmin. Faktorilla A koetaankin ihmisoikeuksien vaatiminen käytännössä hyödylliseksi IKI-hankkeissa (32). Muistetaan, että se vie enemmän aikaa ja resursseja kuin pelkän teknisen hankkeen toteuttaminen. Silti ihmisoikeuksien vaatiminen nähdään olennaisena osana institutionaalisen hyvän hallinnon toteutumista. Eräs vastaaja kommentoi, että institutionaalisessa kehitysyhteistyössä korostuu hyvä hallinto, jonka peruseriaatteita ovat ihmisoikeudet, syrjimättömyys ja kansalaisten osallistaminen. Kun tämä otetaan huomioon hankkeissa, niitä tuodaan lähemmäksi kansalaisia, ja näin myös läpileikkaavat tavoitteet toteutuvat tehokkaammin.

	A	B	C	D
10. Luonnontieteelliset ja tekniset komponentit ovat ehdottomasti tärkein osa luonnontieteellis-teknisten instituutioiden toteuttamaa kehitysyhteistyötä.	-1	3	4	5
32. Ihmisoikeuksien vaatiminen IKI-projekteissa on hyödyllistä käytännössä.	2	0	1	-4

Taulukko 11. Ihmiskeskeisempi institutionaalinen kehitysyhteistyö faktorilla A.

4.2. Faktori B: Läpileikkaavat tavoitteet käytäntöön

Toiseksi selitysvoimaisin faktori, faktori B selittää tutkimushenkilöiden vastausten variaatiosta 17 prosenttia. Se antaa pragmatistiseen tapaan suurta painoarvoa sille, miten läpileikkaavat tavoitteet pystyttäisiin paremmin hahmottamaan ja toteuttamaan IKI-projektien käytännön työssä. Faktorilla määritellään ulkoministeriön vastuuksi tuottaa relevanttia materiaalia läpileikkaavista tavoitteista ja instituutioiden velvollisuudeksi tutustua alansa yhteiskunnallisiin kytköksiin kohdemaissa. Sidosryhmäneuvotteluita, hankkeista tiedottamista ja koulutusmatkoja pidetään hyvinä keinoina päästä ymmärtämään ja toteuttamaan läpileikkaavia tavoitteita kohdemaan kontekstissa. Tässä heijastuu myös hermeneuttinen ymmärtämisen pyrkimys. Faktorilla B ollaan lisäksi kiinnostuneita saattamaan hankkeet päätökseen siten, että niiden vaikuttavuutta arvioidaan läpileikkaavien tavoitteiden suhteen. Lopuksi faktorin B erityispiirteeksi nousee sen mielipide IKI-hankkeiden

kaupallisesta puolesta: faktori pitää luonnollisena, että projektien myötä syntyy kauppakumppanuuksia ja niissä edistetään Suomen vientiä.

4.2.1. Miten päästä käsiksi läpileikkaavien tavoitteiden käytännön toteutukseen

Faktorilla B pohditaan paljon läpileikkaavien tavoitteiden käytännön toteutusta. Kansainvälisen normiston tosiasiallinen sitovuus ja läpileikkaavien tavoitteiden globaali soveltaminen herättävätkin skeptisyyttä (21). Arvojen merkitys tunnustetaan, mutta käytäntö nostetaan pragmatistisesti arvopohdintojen edelle. Ajatellaan, että kehitysmaat ovat niin moniongelmaisia, että vaikka ne ovat sitoutuneet sopimuksiin, on turha olettaa niiden pystyvän täyttämään sitoumuksia arkipäivässään. Eräs haastateltu kommentoi, että on ”vähän toiveajattelua” kuvitella kumppani-instituutioiden pystyvän kantamaan ”kaiken sen taakan” ja lisäksi ottamaan kansainvälisen normiston huomioon, vaikka ne tietäisivätkin, että ovat siihen muodollisesti lupautuneet.

Sopimusten tasolta halutaan faktorilla B siirtyä hankkeiden todellisuuteen. Sen mukaan olisi ulkoministeriön tehtävä määrittää selkeämmin yhteys läpileikkaavien tavoitteiden ja niiden käytännön edistämisen välille (41). Kehityspoliittisen toimintaohjelman 2012 katsotaan olevan liian ”ylätasolla” ja halutaan, että hankkeiden toteuttajille selitettäisiin, miten ulkoministeriö tahtoo ohjelmaa ja etenkin läpileikkaavia tavoitteita sovellettavan.²²⁸ Faktorilla toivotaankin siitä valmista materiaalia, vaikkapa oppaita, joissa avattaisiin esimerkein läpileikkaavien tavoitteiden merkitystä ja toteuttamista. Lisäksi haluttaisiin ulkoministeriössä tuotettavan läpileikkaavista tavoitteista valmiita PowerPoint-esityksiä, joita IKI-hankkeiden toteuttajat voisivat näyttää vieraillessaan kumppani-instituutioissa. Tällaista tiedonjakoa ammattiryhmien välillä toivovat artikkelissaan myös Emma Crewe ja Ashoke Sarkar. Käytännön esimerkit jäävät heidän mukaansa helpommin mieleen. Tiedonjaossa tulisi välttää liikaa yleistämistä ja tieteenalakohtaista käsitteiden käyttöä.²²⁹

Faktorilla B katsotaan myös, että suomalaisten projektipäälliköiden tulisi hankkia itse lisätietoa siitä, miten läpileikkaavia tavoitteita voi toteuttaa kohdemaan kontekstissa.

”Kun lähdetään ensimmäistä kertaa maahan, meillä on Suomen ohjenuora siitä, mitä läpileikkaavien tavoitteiden kanssa pitäisi tehdä ja jonkinlainen oletus siitä, mitä se kohdemaassa tarkoittaa. Näkisin, että jatkossa olisi fiksua keskustella esimerkiksi paikalla olevan UN Womenin tai vastaavan kanssa siitä, miten he ovat kokeneet voineensa

²²⁸ Heinäkuussa 2012 ulkoasiainministeriö julkaisi uuden liitteen 32 IKI-normistoon. Siinä kerrotaan lisää sosiaalisesti osallistavasta hankesuunnittelusta, ihmisoikeusperustaisuudesta ja läpileikkaavien tavoitteiden toteuttamisesta IKI-hankkeissa. Liite jää kuitenkin mielestäni suurilta osin leijailemaan projektihenkilökunnalle vaikean kehityssanaston tasolle. (Ks. Ulkoasiainministeriö 2012a, 93–97.)

²²⁹ Crewe & Sarkar 2006, 24.

edesauttaa vaikkapa naisten tasa-arvoa ja miten heidän mielestään tällaisessa meteorologisessa projektissa sitä voitaisiin tehdä.”²³⁰

Faktori B näkeekin jopa suomalaisten instituutioiden velvollisuutena tuntea alansa kytkökset yhteiskunnallisiin ilmiöihin ympäri maailmaa (29). Tällaista osaamista pitäisi faktorin B mukaan edellyttää ainakin IKI-hankkeiden projektipäälliköiltä. Heidän tulisi pystyä ajattelemaan laajemmin toimialan ja toiminnan yhteiskunnallista merkitystä ja tuoda sitä esille keskusteluissa kumppanien kanssa.

”Sitä just nimenomaan pitäisi korostaa, että siellä ei pelkästään haeta mineraaleja ja tutkita vain niitä hirveästi. (...) Pitäisi nähdä ne vaikutukset siihen ympäristöön ja paikallisten ihmisten oloihin ja naisten asemaan ja kaikkeen muuhun. Ja just siihen, että onko odotettavissa, että siitä saadaan paikallisille töitä ja tuloja.”

Neuvottelut kumppanien ja heidän sidosryhmiensä kanssa koetaan faktorilla B faktorin A tapaan hyväksi keinoksi hahmottaa läpileikkaavien tavoitteiden käytännön merkitystä (26). Faktorilla B kommentoidaan omiin kokemuksiin perustuen, että mitä enemmän kohdemaan siviiliväestö on mukana jo hankkeiden suunnitteluvaiheessa, sitä parempia ja kestävämpiä vaikutuksia hankkeilla todennäköisesti on.²³¹ Koetaan siis, että kohdemaan kansalaisten tulee ehdottomasti olla mukana määrittelemässä, mikä heille on tärkeää ja miten he haluavat päästä tavoitteisiinsa. Sidosryhmäneuvotteluissa on B-faktorilaisten mukaan toistaiseksi menestyksekkäästi tuotu suoraan esiin esimerkiksi naisten osallistumismahdollisuuksia, kun taas haasteellisemmaksi on muodostunut puhua HIV/AIDS-asioista. Neuvotteluja pidetään joka tapauksessa hyvin käyttö- ja kehityskelpoisena toimintamuotona.

IKI-hankkeista tulee faktorin B mielestä myös tiedottaa kohdeyhteiskunnassa nykyistä laajemmin, jotta projektit pääsisivät suoraan kontaktiin läpileikkaavien tavoitteiden kohderyhmän kanssa (8, 13). Tiedottamiselta vaaditaan faktorin A tavoin esimerkiksi paikallisten tai kansainvälisten kansalaisjärjestöjen avun pyytämistä tiedon saattamiseksi kylätasolle. Eräs B-faktorilainen haastateltu kertoo, että on järjestänyt hankkeissa työpajoja, joissa ideoidaan, miten hankkeiden vaikutuksia ja tietoutta niistä saataisiin levitettyä paremmin ja laajemmalle. Projektien alkuvaiheessa hyödylliseksi on lisäksi koettu tuottaa kohdemaan kielellä televisioon, radioon ja internetiin dokumentteja esimerkiksi ilmastonmuutoksen vaikutuksista ja näin tuoda ilmastokestävyyttä kohdemaan julkiseen keskusteluun. Toisaalta kuten Crewe ja Sarkar muistuttavat, ihmisillä on yleensä taipumus ottaa tietoa vastaan toisilta ihmisiltä, joilla on samankaltainen maailmankatsomus ja arvomaailma kuin heillä itsellään. Esimerkiksi maanviljelijät

²³⁰ Kommentti heijastelee nähdäkseni yhtäältä hermeneuttista, asioita uudelleen määrittelevää tiedonhankinnan tapaa ja toisaalta pragmatistista, haarukoivaa pyrkimystä käytännöllisiin ratkaisuihin.

²³¹ Samalla tavoin argumentoivat myös Clark ja kumppanit (2002, 197, 200, 208.)

uskovat mieluummin toisia maanviljelijöitä kuin ulkopuolisia asiantuntijoita.²³² Tämä tulisikin ottaa huomioon IKI-hankkeista tiedottaessa kohdeyhteiskunnissa.

Läpileikkaavien tavoitteiden käytännön merkitys tulee faktorin B mukaan esille erityisen hyvin myös koulutusmatkoilla. Matkat nähdään toimivana apuvälineenä läpileikkaavien tavoitteiden relevanssin ymmärtämisessä ja niiden toteuttamisessa (49). Niiden aikana hankkeiden asiantuntijat vierailevat puolin ja toisin ja oppivat tehokkaasti. Kohdemaahan tehtävillä matkoilla suomalaiset toivovat tutustuvansa paikalliseen tilanteeseen, jotta sitä pystyttäisiin alkamaan parantaa yhdessä. Suomen päässä vierailuilla taas halutaan esitellä kumppaneille esimerkiksi tasa-arvo- ja ympäristöasioita suomalaisessa laitoksessa.

Vastaajat ovat huomanneet, että kumppani-instituution vierailijoiden ”ajatukset kirkastuvat monissa asioissa” koulutusmatkojen aikana. Käytännön kautta oppimista nähdään tapahtuvan sekä ohjatusti laitosta esiteltäessä että vierailijoiden itse havainnoidessa toimintatapoja. Koetaan tärkeäksi, että IKI-hankkeiden yhteydessä matkoja tehdään molempiin suuntiin ja kaikilla mahdollisilla organisaation tasoilla. Vaikka matkustaminen on melko kallista, sen hyödyt koetaan valtavan suuriksi.²³³ Koulutusmatkat ovat kuitenkin kirjallisuuden mukaan twinning-toiminnan luultavasti kyseenalaistetuin toimintamuoto. Yhtäältä ne antavat mahdollisuuden tutustua toisen instituution kontekstiin ja henkilöstölle tilaisuuden tavata toisensa. Toisaalta ne ovat kuitenkin suuri menoerä eikä niiden aikana välttämättä tapahdu paljon oppimista.²³⁴

Faktori B seisoo joka tapauksessa vahvasti vierailujen takana. Ne antavat faktorin B mukaan kumppaneille tilaisuuden visioida tulevaa ja asettaa tavoitteita, vaikka Suomen instituution toiminta olisikin kaukana heidän laitoksensa todellisuudesta. Koetaan, että partnerit saavat vierailuilla tilaisuuden tarttua käytäntöihin, jotka he mieltävät sopivaksi oman maansa ja työpaikkansa kontekstiin.

”Sanon aina [vierailijoille], että tämä ei tarkoita sitä, että teillä pitäisi olla tällaista, vaan teidän pitäisi nyt katsoa, mitkä näistä asioista soveltuvat teille. Ja sitten katsotaan taas yhdessä, mitä tietä mennään eteenpäin. (...) Ne [vierailut] antavat uskoa tulevaisuuteen, vaikka meidän [yhteiskunnan ja laitoksen] tilanne olisi kaukana.”

²³² Crewe & Sarkar 2006, 24.

²³³ Koulutusmatkat saavat faktorien rajat ylittävää kannatusta etenkin hankkeita toteuttavan laitoshenkilökunnan keskuudessa. Jotkut ulkoministeriöläiset sen sijaan kyseenalaistavat *suomalaisten* eksperttien lisäarvon ja heidän matkustamisensa kauas jakamaan tietouttaan ja oppimaan. Heidän mielestään olisi hyödyllisempää, jos Suomi rahoittaisi koulutusmatkoja vaikkapa naapurimaiden välillä. Silloin opittuja asioita voitaisiin helpommin soveltaa kohdemaassa.

²³⁴ Jones & Blunt 1999, 387.

Faktorilla B koetaan, että on hyödyllistä esitellä kohdeinstituutioille myös lastenhoidon järjestämisen ja naisten kouluttautumisen etuja (34). Tällainen toiminta nähdään arvokkaana, sillä se helpottaa tasa-arvon edistämistä ja yhteiskunnan kehitystä monella tasolla. Erityisen hyvä olisi, jos suomalaisesta laitoksesta näistä asioista saadaan kertomaan naispuolinen henkilö. Se osoittaa faktorin B mukaan konkreettisesti, että naiset voivat olla kouluttajan, tutkijan tai johtajan asemassa, mikä taas antaa uskoa paikallisen organisaation naisille. Faktorilla B pidetään erityisen hienona saavutuksena, että kun tasa-arvoasioita on nostettu esiin IKI-hankkeissa, niihin on saatu naispuolisia paikallisia projektipäälliköitä, vaikka naiset eivät kohdemaissa tai kohdeinstituutioissa ole yleensä olleet sellaisissa rooleissa. Faktorin B vastaajat vierastavat kuitenkin toista tasa-arvotyökalua, tasa-arvovastaavia (15). Vastaavat nähdään 1980- ja 1990-lukujen epäonnistuneena kokeiluna ja näennäisenä huomion kiinnittämisenä tasa-arvoasioihin. Faktorin B mukaan tasa-arvoasiat pitäisi mieluummin saada integroitua projektien muuhun toimintaan.

Kun hankkeissa on hahmotettu läpileikkaavat tavoitteet käytännössä ja edistetty niitä, faktorilla B ollaan myös kiinnostuneita arvioimaan niiden toteutumista. Uskotaan, että arviointi on mahdollista ja oleellista (2). Erään faktorin B vastaajan mukaan kehityshankkeissa pyritään aina tietystä tilanteesta parempaan tiettyssä ajassa ja tietyin aktiviteetein, joten on loogista mitata hankkeiden vaikuttavuutta. Läpileikkaavien tavoitteiden toteutumista kuvaavista indikaattoreista halutaan kuitenkin tehdä mahdollisimman yksinkertaisia. Indikaattorina voitaisiin pitää esimerkiksi hankkeessa opittuja asioita ja sitä, miten hankkeen kohdeyhteiskunnan tiettyjen kansanosien elämänlaatu on parantunut. Oleellista on, että indikaattorit kuvaavat asioita riittävän pienessä mittakaavassa. Tämän voisi rinnastaa faktorin A haluun laskea projektien asiasisällön vaatimuksia. Faktorin B vastaajien mukaan liian suuret tavoitteet ja monimutkaiset indikaattorit ovat tuntuneet hankalilta menneissä projekteissa.

”Ei me voida koko maailmaa parantaa kerralla – sehän koostuu pienistä murusista. Ja jos yhtä murusta saadaan vähän kasvatettua, niin totta kai sitä voidaan mitata.”

	B	A	C	D
21. Läpileikkaavat tavoitteet perustuvat kansainväliseen normistoon, johon myös kumppanimaat ovat sitoutuneet. Tavoitteita tulee soveltaa samanlaisina ympäri maailmaa.	-3	5	0	0
41. Ulkoministeriön pitäisi määrittää yhteys läpileikkaavien tavoitteiden ja käytännön välille esim. tuottamalla valmiita PowerPoint-esityksiä läpileikkaavista tavoitteista.	3	2	3	1
29. Koska suomalaiset instituutiot ovat eksperttejä omalla alallaan, niiden tulisi tuntea alansa kytkökset yhteiskunnallisiin ilmiöihin ympäri maailmaa.	3	2	4	-1
26. Kehityshankkeiden suunnitteluvaiheessa tulisi järjestää neuvottelutilaisuuksia, joihin kutsuttaisiin paikallisia sidosryhmiä neuvottelemaan läpileikkaavien tavoitteiden toteutuksesta.	4	5	-1	1
8. Instituutioiden kehityshankkeiden toimenkuvaan ei kuulu hankkeiden aikaansaaman kompetenssin levittäminen kohdeyhteiskunnissa.	-4	-3	-1	-2
13. Instituutioiden kehityshankkeissa pitäisi olla tiedonlevityskomponentteja, jotta hankkeiden saavuttama tieteellisen ja/tai teknisen kapasiteetin parantuminen koskettaisi mahdollisimman monia.	2	0	3	-2
49. Läpinäkyvien toimintatapojen esittely paikallisten koulutusmatkoilla Suomeen on erinomainen tapa edistää läpileikkaavia tavoitteita.	4	0	5	1
34. Suomalaisten instituutioiden tulisi rohkaista kumppaneitaan poistamaan esteitä naisten osallistumiselle esimerkiksi esittelemällä heille lastenhoidon järjestämisen tai naisten kouluttautumisen etuja.	4	3	-1	-4
15. Tasa-arvovastaavien nimittäminen projekteihin ei ole järkevää, sillä siten tuskin saadaan aikaan muuta kuin tavoitteiden nimellinen huomioiminen.	3	-4	2	1
2. Läpileikkaaviin tavoitteisiin vaikuttavat niin monet tekijät instituutioiden hankkeiden ulkopuolella, että tavoitteiden toteutumista on epärealistista pyrkiä mittaamaan.	-3	-3	0	2

Taulukko 12. Läpileikkaavien tavoitteiden käytännön toteutus faktorilla B.

4.2.2. Kauppakumppanuuksia syntyy luonnostaan IKI-hankkeissa

Toisin kuin faktorit A ja D, faktori B suhtautuu varsin myönteisesti kauppakumppanuuksiin, jotka syntyvät kehitysyhteistyön myötä. Suomi nähdään erityisen luontevana ja luotettavana kauppakumppanina maille, joiden kanssa se on tehnyt kehitysyhteistyötä (36). Suomalaisten puolueettomuus, rehellisyys, vaatimattomuus ja hyvä teknologinen osaaminen koetaan ominaisuuksiksi, jotka vauhdittavat kauppakumppanuuksien syntyä.²³⁵

”Mä en kuitenkaan sitä kauppaa niin vierasta. Se on minusta ihan luontevaa ja hyväkin, että jos sinne tulee tällaisia kauppakumppanuuksia niillä aloilla, joissa me toimitaan. Musta se on ihan luonnollista.”

Faktorilla B nähdään myös, että IKI-projektien yhteydessä on hyväksyttävää viedä kohdemaihin suomalaista teknologiaa (35). Eräs vastaaja kommentoi, että projekteissa voidaan toki viedä

²³⁵ Lisää pohdintaa suomalaisten oletetuista ominaisuuksista konsensusväitteiden 31 ja 23 analyysissä kappaleessa 4.6.2.

tavaroita ja yhteistyökumppanit ovat olleet tyytyväisiä suomalaisten tuotteiden laatuun. Hän lisää, että kehitysyhteistyö on väylä ”edistää suomalaista ja suomalaisten tuotteiden kauppaa, jos niin halutaan”. Faktori B lähestyykin tässä asiassa vuoden 2007 kehityspoliittisen ohjelman ja ministeri Paavo Väyrysen näkemystä IKI-toiminnan luonteesta. Alun perin IKI-yhteistyö esiteltiin erään faktorin A vastaajan mukaan kaupallisempänä ja teknispainotteisempänä suomalaisille laitoksille. Voidaan katsoa, että laitosten henkilökunnalle on ollut vaikeaa ymmärtää ministeri Heidi Hautalan ja uuden kehityspoliittisen ohjelman ihmisoikeusperustaisuutta ja läpileikkaavien tavoitteiden painotusta juuri siksi, että IKI-toiminta oli entisen ministerin aikana niin eriluonteista.²³⁶

	B	A	C	D
36. Suomi on luonteva ja luotettava kauppakumppani maille, joiden kanssa se on tehnyt kehitysyhteistyötä.	5	-2	2	-2
35. Instituutioiden hankkeet tulee suunnitella niin, että ne luovat suotuisat olosuhteet tulevaisuuden liiketoiminnalle kohdemaassa.	2	0	0	-3

Taulukko 13. Kauppakumppanuuksien synty mielletään luonnollisena faktorilla B.

4.3. Faktori C: Laitosten ammattitaito

Faktori C selittää vastaajien variaatiosta 15 prosenttia. Tällä, kolmannella faktorilla koetaan erittäin tärkeäksi antaa tunnustusta suomalaisille valtionlaitoksille niiden ammattitaidosta ja hyödyntää niiden poikkeuksellisen hyvää alansa ja hyvän hallinnon osaamista. Faktorilla halutaan nostaa instituutioidenvälistä kehitysyhteistyötä tekevien laitosten profiilia sekä Suomessa että kohdemaissa. Tätä voidaan Faktorin C mukaan tehdä muun muassa tiedottamalla hankkeista enemmän. Faktorilla C korostuu myös halu saada lisää yleistajuista tietoa läpileikkaavien tavoitteiden merkityksestä ja soveltamisesta IKI-projekteissa.

4.3.1. Valtionlaitosten ammattitaitoa pitäisi arvostaa ja hyödyntää enemmän

Faktorilla C ollaan ylpeitä suomalaisista valtionlaitoksista ja halutaan hyödyntää niiden osaamista kehitysyhteistyössä laajemmin. Suomen erikoisosaamiseksi mielletään ”hyvä, tehokas ja todella ammattitaitoinen hallinto”. Kohdemaan valtionlaitosten kehittämistä halutaan jopa tehdä Suomen kehityspolitiikan läpileikkaava tavoite (44). Tällä kuitenkin tarkoitetaan, että olisi luonnollista antaa suomalaisille instituutioille enemmän sijaa kehitysyhteistyössä, sillä ne ovat Suomen erityinen vahvuus.

²³⁶ Lisää ihmisoikeusperustaisuudesta kehityspolitiikan suuntauksissa artikkelissa Seppänen 2007.

Tietynlaista profiilin nostoa toivotaan myös kumppanimaiden laitoksille. Faktorin C edustajat kokevat harmilliseksi kumppanilaitostensa heikon aseman yhteiskunnissaan, ja siihen halutaan muutosta. Eräs vastaaja kommentoi, että usein kumppanilaitokset koetaan kotimaissaan resurssien kuluttajiksi, eikä niiden hyviä ajatuksia saada välttämättä hyödyttämään muuta yhteiskuntaa.

Kohdemaan laitosten asemaa halutaan parantaa esimerkiksi tiedottamalla IKI-hankkeista entistä enemmän (13). Näin instituutioiden työ tehtäisiin tutuksi kohdemaassa laajemmin ja samalla projektin hyödyt leviäisivät kohdemaan kansalaisille. Faktorilla C ollaan sitä mieltä, että kumppaninstituutioiden tulisi olla ainakin osittain itse vastuussa tiedottamisesta. Heitä halutaan kuitenkin avustaa viestinnässä ja allokoida siihen osia IKI-hankkeiden budjeteista.

”Tiedottaminen on yksi hyvä konsti edistää [läpileikkaavia] tavoitteita. Tiedottamisessa pitäisi tuoda esiin projektin relevanssi eri yhteiskuntaryhmille. Esimerkiksi mitä [projektin] tulokset tarkoittavat maanviljelijän kannalta. Tässäkin voimme näyttää esimerkkiä kohdeorganisaatiolle: Mikä on hyvien sääpalveluiden ja hyvien [institutionaalisten] käytäntöjen merkitys yhteiskunnalle.”

Faktorilla C koetaan vahvasti, että suomalaisten instituutioiden ammattitaitoon kuuluu tuntee alansa kytkökset yhteiskunnallisiin ilmiöihin ympäri maailmaa (29). Katsotaan, että tätä voidaan vaatia ja jo vaaditaan laitoksilta. Tässä yhteydessä korostuu tietynlainen ammattilypeys oman toimintakentän tuntemisesta.

”Mun mielestä ne yhteiskunnalliset ilmiöt on se syy, minkä takia me tehdään näitä projekteja. Että jos me ei ymmärretä niitä, niin ei me osata tehdä projekteja.”

”Tämähän on mitä suurimmassa määrin totta kaivossektorilla. Pysytään siinä mitä osataan, mutta tiedetään mitä tehdään laajemmassa kontekstissa. Uskon, että siitä on eniten hyötyä silloin kun me tuolla huseerataan. Meidän projektihan oli juuri sellainen, jossa niitä [alan lieveilmiöitä] piti ajatella.”

Instituutioiden ammattitaitoa halutaan esitellä ja kehittää myös koulutusmatkoilla. Kuten faktori B, myös faktori C kokee vierailut hankkeiden yhteydessä hyväksi tavaksi edistää läpileikkaavia tavoitteita (49). Faktorin C mukaan on huomattavasti tehottomampaa vain esimerkiksi luennoida läpileikkaavista tavoitteista kohdemaassa. Suomen-vierailuilla suomalaiset osapuolet pääsevät osoittamaan, miten läpileikkaavat tavoitteet ovat osa suomalaisen instituution toimintaa. He ”pystyvät näyttämään, että tällainen on mahdollista”. Sekä naisten ja miesten että päälliköiden ja alaisten tasa-arvoinen kohtelu konkretisoituu matkojen aikana. Koetaan, että jos asiat vain selitetään, ne voivat olla ”aika hepreaa” kumppaneille.

	C	A	B	D
44. Kohdemaan instituutioiden vahvistamisesta pitäisi tehdä Suomen kehityspoliitikan läpileikkaava tavoite, jota toteutettaisiin mm. instituutioiden kehitysyhteistyöllä.	4	-1	-3	2
13. Instituutioiden kehityshankkeissa pitäisi olla tiedonlevityskomponentteja, jotta hankkeiden saavuttama tieteellisen ja/tai teknisen kapasiteetin parantuminen koskettaisi mahdollisimman monia.	3	0	2	-2
29. Koska suomalaiset instituutiot ovat eksperttejä omalla alallaan, niiden tulisi tuntea alansa kytkökset yhteiskunnallisiin ilmiöihin ympäri maailmaa.	4	2	3	-1
49. Läpinäkyvien toimintatapojen esittely paikallisten koulutusmatkoilla Suomeen on erinomainen tapa edistää läpileikkaavia tavoitteita.	5	0	4	1

Taulukko 14. Valtionlaitosten ammattitaito faktorilla C.

4.3.2. Tiedotuksen vähäisyys ja ulkoministeriön käyttämä käsitteistö hämmentävät laitoksia

Kun läpileikkaavien tavoitteiden asema on korostunut kaikessa kehitysyhteistyössä vuoden 2012 kehityspoliittisen ohjelman myötä, on faktorin C mukaan samalla syntynyt tiedotusvaje tavoitteiden sisällöstä ja sovellettavuudesta. IKI-ohjeistukseen haluttaisiin konkreettiset ohjeet siitä, miten läpileikkaavat tavoitteet pitäisi ottaa huomioon projektien suunnitteludokumenteissa ja aktiviteeteissa ja minkä tyyppisillä indikaattoreilla niiden toteutumista voisi mitata. Lisäksi toivotaan ohjeistusta siihen, kuinka pitkälle läpileikkaavia tavoitteita voidaan soveltaa harkinnanvaraisesti tai osittain ja mikä on vähimmäisvaatimus IKI-hankkeiden kohdalla.

Faktorilla C kaivataankin ulkoministeriöltä erityisen ”selkeää, yksinkertaistettua ja tiivistettyä materiaalia” siitä, mikä läpileikkaavien tavoitteiden ja IKI-projektien käytännön työn suhde on (41).

”Tarvittaisiin ohjeita siitä, miten hyviä käytäntöjä saataisiin mukaan [projekteihin], sen sijaan, että jokainen yrittää keksiä näitä itse ja hakemuksia lähetellään edes takaisin UM:n konsultin ja meidän välillä. Hyväksi todetut suuntaviivat olisi hyvä olla. Pitäisi vääntää rautalangasta mitä niillä [läpileikkaavilla tavoitteilla] tarkoitetaan ja miten niitä mitataan.”

Tiedotuksen vähäisyyden lisäksi faktorilla C koetaan, että laitosten on vaikeaa ymmärtää ulkoministeriön dokumenttien käsitteistöä. IKI-hankkeita tekevät usein luonnontieteellisen tai teknisen koulutuksen saaneet ihmiset, joille ulkoministeriön dokumenttien kielen ymmärtäminen on haasteellista. ”Kehitysyhteistyön tavoitteiden ajattelu” ei kuulu erään vastaajan mukaan heidän arkipäiväiseen työhönsä. Siksi faktorin C haastatellut toivovatkin lisäkoulutusta ja yleistajuisia käsikirjoja läpileikkaaviin tavoitteisiin liittyen (47). IKI-koulutuksen yhteyteen tahdotaan myös osio läpileikkaavista tavoitteista.

”Kun me tehdään niitä hakemuksia jostakin projektista, niin meillähän on suuri työ jo siinä, että me ei puhuta edes samaa kieltä UM:n kanssa. Kaikki mikä liittyy YK:hon tuo fantastissiljoonan uusia lyhenteitä, mistä kaikki puhuu kuin selvästi asiasta. Rakastetaan lyhenteitä. Meiltä lähetetään joku tällaiseen KEVALKU-koulutukseen sillä lailla, että joku

projekti on suunnitteilla tai kohta pitäisi hakemusta tehdä. Oppimiskäyrä siihen kieleen on jyrkkä. Siihen ajatusmaailmaan... Sun pitää parissa kuukaudessa [oppia termistö]... Ei oman alan sijasta, vaan sen lisäksi.”

	C	A	B	D
41. Ulkoministeriön pitäisi määrittää yhteys läpileikkaavien tavoitteiden ja käytännön välille esim. tuottamalla valmiita PowerPoint-esityksiä läpileikkaavista tavoitteista.	3	2	3	1
47. Kehitysprojektien suomalaisille projektipäälliköille pitäisi järjestää projektien suunnitteluvaiheessa koulutusta, jotta he pystyisivät näkemään tavoitteet suhteessa omaan alaansa.	3	3	1	-2

Taulukko 15. Selkokielen tiedottaminen faktorilla C.

4.4. Faktori D: Oman alan osaamiseen keskittyminen

Faktori D selittää 11 prosenttia vastaajien variaatiosta. Se kokee läpileikkaavat tavoitteet liian kunnianhimoisina IKI-hankkeiden kaltaisille lyhyille ja pienen budjetin projekteille. Koetaan, että tavoitteiden toteuttaminen vie resursseja hankkeiden ”ydinasialta”, eli luonnontieteellis-tekniseltä sisällöltä. Siksi ajatellaan, että läpileikkaavia tavoitteita pitäisi priorisoida laitosten osaamisalaa vastaaviksi ja esimerkiksi ihmisoikeuksien pitäisi toteutua kohdeyhteiskunnissa sekä kumppanilaitoksissa jo ennen projektien aloittamista.

4.4.1. Laitosten pitäisi keskittyä osaamisalaansa eikä korostaa läpileikkaavia tavoitteita liikaa

Kaikkien läpileikkaavien tavoitteiden edistäminen kaikissa IKI-hankkeissa nähdään faktorilla D mahdottomana (18). Koetaan, että läpileikkaavien tavoitteiden edistämiseen käytetään resursseja, jotka olisi hyödyllisempää käyttää tieteelliseen ja tekniseen toimintaan. Faktorin D mukaan hankkeissa on jo niin monia ”keskittymiskohteita”, että huomion kiinnittäminen läpileikkaaviin tavoitteisiin on hankalaa. Jos läpileikkaavat tavoitteet tulevat toteutetuiksi hankkeiden tieteellisempien ja teknisempien tavoitteiden ohella, ne ovat D-faktorilaisten mielestä kuitenkin ”ihan hyviä”.

”On mahdotonta edistää kaikkia läpileikkaavia teemoja kaikissa hankkeissa. Se ei ole tarkoituksenmukaista. Se voi heikentää itse hankkeen päätoimintaa. Siinä menee aikaa ja resursseja muihin asioihin ja itse hanke kärsii siitä. Siitä voi tulla huono tulos. (...) Jos saadaan vain osittain vietyä sitä [laitosten tieteellistä ja teknistä osaamista], se voi sekoittaa kohdemaan instituutin tilannetta.”

Faktori D haluaisikin valikoida ja priorisoida läpileikkaavia tavoitteita sekä sitoa ne tiukemmin IKI-hankkeita tekevien instituutioiden osaamisalaan. Nähdään, että hankkeiden toteuttajien asiantuntemusta saataisiin käytettyä luontevasti, jos annettaisiin laitoksille vapaus toteuttaa vaikkapa pelkästään ilmastokestävyyden tavoitetta. Tämä siksi, että ne kokevat tietävänsä siitä

enemmän kuin sukupuolten tasa-arvosta ja eriarvoisuuden vähentämisestä. Faktorilla D koetaan, että esimerkiksi tasa-arvon edistäminen ilmastoalan hankkeissa on usein teennäistä, koska laitoksilla ei ole riittävästi kokemusta siitä.

Faktorilla D katsotaan, että suomalaisen laitoksen tehtävä ei varsinaisesti ole esimerkiksi kertoa paikalliselle yhteistyökumppanille, miten naisten kouluttaminen tai lastenhoito voitaisiin järjestää kohdemaassa (34). Myönnytään siihen, että Suomen kokemuksesta niissä asioissa voidaan mainita esimerkiksi työpajatyöskentelyssä tai kysyttäessä. Kuitenkin ollaan sitä mieltä, että on jopa vahingollista, jos kohdeinstituutioon mennään neuvomaan liikaa yhteiskunnallisissa asioissa. Projektien suomalaiset asiantuntijat ovat nimittäin oman luonnontieteellis-teknisen alansa eksperttejä, eivätkä yhteiskunnallisen alan asiantuntijoita. Kohdeinstituutiossa heijastuvat koko yhteiskunnan ongelmat, eikä esimerkiksi rasismiin puuttuminen kuulu faktorin D mielestä IKI-hankkeiden toimenkuvaan, sillä niiden vaikutusmahdollisuudet ovat liian pienet.

”Me ollaan asiantuntijaorganisaatio ja me ollaan viemässä asiantuntijuutta. Ei me voida puuttua tämänkaltaisiin asioihin [esimerkiksi rasismiin alkuperäiskansoja kohtaan] siinä yhdessä instituutiossa, joka on vaan yksi esimerkki. Kun sehän on koko kansan ongelma sitten kuitenkin.”

Koetaan, että IKI-hankkeissa ei myöskään ole käytännössä hyödyllistä vaatia ihmisoikeuksia (32). Ihmisoikeuksia pitäisi faktorin D mukaan vaatia ennen projektien aloittamista – jos kohdemaassa tai -instituutiossa tiedetään tapahtuvan vakavia ihmisoikeusloukkauksia, faktorilla D ajatellaan, ettei haluta tehdä projekteja sellaisten tahojen kanssa. Projektin toteuttamisvaiheessa ihmisoikeuksien vaatiminen koetaan pintapuoliseksi toiminnaksi. Nähdään, että yhteistyökumppanit saattavat nykytellä ihmisoikeusperustaisuudelle ja läpileikkaaville tavoitteille projektirahoituksen saamiseksi, mutta eivät välttämättä kuitenkaan ota niitä vakavasti.

Faktori D näkee läpileikkaavien tavoitteiden edistämisen ylipäättään vaikeana. Sen mukaan niiden toteuttaminen siten, kuin Suomi on ne määritellyt, voi jopa aikaansaada vastarintaa paikallisissa kansalaisissa (22). Vastustusta on faktorin D mukaan koettu esimerkiksi yritettäessä nostaa HIV/AIDS-problematiikkaa²³⁷ esille IKI-hankkeissa. Vaikkapa katolisissa maissa on haastavaa käsitellä tällaisia teemoja riittävän hienotunteisesti. Lisäksi faktorin D mielestä esimerkiksi AIDS:ista luennoiminen antaa suomalaisista asiantuntijoista omituisen kuvan, koska he eivät ole eksperttejä tässä asiassa.

²³⁷ ”HIV/AIDS:in vastainen taistelu ja HIV/AIDS terveydellisenä ja yhteiskunnallisena ongelmana” oli yksi vuoden 2007 kehityspoliittisen ohjelman kolmesta läpileikkaavasta teemasta. (Ulkoasiainministeriö 2008, 16.)

	D	A	B	C
18. Vaatimus edistää kaikkia läpileikkaavia teemoja kaikissa hankkeissa ei vaikuta tarkoituksenmukaiselta ja saattaa heikentää toiminnan tuloksellisuutta.	4	-1	2	0
34. Suomalaisten instituutioiden tulisi rohkaista kumppaneitaan poistamaan esteitä naisten osallistumiselle esimerkiksi esittelemällä heille lastenhoidon järjestämisen tai naisten kouluttautumisen etuja.	-4	3	4	-1
32. Ihmisoikeuksien vaatiminen IKI-projekteissa on hyödyllistä käytännössä.	-4	2	0	1
22. Läpileikkaavien tavoitteiden edistäminen siten kuin Suomi on ne määritellyt voi aikaansaada vastarintaa paikallisissa kansalaisissa.	4	1	0	-2

Taulukko 16. Oman alan osaamiseen keskittyminen faktorilla D.

4.5. Faktorien C ja D yhteneväisyydet: prioriteetit ja rahoitus

Faktorit C ja D suhtautuvat kolmeen väitteeseen (10, 30 ja 43) samalla tavalla. Ensinnäkin, molemmat faktorit ovat erittäin vahvasti sitä mieltä, että luonnontieteelliset ja tekniset komponentit ovat IKI-hankkeiden ehdoton prioriteetti (10). Eräs faktorin D vastaaja kommentoi, että hänestä on ollut melko yllättävää, että hankkeilta vaaditaan muutakin kuin luonnontieteellis-teknistä sisältöä, esimerkiksi läpileikkaavien tavoitteiden edistämistä. Faktorilla C puolestaan kommentoidaan:

”Totta kai se [projektien luonnontieteellinen ja tekninen osuus] on tärkein osa, koska se on se, minkä takia me sitä tehdään ja se, mitä me osataan viedä on teknistä osaamista ja luonnontieteellistä osaamista. Se on se meidän pihvi, tavallaan. Kyllä meidän pitää siihen keskittyä.”

Kuitenkin ainakin faktorilla C nähdään, etteivät oman erikoisalan osaamisesta ammentaminen ja läpileikkaavien tavoitteiden edistäminen sulje toisiaan pois. Tarvitsee vain löytää hyviä toimintatapoja tehdä niitä rinnakkain. Läpileikkaavat tavoitteet mielletäänkin faktorilla C osaksi projektin ”selkärankaa” ja ”tiedostettua taustanäkemyä”. Lisäksi faktorin C mukaan myös tiedostamatta viedään läpileikkaavia tavoitteita koskevaa arvomaailmaa autettaessa paikallisia jossakin teknisessä asiassa.

”Hirveästi viedään tiedostamatta arvoja ja asenteita varmaan projekteissa samalla kun koulutetaan, niin samalla kulttuurit kuitenkin kohtaa ja siinä mielessä oppii, varmasti monet maat oppii Suomen painotuksesta tasa-arvoon. Kyllähän mun mielestä ihan luonnostaankin monet suomalaiset korostaa Suomen yhteiskunnan hyviä puolia, niin kuin esimerkiksi tasa-arvoa ja läpinäkyvyyttä ja korruptionvastaisuutta.”

Faktorilla C korostuu myös näkemys siitä, että ensin tulee tarttua kohdeinstituution esittämiin ongelmiin ja sitten vasta alkaa tutkia läpileikkaavien tavoitteiden relevanssia.

”Jos se [yhteistyökumppani] nyt on vaikka kalastusministeriö, niin ne [läpileikkaavat tavoitteet] pitää ottaa sen kalastusministeriön kontekstissa, eikä mennä ihmisoikeudet edellä kilohailia tarkastelemaan.”

Toiseksi sekä faktori C että D kaipaavat lisärahoitusta, jos IKI-hankkeilta vaaditaan kaikkien läpileikkaavien tavoitteiden toteuttamista (30)²³⁸. Molemmilla faktoreilla koetaan, että nykyisen rahoituksen puitteissa on hankalaa toteuttaa läpileikkaavia tavoitteita edistäviä aktiviteetteja. Faktorilla C kommentoidaan, että pienellä budjetilla voidaan toteuttaa vain tarkasti harkittuja laitosten kapasiteetin kehittämiseen tähtäviä täsmätoimia eli luonnontieteellistä ja teknistä sisältöä. Molemmat faktorit haluavat lisäbudjettia läpileikkaavien tavoitteiden edistämiseen.²³⁹ Faktorilla D kuitenkin kommentoidaan, että tämä lisärahoitus voisi mennä esimerkiksi jollekin suomalaiselle tai kohdemaan kansalaisjärjestölle, joka auttaisi suomalaista instituutiota tämän toimialaan sopivien läpileikkaavien tavoitteiden edistämisessä.

Faktorilla C koetaan jopa omituiseksi, että nykyisen kokoisesta budjetista allokoitaisiin varoja läpileikkaavien tavoitteiden toteuttamiseen. Jos suuri osa rahoituksesta ohjataan vaikkapa sukupuolten tasa-arvon parantamiseen, sen mielletään jossakin vaiheessa olevan pois hankkeen toteuttamasta kumppani-instituution koulutustoiminnasta.

”Jos tehdään niin, että ruvetaan sitomaan läpileikkaavat teemat budjettiin, niin sitten kaikista projekteista ennemmin tai myöhemmin tulee – niistä häviää se instituutioidenvälinen kehitysyhteistyö sitten kyllä jossakin vaiheessa.”

Kolmanneksi molemmilla faktoreilla ajatellaan, ettei instituutioiden motivaatio tehdä kehitysyhteistyötä kasva hankerahoituksesta kilpailtaessa (43). Faktorilla D muistutetaan, että kilpailu vie aikaa laitosten tutkimustyöltä ja varsinaisten kehitysyhteistyöprojektien toteuttamiselta. Faktorilla mielletään jatkuvan kilpailun suhteellisen pienistä summista johtavan tilanteeseen, jossa laitokset käyttävät valtavan määrän työtunteja dokumenttien laatimiseen, eikä kumppanimaiden tilanne edisty.

Motivaatio hanketyöskentelyyn tulee faktorin C mukaan siitä, että pystytään suunnittelemaan pitkäaikaista yhteistyötä. Mahdollisuus saada onnistuneelle hankkeelle jatkohankkeita koetaan innostavana. Nähdään, että kestävät kumppanuudet ja mahdollisuudet soveltaa ensimmäisessä projektissa opittuja asioita seuraavassa tai seuraavissa motivoivat suomalaisia IKI-toimijoita.

²³⁸ Väitteen 30 kohdalla voidaan huomata, kuinka haastatteluaineisto paljastaa sen, miten monella tavoin väitteitä on mahdollista tulkita. Faktoreilla C ja D ollaan väitteestä samaa mieltä, mutta se on sijoitettu numeerisesti eri päähän jaottelupohjaa. Faktori C ei nimittäin koe, että kaikkia läpileikkaavia tavoitteita tulisi vaatia toteutettavan eli painottaa väitteen ensimmäistä osaa. Faktori D puolestaan kokee lisäbudjetin välttämättömäksi, jos halutaan, että kaikkia läpileikkaavia tavoitteita toteutetaan IKI-hankkeissa. Faktori D siis painottaa väitteen 30 jälkimmäistä osaa. Näinkin selkeältä vaikuttava väite voi siis aiheuttaa pulmia tulkinnassa. (Ks. taulukko 16.)

²³⁹ Kehityspoliittinen toimintaohjelma linjaa, että läpileikkaavia tavoitteita voidaan edistää myös kohdentamalla, eli keskittäen hankkeet toteuttamaan tiettyä läpileikkaavaa tavoitetta. (ks. Ulkoasiainministeriö 2012b, 23.) Mielestäni voisikin miettiä, olisiko aihetta esimerkiksi tehdä rinnakkain IKI-hanketta ja kohdentavaa hanketta. Näin päästäisiin syventymään IKI-hankkeen ympäristössä havaittuihin yhteiskunnallisiin ongelmiin.

”Kyllä se motivaatio tulee siitä, että saadaan hanke kunnialla loppuun. Sittenhän se innostus tulee, kun ajattelee, että perhana, ensi kerralla osaan paremmin.”

	C	D	A	B
10. Luonnontieteelliset ja tekniset komponentit ovat ehdottomasti tärkein osa luonnontieteellis-teknisten instituutioiden toteuttamaa kehitysyhteistyötä.	5	4	-1	3
30. Mikäli IKI-projekti edistää kaikkia läpileikkaavia tavoitteita, sen budjetin pitäisi olla huomattavasti suurempi.	-3	4	0	-1
43. Instituutioiden motivaatio pysyy korkeammalla, kun ne joutuvat kilpailemaan rahoituksesta ja uudistamaan hankkeita jatkuvasti.	-3	-5	-1	0

Taulukko 17. Faktorien C ja D yhteneväisyydet.

4.6. Konsensusväittämät eli kaikkien faktorien samankaltaiset näkemykset

Kaikilla faktoreilla nostetaan tärkeiksi viisi väittämää (42, 31, 23, 20 ja 45), joista ajatellaan samansuuntaisesti. Ensimmäiseksi halutaan pidempiä hankkeita tai kumppanuuksia, jotta pystyttäisiin ymmärtämään paikallista kontekstia ja toteuttamaan läpileikkaavia tavoitteita paremmin. Toiseksi ajatellaan, että suomalainen kehitysyhteistyö on rehtiä, eikä sillä tavoitella valtaa kehityksessa. Kolmanneksi koetaan, että vaikka läpileikkaavat tavoitteet ovat osa suomalaista kehityspolitiikkaa, ne lisäävät toteutuessaan nimenomaan kohdemaan kansalaisten omistajuutta eli antavat heidän määritellä oman kehityksensä tavoitteet ja keinot. Neljänneksi tähdennetään, että kun laitosten teknistä ja tieteellistä kapasiteettia vahvistetaan, päästään samalla paremmin toteuttamaan myös läpileikkaavia tavoitteita. Läpileikkaavat tavoitteet ja luonnontieteellis-tekninen toiminta eivät siis sulje toisiaan pois tai ole ristiriidassa keskenään. Viidenneksi kaikki faktorit ovat sitä mieltä, että IKI-yhteistyöllä pitää puuttua naisten asemassa havaittuihin epäkohtiin kohdemaissa.

4.6.1. IKI-hankkeiden tai yhteistyökumppanuuksien tulisi olla pidempiä

Kaikki faktorit ovat harvinaisen yksimielisiä siitä, että läpileikkaavat tavoitteet toteutuvat tehokkaammin pitkäkestoisissa hankkeissa ja kumppanuuksissa, kun ymmärrys kohdeyhteiskunnasta karttuu (42). IKI-hankkeiden lyhyen keston ongelmat nostetaan keskeisiksi kaikilla faktoreilla. Myös esimerkiksi Norjan rahoittamista hankkeista on saatu hyviä kokemuksia pitkäaikaisesta yhteistyöstä.²⁴⁰

Faktori A uskoo vakaasti pitkäaikaisiin kumppanuuksiin ja pitkäaikaiseen vuorovaikutukseen instituutioiden välillä. Kommentoidaan, että kehitysprosessit ovat yleensä hitaita ja tulosten

²⁴⁰ Askvik 1999, 405.

saavuttamiseen tarvitaan enemmän aikaa kuin IKI-projektien nykyiset noin kaksi vuotta. Hankkeiden optimaalisesta kestosta on kaikilla faktoreilla monenlaisia mielipiteitä. Toivottu hankepituus vaihtelee kolmesta kymmeneen vuoteen, mutta kaikki vastaajat haluaisivat rahoitusta nykyistä pidemmälle ajalle. Ainakin he toivovat, että lisärahoitusta tai jatkohankkeita olisi helpompi saada.²⁴¹ Faktorilla A eräs vastaaja jopa kommentoi, että IKI-hankkeet ovat lyhyytensä itse asiassa vuoksi Suomen kehityspolitiikan vastaisia.

”Jos sulla on joku pitkäaikainen kumppanimaa, sä tosiaankin tuet sitä. Että tässä mielessä IKI on vähän niin kuin ristiriidassa Suomen kehityspolitiikan kanssa, koska Suomen kehityspolitiikkahan on aina painottanut pitkäjänteisyyttä.”

Faktori B muistuttaa, että suomalaiset projektityöntekijät oppivat paikallisesta kontekstista tehokkaasti hankkeiden aikana, mikä auttaa valtavasti läpileikkaavien tavoitteiden toteuttamisessa. Usein vasta hankkeita toteutettaessa aletaan laajemmin ymmärtää kohdeyhteiskunnan toimintaa ja tarpeita. Faktori B alleviivaakin, että ensimmäisessä hankkeessa ja etenkin kohdemaassa vierailtaessa vasta tutustutaan paikalliseen problematiikkaan konkreettisesti. Näin seuraava tai seuraavat hankkeet pystytään toteuttamaan huomattavasti tehokkaammin. Myös faktorilla D kommentoidaan, että kun kumppanuus on luotu, alun hankaluudet voitettu ja toimintatapoja löydetty, seuraavien hankkeiden toteuttaminen on paljon helpompaa.

Faktori B ja C korostavat, että pidemmässä yhteistyössä voitetaan vastapuolen luottamus ja saadaan myös siksi paremmin toteutettua läpileikkaavia tavoitteita. Koetaan, että monissa kohdemaissa ”neuvoja” on ollut niin monia aiemminkin, että laituskumppanien ja hankkeita ympäröivien ihmisten luottamuksen saamiseen menee aikaa. Faktorilla C nähdään lisäksi, että pidemmissä hankkeissa olisi helpompaa korostaa läpileikkaavia tavoitteita, sillä suomalaisen kehityspolitiikan mukaista arvomaailmaa on helpompi levittää, kun vuorovaikutussuhteet ovat vankalla pohjalla. Hyvät, pitkäaikaiset suhteet kumppani-instituutioon myös motivoivat IKI:n toteuttajia. Eräs faktorin C vastaaja kommentoi: ”(...) melkein tippa linssissä erottiin, niin kyllä sitä tietysti tekisi mieli jatkaa saman porukan kanssa.”

Faktorilla D ajatellaan, että liian lyhyet hankkeet ovat rahoituksen ja työtuntien haaskausta, sillä lyhyessä ajassa ei saada vietyä hankkeen tuomia tietoja ja taitoja kumppanien päivittäiseen toimintaan ja suunnitelmiin tulevasta. Aikaa tulisi faktorin C mukaan antaa IKI-hankkeissa myös virheiden tekemiseen ja niistä oppimiseen. Faktori D korostaa lisäksi, että pieni lisärahoitus saattaisi

²⁴¹ Pitkät instituutioidenväliset yhteistyösuhteet tosin kohtaavat myös ongelmia. (Lisää niistä artikkelissa Jones & Blunt 1999, 390.)

tuottaa moninkertaista hyötyä joissakin hankkeissa sen sijaan, että aloitettaisiin uusia hankkeita tai kumppanuuksia.

	A	B	C	D
42. Pitkäkestoisemmissa hankkeissa ja kumppanuuksissa ymmärrys paikallisesta yhteiskunnasta karttuu ja läpileikkaavat tavoitteet saadaan toteutettua tehokkaammin.	4	5	5	5

Taulukko 18. Konsensusväittämä 42 hankkeiden kestästä.

4.6.2. Suomen tekemä kehitysyhteistyö on rehtiä ja läpileikkaavat tavoitteet lisäävät omistajuutta

Kaikilla faktoreilla ollaan vahvasti samaa mieltä siitä, että ihmisoikeuksien vaatiminen Suomen kehitysyhteistyössä ei ole länsimainen tapa haalia lisää valtaa kehitysmaissa (31). Uskotaan, että ainakaan Suomen tekemä kehitysyhteistyö ei piiloudu ihmisoikeustermistön taakse saavuttaakseen jotakin muuta kuin kohdemaan kehitystä.

Faktorilla A ja B argumentoidaan kumppanimaiden olevan sitoutuneita yleismaailmallisiin ihmisoikeussopimuksiin, mikä tarkoittaa, että ne haluavat toteuttaa niitä. Faktorilla C kommentoidaan, että jos ihmisoikeudet toteutuisivat niin, kuin niiden ”periaatteessa pitäisi toteutua”, kehittyneet maat eivät voisi saada valtaa kehitysmaissa. Kaikilla faktoreilla myönnetään, että arvokysymykset liittyvät myös valtaan, mutta valta-asioita ei missään nimessä nähdä suomalaisen kehitysyhteistyön lähtökohtana. Väittämä oli mukana väiteotoksessa, sillä kehitysyhteistyötä on kriittisessä kirjallisuudessa syytetty kolonialismin jatkeeksi.²⁴² Suomella ei ole kannettavanaan entisen siirtomaavallan taakkaa, mutta kokisin kuitenkin, että olisi järkevää pitää mielessä hiven kritiikkiä teknologian ja arvojen viennin suhteen.

Suomen kehitysyhteistyö koetaan ”rehdiksi”, vaikkakin siinä viedään ”meidän arvomaailmaa”. Juhani Koposen ja kumppanien raportin mukaan Suomen partnerit näkevät suomalaiset tasa-arvoa kannattavina, kenttätöystä pitävinä ja konfliktitilanteissa rakentavina. Suomalaiset koetaan myös toiminnan ihmisinä, jotka tekevät enemmän ja puhuvat vähemmän. Suomalaisia tituleerataan rehellisiksi, neutraaleiksi ja tehokkaiksi kumppaneiksi. Tämä kuitenkin ilmenee lähinnä tyytyväisyydessä suomalaisten työtapoihin, eikä niinkään suomalaisen lisäarvon varsinaisena kaipuuna.²⁴³

²⁴² Ks. esim. Nederveen Pieterse 2001, 28.

²⁴³ Koponen et al 2012, 151.

Toisaalta on tärkeää muistaa, että on melko yksinkertaistavaa olettaa, että kaikki suomalaiset kehitysyhteistyössä työskentelevät olisivat luonteenpiirteiltään samanlaisia.²⁴⁴ Näkisin, ettei pitäisi sokeasti olettaa kaikkien suomalaisten olevan rehtejä ja tehokkaita toimiessaan kehitysyhteistyöhankkeissa. Toisaalta edellä mainitut luonteenpiirteet voivat joissakin tapauksissa kääntyä myös epäedullisiksi. Esimerkiksi aina ei ole hyvä olla täysin neutraali tai liian suorapuheinen.²⁴⁵ Mielestäni onkin erityisen tärkeää valita hankkeisiin henkilökuntaa, joka haluaa ja kykenee hermistymään kohdemaan ja -laitoksen tarpeille. Erään faktorin A vastaajan sanoin tarvitaan ”asiantuntijoita, joilla on sydän oikealla paikalla”. Myös Merrick Jones ja Peter Blunt kiinnittävät huomiota henkilökunnan oleelliseen rooliin instituutioidenvälisessä kehitysyhteistyössä. Henkilökunnan tulisi pystyä visioimaan ja ottamaan kohdeyhteiskunnan konteksti huomioon.²⁴⁶

Kaikilla faktoreilla ajatellaan myös, että rahoittajien läpileikkaavat tavoitteet eivät heikennä paikallisten omistajuutta kehitykseen (23).²⁴⁷ Jälleen mielletään, että läpileikkaavat tavoitteet perustuvat kansainvälisiin sopimuksiin ja koituvat kehitysyhteistyön kohdemaan kansalaisten eduksi. Faktorilla B huomautetaan, että hankedokumentit tehdään yhdessä kohdemaan instituution kanssa ja ideat hankkeisiin tulevat kohdemaista. Tämä säilyttää omistajuuden paikallisella instituutiolla ja parhaassa tapauksessa kohdemaan kansalaisilla laajemminkin. Faktorilla A kommentoidaan, että kohdemaassa valtaa pitävä vähemmistö saattaa hermostua läpileikkaavista tavoitteista, sillä ne voivat vähentää tämän ryhmän valtaa, mutta lisätä laajemman paikallisen väestön päätösvaltaa ja tehdä heistä oman kehityksensä suunnannäyttäjiä. Läpileikkaavien tavoitteiden koetaan siis laajentavan omistajuutta, sillä ne ottavat huomioon myös syrjityt kansanryhmät.

	A	B	C	D
31. Ihmisoikeuksien peräänkuuluttaminen kehityspolitiikassa on läntisten järjestöjen ja maiden tapa oikeuttaa kehitystoimintaa, jolla ne itse saavat lisää valtaa kehitysmaissa.	-5	-5	-4	-3
23. Rahoittajien ajamat läpileikkaavat tavoitteet heikentävät paikallisten omistajuutta eli vähentävät heidän päätösvaltaansa omasta kehityksestään projekteissa.	-2	-4	-2	-1

Taulukko 19. Konsensusväittämät 31 ja 23, suomalainen, rehti kehitysyhteistyö.

4.6.3. Kun instituutioiden kapasiteetti vahvistuu, myös läpileikkaavat tavoitteet toteutuvat

²⁴⁴ Ks. Koponen et al 2012, 158.

²⁴⁵ Ks. Koponen et al. 2012, 159.

²⁴⁶ Jones & Blunt 1999, 394.

²⁴⁷ Omistajuudella tarkoitetaan sitä, että kehittyvän maan kansalaiset ja heidän demokraattisesti valitut edustajansa ovat kehitysyhteistyöprojektien omistajia. Omistajat määrittelevät kehitystarpeensa ja heidän pitäisi hyötyä projekteista mahdollisimman tasapuolisesti.

Kaikilla faktoreilla koetaan, että instituutioiden toimintakykyä vahvistettaessa myös läpileikkaavat tavoitteet toteutuvat paremmin (45). Instituutioiden kapasiteetin vahvistaminen ja läpileikkaavien tavoitteiden edistäminen eivät siis sulje toisiaan pois. Faktorit B, C ja D antaisivat kuitenkin IKI-hankkeissa enemmän painoarvoa kapasiteetin vahvistamiselle kuin läpileikkaavien tavoitteiden toteuttamiselle.

Faktorilla A kommentoidaan, että IKI-projekteja toteuttavilla instituutioilla on valtionlaitoksina yhteiskunnallinen vastuu ihmisistä, joiden elämänpiirissä ne toimivat. Näin myös läpileikkaavien tavoitteiden toteutus kuuluu niille. Faktorilla B katsotaan, että IKI-hankkeissa viedään ensisijaisesti oman instituution osaamista, mutta läpileikkaavia tavoitteitakaan ei haluta sivuuttaa, sillä IKI-projektien rahoitus tulee kehitysyhteistyövaroista. Faktorilla C puolestaan koetaan läpileikkaavien tavoitteiden tulevan ajankohtaisiksi, kun instituutioiden kapasiteettia vahvistetaan. Eräs faktorin C vastaaja kommentoi:

”Omalla kohdallani tulee mieleen, ettemme voi auttaa tasa-arvoasioita säätiedon avulla ennen kuin säätietoa on olemassa.”

Faktorilla D taas mielletään paikallisen instituution kapasiteetin vahvistaminen huomattavasti tärkeämmäksi kuin läpileikkaavien tavoitteiden edistäminen. Kuitenkin uskotaan, että läpileikkaavat tavoitteet toteutuvat samalla, kun paikallisen instituution toimintakapasiteettia vahvistetaan.

	A	B	C	D
45. Läpileikkaavien tavoitteiden edistäminen instituutioiden kehityshankkeissa on tärkeämpää kuin paikallisten instituutioiden kapasiteetin vahvistaminen.	-2	-4	-5	-5

Taulukko 20. Konsensusväittämä 45, ei ristiriitaa läpileikkaavien tavoitteiden ja substanssiosaamisen välillä.

4.6.4. Naisten aseman epäkohtiin pitää puuttua IKI-hankkeissa

Faktorit A, B ja C nostavat kohdemaan naisten asemaan puuttumisen kehitysyhteistyössä erittäin tärkeäksi siitä huolimatta, että naisten asema on kulttuurisidonnainen (20). Faktori D on myös periaatteessa samaa mieltä, muttei pidä naisten asemaan puuttumista IKI-hankkeiden ensisijaisena toimialana. Väite 20 herätti runsaasti keskustelua ja vahvaa yhteisymmärrystä suomalaisten vastaajien kesken.

Faktorilla A toivotaan, että naisten asemaa tarkasteltaisiin ”sukupuolisilmälasien” kautta eli kehitysyhteistyötä tehtäessä yritettäisiin herkistyä näkemään sukupuolen vaikutus eri tilanteissa. Faktorin A näkemys on, että maailmassa ei ole tällä hetkellä yhtäkään maata, jossa vallitsisi

täydellinen sukupuolten tasa-arvo, eli jotakin on aina mahdollista tehdä IKI-hankkeissakin. Myös faktori B kokee naisten aseman ”pitämisen tapetilla” joka maassa tärkeäksi. Mielletään, että etenkin vakaviin epäkohtiin pitää puuttua ja keinoja interventioihin tulee etsiä IKI-hankkeissa. Samoilla linjoilla on myös faktori C, joka pitää räikeään epätasa-arvoon puuttumista laitosten moraalisen velvoitteena. Faktorilla C kommentoidaan lisäksi, että tasa-arvoa tulee yrittää edistää ”positiivisen kautta” ja hienotunteisesti, esimerkiksi lähettämällä kohdemaahan suomalaisesta instituutiosta naisasiantuntijoita.

	A	B	C	D
20. Naisten asema yhteiskunnissa on pohjimmiltaan kulttuurisidonnainen asia, johon ei pitäisi puuttua kehitysyhteistyöllä.	-5	-5	-4	-1

Taulukko 21. Konsensusväittämä 20, naisten aseman epäkohtiin puuttuminen.

5. Haastatteluaineiston analyysi: kumppanien haastatteluista muodostunut diskurssi

Tässä luvussa paneudutaan laitosten kehitysyhteistyökumppaneiden näkemyksiin läpileikkaavien tavoitteiden toteuttamisesta IKI-hankkeissa. Osio perustuu kumppaneille englanniksi ja espanjaksi toteuttamiini haastatteluihin, joissa kysymyksinä olivat 33 heille oletettavasti relevanteinta Q-väiteotoksen väittämää.²⁴⁸ Väitenumerot esitetään jälleen suluissa. Kumppaneiden mielipiteitä peilataan suomalaisten Q-metodologisessa osiossa muodostamiin faktoreihin. Kumppanien diskurssi on yhteneväinen etenkin faktorien A ja B sekä konsensusväittämien kanssa. Kaiken kaikkiaan kumppanien kesken on myös huomattavaa konsensusta, vaikka heidän taustansa ovat varsin erilaiset. Etenkin kehityksen sisäsyntyisyys korostuu kumppanien näkemyksissä.

5.1. Sukupuolten tasa-arvoa tulisi edistää kumppanimaissa tarpeen mukaan

Kumppanit ovat vahvasti sitä mieltä, että vaikka naisten asema on kulttuurisidonnainen, siihen pitää puuttua, mikäli epäkohtia havaitaan (20). Näin ajatellaan myös kaikilla suomalaisten faktoreilla. Vietnamilainen nainen kommentoi, että ”jos haluamme saavuttaa sukupuolten tasa-arvon, siihen pitää puuttua jokaisessa IKI-hankkeessa”.²⁴⁹ Nepalilaiset ja kolumbialaiset ovat samoilla linjoilla. Kuitenkin kolumbialaiset kommentoivat, että asian eteen on jo työskennelty paljon Kolumbiassa ja naisten asema on paljon parempi kuin vaikka kaksikymmentä vuotta sitten. Näin heidän mielestään pitäisi ennemminkin olla valppaana ja huomata, mikäli puutteita vielä on ja työskennellä niiden korjaamiseksi. Saintlucialainen vastaaja taas sanoo, että naisten aseman parantamisessa IKI-hankkeissa ei ole mitään vikaa, mutta projekteissa tulisi sopia, kuinka paljon tähän panostetaan. Sambialainen vastaaja puolestaan ei näe koko tasa-arvoasiaa esille nostamisen arvoiseksi omassa maassaan. Hän kommentoi, että sekä hänen vaimonsa että hän käyvät töissä ja näin tapahtuu Sambiassa yhä enemmän, kun naiset kouluttautuvat pidemmälle.

Kumppanit suhtautuvat pääosin myönteisesti siihen, että IKI-projekteissa korostettaisiin naisten työllistämistä virallisen talouden piirissä (4). Faktori A on samaa mieltä. Saintlucialainen haastateltu haluaa faktorin A tavoin ”tunnustaa naisten tämänhetkisen kontribuution taloudessa”.²⁵⁰ Sambialainen, kolumbialainen ja vietnamilaiset ovat myös tällä kannalla. Nepalilainen haluaa korostaa, että Nepalissa miehet ”voivat olla mitä tahansa”, mutta naisilla ei ole samaa

²⁴⁸ Ks. Liite 1, väittämät, joita ei ole merkitty kurstiivilla.

²⁴⁹ ”I think if we want to have gender equality, it should be touched in every project, every institutional cooperation project.” (Nainen, Vietnam.)

²⁵⁰ ”This is desirable since women already make a significant contribution to the economy.” (Mies, Saint Lucia.)

etuoikeutta.²⁵¹ Näin ollen IKI-projektien pitäisi erityisesti korostaa naisten työllistämistä verotettaviin ja säänneltyihin töihin. Vietnamilainen naisvastaaja kommentoi samaa.

Jotkut vastaajista ovat kuitenkin sitä mieltä, että naisten työllistäminen “ei ole relevanttia heidän tekemissään projekteissa”.²⁵² Sudanilaiset vastaajat, mies ja nainen, kommentoivat, että naiset ovat Pohjois-Sudanissa työelämässä tasa-arvoisessa asemassa miesten kanssa ja jopa 70 prosenttia yliopisto-opiskelijoista on naisia. Näin ollen he eivät vietnamilaisen miesvastaajan tavoin näe järkevänä puuttua naisten työllistämiseen IKI-hankkeissa.

Partneri-instituutioiden vastaajat pitävät pääosin hyvänä ideana, että suomalaiset instituutiot rohkaisisivat heitä poistamaan esteitä naisten osallistumiselle esimerkiksi esittelemällä heille lastenhoidon järjestämisen ja naisten kouluttautumisen etuja (34). Tätä halutaan myös faktoreilla A ja B. Nepalilaiset ja vietnamilainen haastateltu pitävät erittäin tärkeänä, että IKI-hankkeissa otettaisiin huomioon juuri päivähoiton järjestäminen, sillä tämänhetkinen tilanne ei tee naisten osallistumista tieteelliseen työhön helpoksi. Kolumbialaiset haastatellut pitävät näiden asioiden järjestämistä joka maan omana vastuuna, mutteivät kuitenkaan vastusta sitä, että suomalaiset IKI-toimijat kertovat oman laitoksensa ja Suomen kokemuksista niissä. Myös saintlucialainen haastateltu sanoo, että naisten osallistumista voitaisiin rohkaista hankkeissa, vaikka hänen mukaansa naiset ovatkin jo muutenkin mukana tieteellisessä työssä.

Sambialainen haastateltu puolestaan on faktorin D tapaan skeptinen sen suhteen, että vain rohkaistaan tai kerrotaan asioista tasa-arvoon liittyen. Hänen mukaansa Suomen tulisi myös rahoittaa esimerkiksi päivähoiton järjestämistä, mikäli se halutaan ottaa mukaan IKI-yhteistyöhön. Ukrainalainen vastaaja kommentoi, ettei hänen mielestään naisten osallistumiselle ole esteitä nykyisessä IKI-hankkeessa. Kuitenkin suomalainen naisvastaaja kertoo, että hänen kokemuksensa mukaan naiset ovat Ukrainan kumppanilaitoksessa systemaattisesti miehiä alemmissa asemissa.

Samoin kuin faktori A, kumppanit suhtautuvat melko positiivisesti sukupuolikiintiöiden käyttämiseen (40), vaikkakin joskus he kyseenalaistavat niiden tarpeen. Yhtäältä kerrotaan, että tasa-arvoasiat ovat jo hyvällä mallilla eikä niihin ole suurempaa tarvetta puuttua. Suurin osa vastaajista on kuitenkin miehiä, joten he eivät luultavasti ole herkistyneet näkemään tasa-arvoasioita samalla tavalla kuin maansa naiset, etenkin köyhät naiset. Esimerkiksi saintlucialainen vastaaja kertoo, että heidän yhteiskunnassaan sukupuolten tasa-arvoa saavutetaan parhaillaan

²⁵¹ “In our society, in Nepal, men can be everything... And for ladies, they are not allowed.” (Mies 2, Nepal.)

²⁵² “It's not relevant to our project.” (Mies, Vietnam.)

“luonnollisesti”, kun naiset saavat enemmän korkeakoulutusta. Sambialainen haastateltu taas kertoo, että Sambiassa naisilla on jo elämässään “yhtäläiset mahdollisuudet kuin miehillä”.²⁵³ Naiset siis voivat kouluttautua ja tehdä sitä työtä, mitä haluavat. Hänen mielestään naisille ei tarvitse antaa asioita “hopealautasella”, vaan on parempi, että olosuhteet ovat hyvät, ja naiset itse “haastavat itsensä saavuttaakseen haluamansa”.²⁵⁴ Lisäksi hän kommentoi, että Sambiassa on jo käytössä 30 prosentin naiskiintiöt, mutta niiden ongelmana on se, etteivät naiset itse hakeudu kiintiötyöpaikkoihin.

Toisaalta vietnamilaiset haastatellut, sekä mies että nainen, pitävät sukupuolikiintiöitä omaan yhteiskuntaansa sopivana toimintamuotona ja kertovat, että niitä käytetäänkin jo jonkin verran Vietnamissa. Vietnamilainen nainen kuitenkin muistuttaa, että vietnamilaiset ja aasialaiset naiset yleensä valitsevat perhekeskeisen elämäntyylin, eivätkä edes halua täyttää kiintiöpaikkoja. Kolumbialainen vastaaja kommentoi, että heillä sukupuolikiintiöt valtion ja kuntien hallinnon tasolla ovat toimineet hyvin. Ne ovat motivoineet naisia kouluttautumaan, jotta he voivat täyttää kiintiövirat. Myös nepalilaiset haastatellut pitävät kiintiöitä hyvinä, mutta toinen heistä muistuttaa, että ne ovat jokseenkin lyhytaikainen ratkaisu. Nepalissa on haastateltujen mukaan paljonkin kiintiöitä naisille sekä tietyille etnisille ja syrjityille ryhmille. Nepalilaiset kertovat, että näitä kiintiöitä käytetään kuitenkin joskus väärin, eivätkä ihmiset, jotka oikeasti tarvitsisivat paikkoja, saa niitä. Kiintiöitä pitää siis täyttää huolellisesti ja tiukoin kriteerein, jotta ne hyödyttäisivät niitä kaikkein eniten tarvitsevia.

Tasa-arvovastaavien nimittäminen projekteihin ei ole kumppanien mielestä järkevää (15). Samansuuntaisesti ajatellaan suomalaisten faktoreilla B ja C. Tasa-arvovastaavia vastustetaan monin perusteluin. Nepalilaisten haastateltujen mielestä vastaavien nimittäminen ei ole tarpeellista eikä käytännöllistä. Saintlucialainen taas sanoo, että nimittäminen voisi olla provokatiivista yhteiskunnissa, joissa sukupuolten tasa-arvoa saavutetaan jo omalla tavalla. Vietnamilainen naisvastaaja ja kolumbialainen miesvastaaja taas kommentoivat, että tasa-arvoasia on läpileikkaava tavoite, jonka tulisi olla läsnä kaikkien projektin toteuttajien ja etenkin sen johtajien taustajatuksena. Kolumbialaiset kuitenkin myöntävät siihen, että projekteissa olisi henkilö, joka varmistaisi, että tasa-arvon tavoite otetaan huomioon kaikessa projektin toiminnassa.

5.2. Pidemmät hankkeet ja kumppanuudet johtavat kestäväan kehitykseen

²⁵³ “I think we [men and women] already have equal opportunities!” (Mies, Sambia.)

²⁵⁴ “But if you want to give things on a silver platter, to try and promote women, I don’t know, the quality that you get, whether it will be the same as someone challenging themselves.” (Mies, Sambia.)

Kuten kaikki suomalaisten faktorit, myös useimmat kumppanilaitosten vastaajat ovat pidempien IKI-hankkeiden ja -kumppanuuksien kannalla (42). Nähdään, että läpileikkaavia tavoitteita on vaikeaa edistää ja toteuttaa lyhyissä hankkeissa. “Lyhyet projektit tai kumppanuudet saavat aikaan lyhytkestoisia vaikutuksia yhteiskunnassa”, kommentoi saintlucialainen haastateltu.²⁵⁵ Hankkeiden suunnitteluun ja oman laitoksen kehitystarpeiden hahmottamiseen menee erään nepalilaisen haastatellun mielestä jo jonkin verran aikaa, joten tuntuu omituiselta tehdä lyhytkestoisia hankkeita. Myöskään rahoituksesta kilpailemista ei pidetä motivoivana, vaan katsotaan, että se vaikeuttaa liikaa instituutioiden arkipäiväistä työtä (43). Näin kommentoidaan myös suomalaisten faktoreilla D ja C. Läpileikkaavat tavoitteet koskettavat lisäksi arkoja yhteiskunnallisia aiheita, eikä näihin päästä haastateltujen mielestä käsiksi lyhyessä ajassa.

Partnerien kommenteissa toistuu myös huoli projektien kestävydestä. Hankkeissa haluttaisiin kouluttaa paikallisen laitoksen henkilökuntaa mahdollisimman kattavasti, jotta projektien hyödyistä pystyttäisiin ammentamaan mahdollisimman pitkään. Tähän työhön pitäisi haastateltujen kumppani-instituutioiden työntekijöiden mukaan varata nykyistä enemmän aikaa. Vietnamilainen haastateltu mainitsee, että ei ole järkevää esimerkiksi vain asentaa sääasemia IKI-hankkeiden yhteydessä. Jotta pystyttäisiin parantamaan paikallisen väestön elämää, on oleellista, että opetellaan käyttämään ja huoltamaan laitteita kunnolla. Jos projektit ovat kovin lyhyitä, niiden vaikutukset jäävät väistämättä puolitiehen, sillä paikallisella laitoksella ei ole itsellään resursseja jatkaa aloitettua prosessia. Tämän käsityksen voisi yhdistää aiemmin mainitsemaani erään suomalaisen haastatellun kommenttiin tehottomasta traktoreiden viennistä kehitysapuna.

Projektien optimaalinen pituus on kuitenkin haastateltujen mukaan tapauskohtainen, eivätkä kaikki kommentit puolusta pelkästään pitkiä projekteja. Jos projekti esimerkiksi kattaa monia toisistaan maantieteellisesti kaukana olevia alueita, on luonnollista, että niillä käymiseen tarvitaan enemmän aikaa. Toisaalta esimerkiksi sudanilainen haastateltu kommentoi, että olisi järkevää olla keskipituisia hankkeita, sillä niissä pystytään tekemään väliarvioita hankkeen toiminnasta ja muuttamaan sen suuntaa, jos se on tarpeen. Kolumbialainen haastateltu taas kommentoi, ettei projektien pituus ole hänen mielestään niin relevantti tekijä: tärkeämpää on muodostaa selkeät tavoitteet ja tehdä töitä niiden toteuttamiseksi.

5.3. Tiedottaminen ja sidosryhmäneuvottelut tuovat kohdemaalaisten omistajuutta hankkeisiin

²⁵⁵ “Short projects or short-term partnerships lead to short-term impacts on society.” (Mies, Saint Lucia.)

Kumppanit näkevät tiedottamisen erittäin tärkeänä osana IKI-hankkeita (13) samalla tavoin kuin faktorit A, B ja C. Oman maan kansalaisille halutaan kertoa projektin ja oman instituution toiminnasta, sillä projektien ja laitosten yleensäkin tulee palvella yhteisöjä kohdemaassa. Tiedonlevityksen tärkeydestä vallitsee poikkeuksellisen vahva konsensus kaikkien vastaajien kesken. Sudanilainen haastateltu kertoo, että hän on ollut mukana projekteissa, joissa pääfokuksena on ollut tiedonlevitys paikallisessa yhteiskunnassa. Hän kommentoi, että tiedotuksen roolia pitäisi vahvistaa. Sen ei tulisi olla pelkkä osio projekteissa. Hän näkee, että “vahvin syy ja oikeutus projektien toteuttamiseen on se, että paikallinen yhteisö hyötyy niistä”, ja tämä onnistuu ottamalla paikallinen yhteisö mukaan projektien työhön.²⁵⁶

Kolumbialainen haastateltu kommentoi, että mitä paremmin paikallinen väestö saadaan mukaan esimerkiksi luonnonkatastrofeihin varautumiseen, sitä helpommaksi tämä työ luonnollisesti tulee. Toisen kolumbialaisen haastatellun mukaan tarvitaan “tiedon yhteiskunnallistamista” yhteisötasolle.²⁵⁷ Kuitenkin tiedon levittäminen paikalliselle tasolle tulee haastateltujen mukaan tehdä, kun jotakin parannusta on jo saatu aikaan. Samaa kommentoidaan myös faktorilla C. Tämä voitaisiin toteuttaa esimerkiksi niin, että tehtäisiin ensiksi teknisempi IKI-hanke ja sitten jatkohanke, jossa painotettaisiin kohdepaikkakunnan väestön tutustuttamista ensimmäisen hankkeen tematiikkaan.

Projektien tiedottamisessa voisivat haastateltujen kumppanien mukaan tukea myös kansalaisjärjestöt vaikkapa viemällä tietoa kylätasolle, mutta vain tilapäisesti. Esimerkiksi nepalilaiset haastatellut kommentoivat, että tiedottaminen on lopulta kuitenkin heidän oman laitoksensa vastuulla, sillä he ovat alansa valtionlaitos, jolla on mandaatti ja velvollisuus auttaa kansaa.

Kumppanit ovat hyvin yksimielisiä myös siitä, että paikallista väestöä tulee saada mukaan hankkeisiin sidosryhmäneuvotteluiden avulla (26). Samoin koetaan hyvin vahvasti faktoreilla A ja B. Kumppanit havainnollistavat, että näin hankkeiden koskettamat ihmiset kokevat varmemmin hankkeet omikseen. Heistä tulee hankkeiden omistajia ja siksi kiinnostuneita niistä. Kolumbialainen haastateltu kommentoi, että tällainen omistajuuden tunne on varmin keino saada projekteista onnistuneita ja niiden tuloksista kestäviä. Samaa sanovat nepalilainen ja saintlucialainen vastaaja.

²⁵⁶ “The strongest justification of a project is that the community will benefit from it.” (Mies, Sudan.)

²⁵⁷ “Una socialización de la información. En ese sentido sí.” (Mies 1, Kolumbia.)

Sidosryhmäneuvottelut nähdään erityisen käyttökelpoisena työvälineenä läpileikkaavien tavoitteiden toteuttamisessa. Vietnamilainen haastateltu kertoo, että etenkin projektien yhteiskunnallisesta puolesta on neuvoteltu kansalaisjärjestöjen avulla ja siitä on saatu hyviä tuloksia ja erinomaista palautetta sekä Vietnamin hallitukselta että kansalaisilta. Näissä neuvotteluissa kansalaisjärjestö on ensin kerännyt paikallisten ihmisten mielipiteitä seminaareissa ja sitten esittänyt ne projektien toteuttajille. Kansalaisilta on saatu vietnamilaisen haastatellun mukaan paljon hyödyllistä tietoa heidän tarpeistaan. Nepalilainen vastaaja kuitenkin muistuttaa, että neuvotteluja on joskus hankalaa järjestää käytännössä. Myös kolumbialainen haastateltu kertoo ongelmista, joita voi syntyä, jos paikallisväestön osallistumista painotetaan liikaa. Hänen mukaansa avain neuvottelumenestykseen on, että osallistuminen toteutetaan selkeän suunnitelman mukaan.

5.4. Kumppanilaitosten työolojen helpottaminen kannustimin IKI-hankkeissa

Ammattienglannin kurssien tarjoamista projektien yhteydessä ei mielletä IKI-hankkeiden tai Suomen vastuuksi (7). Kolumbialainen haastateltu kommentoi, että on heidän oman instituutiossa vastuulla, että projekteihin osallistuu kielitaitoista henkilökuntaa. Tämän hän perustaa siihen, että jokaisen laitoksen pitää ensin “auttaa itseään [hankkia kielitaito], jotta muut voisivat auttaa sitä [muilla tavoin]”.²⁵⁸ Hän ei toisen kolumbialaisen tavoin kuitenkaan pidä huonona asiana, jos suomalaiset haluavat tarjota kielikursseja projektien yhteydessä. Luonnollisesti englanninkielisten maiden, Nepalín ja Sambian, edustajien mielestä englannin kurssit eivät ole tarpeen. Sitä vastoin vietnamilainen naisvastaaja kommentoi, että Vietnamin kurssit olisivat todella hyödyllisiä. Vietnamin hänen mukaansa etenkin naisilla ei yleensä ole mahdollisuutta opiskella englantia, mikä rajoittaa heidän osallistumistaan projekteihin ja yleisemmällä tasolla koko maan osallistumista kansainvälisiin kehitysyhteistyöprojekteihin, jotka toteutetaan pääasiassa englanniksi.

Kumppanien mielestä IKI-hankkeissa ei tarvitse maksaa palkkaa heidän laitoksensa työntekijöille (48). Samoin koetaan faktoreilla D ja B. Kumppani-instituutioiden kaikkien haastateltujen mukaan palkan maksu heidän työntekijöilleen on joka tapauksessa pohjimmiltaan heidän laitoksensa tehtävä. Sudanilainen naisvastaaja kommentoi, että jos hankkeissa maksettaisiin suuria palkkioita, useat kohdeinstituution työntekijät haluaisivat jättää senhetkisen työnsä ja osallistua hankkeisiin. Merrick Jones ja Peter Blunt nostavat tähän liittyen esille institutionaalisen aivovuodon ongelman.

²⁵⁸ Es responsabilidad de mi institución que mi personal esté lo suficientemente capacitado. No que al que viene para trabajar conmigo de afuera, Finlandia, cargue con la responsabilidad. Yo no digo que esté mal. (...) Yo soy un abanderado de ‘ayudémonos y después nos traen ayuda’. ‘Ayúdate que yo te ayudaré.’” (Mies 1, Kolumbia.)

Kohdemaan instituution henkilökunta saattaa saada twinning-hankkeissa sellaista koulutusta, että haluaakin sen jälkeen lähteä töihin ulkomaille.²⁵⁹

Sudanilaisen vastaajan mukaan palkan maksaminen saattaisi kohde-instituution henkilökunnan epätasa-arvoiseen asemaan. Kolumbialainen haastateltu puolestaan kokee, että palkan maksaminen olisi jopa projektien periaatteiden vastaista, sillä ”projektien tulisi koitua instituutioiden ja maiden hyödyksi kehityksenä eikä laitosten työntekijöiden rahalliseksi hyödyksi”.²⁶⁰ Hän kuitenkin muistuttaa, että tässä tulisi joustaa henkilön aseman mukaan: avustaville työntekijöille voitaisiin hyvin maksaa pienimuotoista kannustinrahaa, sillä näin heidät saataisiin motivoitua työskentelemään aktiivisesti. Päälliköiden työnkuvaan kuitenkin kuuluu osallistua hankkeisiin, eivätkä he tarvitse hänen mukaansa erityisiä kannustimia.

Suurin osa kumppaneista näkee lopulta, että kumppanilaitoksista hankkeisiin osallistuville voisi maksaa jonkinlaista kannustinrahaa. Kannustinrahan maksamisen koetaan auttavan ja nopeuttavan paljon etenkin pienten hallinnollisten tai käytännön asioiden hoitamista. Projektit nimittäin kasvattavat laitosten hallinnon työntekijöiden työtaakkaa, eivätkä he saa lisätyöstä korvausta. Ukrainalainen ja sambialainen vastaaja muistuttavat, että hallinnollisiin kuluihin tulisi varata budjettia IKI-hankkeissa, sillä pienetkin summat niissä tekisivät projektien toteuttamisesta paljon nopeampaa ja helpompaa. Partnereille voitaisiin korvata esimerkiksi kuluja, jotka syntyvät kokouksista, jotka he järjestävät maassaan. Sambialainen vastaaja kertoo esimerkkinä kehitysyhteistyöprojektista, jossa Alankomaat rahoittajana kohdensi kuusi prosenttia hankkeen budjetista hallinnollisiin kuluihin. Tämä auttoi hänen mukaansa saamaan kohdeinstituution työntekijät sitoutumaan projektiin, sillä he saivat jonkinlaista tunnustusta projektia varten tekemästään työstä. Nepalilainen haastateltu kommentoi, että lisäksi etenkin kenttätöistä tulisi maksaa erillistä korvausta, jotta se tulisi varmasti hyvin tehtyä.

Toisaalta myös matkat Suomeen toimivat partnerien mielestä hyvänä kannustimena työskennellä aktiivisesti hankkeissa. Jonathan Sapsed ja kumppanit tutkivat artikkelissaan maantieteellisesti kaukana toisistaan sijaitsevien organisaatioiden yhteistyötä. He näkevät paljon mahdollisuuksia sähköisessä kommunikaatiossa, mutta toteavat, että monimutkaisten asioiden hahmottamisessa samassa paikassa läsnäolo osoittautui olevan erityisen tärkeää. Kun oltiin samassa paikassa, voitiin tehokkaasti käyttää apuvälineitä ja esittää visuaalisesti asioita.²⁶¹ Mielestäni Q-metodologinen

²⁵⁹ Jones & Blunt 1999, 391.

²⁶⁰ “No. Porque los proyectos de desarrollo y cooperación son precisamente para desarrollo, no para el beneficio de los funcionarios. Es para promover el desarrollo de mi institución y de mi país.” (Mies 1, Kolumbia.)

²⁶¹ Sapsed et al. 2005, 849.

aineisto ja haastatteluaineisto osoittavat kaiken kaikkiaan, että koulutusmatkat antavat motivoivan mahdollisuuden kollegoiden väliseen oppimiseen.

5.5. Kehitysmalleja Suomesta ja erimielisyyttä sektorikohtaisesta kehityksestä

Kumppanit haluaisivat suomalaisten instituutioiden luovan heille kehitysmalleja, jotka perustuvat suomalaisten kokemukseen (14). Tätä kannatetaan faktorilla D, mutta vastustetaan faktoreilla A ja C. Kumppanit haluavat oppia Suomen ja suomalaisen instituution kehityksestä ja näkevät, että etenkin tekniset ja tieteelliset käytännöt voidaan siirtää suoraan Suomesta kumppanimaahan. Kolumbialainen vastaaja kommentoi, että uskoo erityisen paljon Suomen harjoittamaan instituutioiden twinning-toimintaan. Hänen mielestään suomalaisten apu on erittäin tärkeää juuri siinä, että he näyttävät esimerkkiä siitä, miten hyvä instituutio toimii ”Suomen mallin mukaan”.²⁶² Malli on tässä ehkä suomalaisten mielestä kielteisesti väritynyt sana. Vaikka esimerkiksi faktori C vastustaa malleja, se kuitenkin haluaa esitellä suomalaisten instituutioiden toimivuutta. Kumppanit allekirjoittavat Suomen rehdin ja ensiluokkaisen maineen, joka näkyy myös suomalaisten konsensusväittämässä 31 ja 23.

Vaikka tutkimuskirjallisuus suhtautuu usein kehitysmalleihin nuivasti, useat partneri-instituutioiden edustajat toivovat suomalaisten instituutioiden tuottavan heille suomalaiseen kokemukseen perustuvia instituution kehitysmalleja. Näiden nähdään olevan todella hyödyllisiä, vaikkei niitä voitaisikaan suoraan soveltaa kohdemaan senhetkisessä tilanteessa. Mallista on kumppanien mukaan helppo aloittaa, sillä sitä voi muokata omaan kontekstiin sopivaksi. Haastatellut kumppanit sanovat, että myös muiden maiden kuin Suomen mallit ovat tervetulleita – jos vaikka suomalaiset ovat sattuneet törmäämään muiden maiden käytäntöihin, jotka voisivat sopia paremmin kohdemaahan. Esimerkiksi kolumbialainen vastaaja kuitenkin muistuttaa, että Suomea hyödyttää luultavasti tarjota Suomen omaa mallia. Toinen kolumbialainen vastaaja taas haluaa tähdentää, että jos mallit ovat teknisiä, ne voivat hyvin tulla Suomesta, mutta jos niillä halutaan edistää läpileikkaavien tavoitteiden toteutumista, olisi ehkä parempi etsiä malleja jostakin lähialueen maasta.

Suomalaisuuden lisäarvon sekä tieteellis-teknisessä asiaosaamisessa että yhteiskunnalliseen kehitykseen liittyen kyseenalaistavat myös jotkut suomalaiset vastaajat. Esimerkiksi eräs faktorin A vastaaja ottaa kysymyksen suomalaisten lähettämisestä kohdemaihin esille. Hänen mielestään

²⁶² “Conozco el ‘twinning’ que tiene Finlandia con muchos países y yo personalmente creo muchísimo en esto. Porque hay países que definitivamente en otra manera no lo podrían hacer. Pero si vienen y les dan el modelo finlandés que ha tenido excelentes resultados es más fácil para el cooperante.” (Mies 1, Kolumbia)

lähimailta oppiminen olisi tehokkaampaa. Jos vaikkapa Tansaniassa on kokemuksia onnistuneista käytännöistä läpileikkaaviin tavoitteisiin liittyen, niitä olisi helpompaa soveltaa Sambiassa. Haastateltu muistuttaa, että kehittyvän maan valtionlaitokset voisivat hyvin oppia läpileikkaavien tavoitteiden toteuttamisesta myös toisiltaan. Tällainen oppiminen olisi hänen mielestään kestävämpää ja tehokkaampaa kuin suomalaisilta instituutioilta oppiminen.

Partnerit ovat erimielisiä siitä, pitäisikö kohdemaassa kehittää ensin vahvoja sektoreita, vaikka kaivossektoria, esimerkiksi hyvän hallinnon toteuttajiksi, joista muut sektorit voisivat ottaa mallia (6). Sektorikohtaista kehitystä kannatetaan faktorilla D ja vastustetaan faktorilla A. Sambialainen vastaaja on sitä mieltä, että sektoriajattelu voisi toimia hyvin hänen kotimaassaan. Hän kommentoi, että on parempi aloittaa pienin askelin ja oppia virheistä, kuin yrittää kehittää kaikkia aloja samaan aikaan. Näin on “helpompi laajentaa toimintaa ja esitellä hyviä käytäntöjä esimerkkeinä muilla aloilla”.²⁶³ Kolumbialainen vastaaja taas ei näe mieltä siinä, että vahvat sektorit esittelisivät toisille heikommille, kuinka hyvin heillä menee. Nepalilainen vastaaja puolestaan ymmärtää käsitteen sektori eri tavalla: hänen mielestään hyvää hallintoa tulisi edistää Nepalissa etenkin verohallinnossa ja muilla valtionhallinnon sektoreilla, joilla korruptio kukoistaa. Sektorin käsite osoittautuikin haasteelliseksi, sillä vastaajat ymmärsivät sen hyvin eri tavoin erilaisten taustojensa takia.²⁶⁴

5.6. Osallistava kokemusten jako on tärkeää

Kumppanit ovat samoilla linjoilla faktorin A kanssa luennoinnista työmuotona. Suomalaisten läpileikkaavista tavoitteista luennoimalla antama tieto lisää kumppanien mukaan heidän kykyään tunnistaa yhteiskunnallisia ongelmia ja puuttua niihin tulevaisuudessakin (28). Nepalilainen vastaaja kommentoi, että luennot auttavat heitä hahmottamaan, mitä Suomessa tehdään läpileikkaavien tavoitteiden suhteen, ja oppimaan suomalaisten kokemuksesta näissä asioissa. Myös sambialainen vastaaja kokee, että luennot auttavat kokemusten ja tiedon jakamisessa. Kaikki kumppanit kuitenkin korostavat, ettei luentojen yhteydessä saisi sanella kumppaneille, miten asiat tulee hoitaa. Pääasiana on, että on kumppaneista itsestään kiinni, mitä he luennoista ammentavat. Toisin sanoen luennoita pitää osallistavasti ja hienovaraisesti. Lisäksi nähdään, että suomalaisten kannattaisi hyödyntää kohdemaan ministeriöiden ja kansalaisjärjestöjen henkilökuntaa

²⁶³ “Always starting small is better than getting everything [going] at the same time. Because when you start small and you’ve done it well there are lessons learned, then it becomes easier to expand. To use that as an example to spill over to the others.” (Mies, Sambia.)

²⁶⁴ Tästä olin saanut kommentteja jo väiteotosta muodostaessani, mutta päätin kokeilla, miten kumppanit reagoisivat sektoriajatteluun.

luennoitsijoina. Suomalaistenkin luennot toki toivotetaan tervetulleiksi, mutta muistutetaan, että läpileikkaavien tavoitteiden toteuttamiseen tarvittavaa tuntemusta löytyy paljon kohdemaasta. Kolumbialainen vastaaja korostaa etenkin ministeriöiden käyttökelpoisuutta samoin kuin eräs faktorin A vastaaja. Kolumbialainen kehottaa myös valitsemaan huolella kansalaisjärjestöt, joiden kanssa työskennellään.

Luennot, työpajat ja seminaarit läpileikkaavista tavoitteista auttavat kumppanien mielestä edistämään niiden toteutumista (12). Kolumbialaisten mielestä nämä työmuodot ”auttavat merkittävästi” läpileikkaavien tavoitteiden saavuttamisessa ja niitä pitäisi olla enemmän, kun taas vietnamilainen vastaaja sanoo, että ne ”voivat auttaa” saavuttamaan tavoitteet.²⁶⁵ Sambialaisen haastatellun mielestä luennot, joilla koulutetaan opiskelijoita, ovat erityisen hyödyllisiä. Saintlucialainen vastaaja taas tähdentää, ettei haluaisi näiden luentojen ”luisuvan liian kauaksi IKI-projektin tavoitteista, vaikka ovatkin tärkeitä”.²⁶⁶ Toisaalta sambialainen haastateltu avaa erilaisen näkökulman asiaan ja sanoo, että vaikka mainitut työmuodot auttavat, olisi entistä hyödyllisempää, jos suomalaiset tarjoaisivat apua vaikka instituution tasa-arvopolitiikan muodostamisessa tai sukupuolipolitiikan valtavirtaistamisessa. Siitä olisi hänen mielestään paljon enemmän hyötyä kuin pelkästä kokemusten jakamisesta.

Kumppanit kannattavat vahvasti sitä, että läpileikkaavista tavoitteista luennoiminen kytkettäisiin heidän käytännön työhönsä ja se olisi erityisen interaktiivista (24). Sambialainen vastaaja korostaa, että kun luennoista tehdään riittävän yleistajuisia tai relevantteja kohdemaalaisten työlle, myös kohdemaan instituutioiden henkilökunta pystyy helpommin jakamaan kokemuksiaan, ja näin oppimisesta tulee molemminpuolista. Interaktiivisuutta saataisiin enemmän, jos luentojen lisäksi tai sijasta IKI-hankkeissa toteutettaisiin työpajoja. Kolumbialainen vastaaja haluaa lisäksi korostaa, että kun paikallisen instituution työntekijät saadaan vaikkapa työpajojen muodossa osallistumaan mahdollisimman aktiivisesti projekteihin, hankkeista tulee paljon kestävämpiä. Interaktiivisessa toiminnassa henkilökunta alkaa hänen mukaansa kokea projektin omakseen ja siksi myös innostua siitä ja sitoutua siihen.

5.7. Suomi luotettavana kauppakumppanina ja palveluiden kehittämisen esimerkkinä

²⁶⁵ “Yo creo que [los clases, los seminarios y los talleres] ayudan alcanzar las metas significativamente.” (Mies 2, Kolumbia.) “Yo creo en promover una participación más activa en estos temas [transversales]. Más talleres, más conferencias...” (Mies 1, Kolumbia.) “I think the lecture, the workshop or the seminar can assist us to achieve the goal.” (Nainen, Vietnam.)

²⁶⁶ “Lectures on these topics, while important, should not detract from the project objectives.” (Mies, Saint Lucia.)

Kumppanit pitävät Suomea luotettavana ja vastuuntuntoisena kauppakumppanina, kuten faktori B. Kumppanit pitävät luonnollisena, että suomalaiset vievät IKI-hankkeiden yhteydessä esimerkiksi meteorologista laitteistoa kohdemaihin (35). Kolumbialainen haastateltu kommentoi, että olisi eri asia, jos Suomi toisi hankkeissa vain laitteita, eikä kouluttaisi kumppaneita käyttämään ja korjaamaan niitä sekä tulkitsemaan niiden avulla tuotettavaa tietoa. Hän mieltää luontevaksi, että Suomen rahoittamissa hankkeissa käytetään suomalaista teknologiaa ja ekspertejä. Myös toinen kolumbialainen ja saintlucialainen ovat täysin sitä mieltä, että onnistuakseen IKI-projektien tulee olla molemmille osapuolille hyödyksi. Suomi toimii kolumbialaisen mielestä eettisesti kouluttaessaan ensin paikallisen instituution työntekijöitä antaen kohdeinstituutiolle ja -maalle mahdollisuuden myöhemmin ostaa suomalaisten yritysten laitteistoa, jonka he jo tuntevat.

Suomi nähdään ylipäättään luontevana ja luotettavana kauppakumppanina maille, joiden kanssa se on tehnyt kehitysyhteistyötä (36). Sudanilainen vastaaja tosin kommentoi, että “kauppa Suomen kanssa yleensä” ei ole edullista hänen maalleen, sillä euro on erittäin vahva. Hän kuitenkin lisää, että suomalaiset meteorologiset laitteet ja tuotteet ovat “kaikkein luotettavimpia”, ja siksi Suomen kanssa on järkevää tehdä yhteistyötä meteorologian alalla.²⁶⁷ Sambialaisen vastaajan mukaan taas tarvittaisiin pidempää yhteistyötä Suomen kanssa, jotta täysin luonnollinen kauppasuhte kehittyisi.

Kumppanit kommentoivat myös saaneensa IKI-projekteista vinkkejä ja innoitusta kehittääkseen oman laitoksensa toimintaa taloudellisesti kestävämmäksi. Nepalilainen vastaaja kertoo, että heidän laitoksessaan olisi paljon halukkuutta alkaa tuottaa palveluita, joita voitaisiin myydä ulkopuolisille. Konsulttipalveluiden tuotoilla instituutio voisi laajentaa toimintaansa ja kohentaa työoloja. Haastateltu tähdentää myös, että näin laitos voisi tuottaa valtiolle rahaa vaikkapa verotuloina, eikä olla pelkkä menoerä. Samanlaista laitosten profiilin nostoa toivotaan etenkin faktorilla C.

5.8. Luonnontieteellisyys ja läpileikkaavat tavoitteet eivät sulje toisiaan pois

Partnerit ovat pääosin sitä mieltä, että luonnontieteelliset ja tekniset komponentit ovat tärkein osa luonnontieteellis-teknisten instituutioiden toteuttamaa kehitysyhteistyötä (10 ja 45). Kolumbialainen haastateltu toteaaakin, että “ilman sellaisia komponentteja kehitystä ei voi saada aikaan”.²⁶⁸ Haastatellut kuitenkin kokevat, että läpileikkaavia tavoitteita voidaan toteuttaa hyvin

²⁶⁷ “If talking about trade in general, Finland is not a good partner because the Euro is extremely strong. (...) Now we started this cooperation between Finland and Sudan because it [Finland] is the most reliable in equipment for meteorology.” (Nainen, Sudan.)

²⁶⁸ “Sí. Sin eso no hay desarrollo.” (Mies 1, Kolumbia.)

yhtä aikaa luonnontieteellisten ja teknisten komponenttien kanssa. Samaa mieltä ovat suomalaiset kommentoidessaan konsensusväitettä 45. Esimerkiksi saintlucialainen haastateltu kommentoi, että “vahvistetulla instituutiolla voi olla pitkäaikainen positiivinen vaikutus yhteiskuntaan”.²⁶⁹ Sambialainen vastaaja taas korostaa, että luonnontieteellisiä ja teknisiä sisältöjä tulee suunnitella ja toteuttaa läpileikkaavat tavoitteet huomioon ottaen. Sekä nepalilainen että vietnamilainen haastateltu haluavat muistuttaa, että IKI-hankkeissa tulisi vielä nykyistä enemmän ottaa huomioon kumppani-instituution keskeisimmät tarpeet, jotka eivät aina ole pelkän luonnontieteellisen tai teknisen kapasiteetin vahvistamista. Vietnamilainen sanoo esimerkiksi, että hänen laitoksessaan ensisijaista olisi päivittää laitteistoa ja saada pätevämpää työvoimaa.

Lisäksi läpileikkaavien tavoitteiden toteutumisesta voidaan ja pitäisi kumppanien mielestä mitata, vaikka se voi olla hankalampaa lyhyissä kuin pitkissä projekteissa (2). Tässä suurimman osan kumppaneista näkemys on lähellä faktoria A ja B. Kolumbialainen haastateltu kertoo, että esimerkiksi naisten onnistunutta osallistumista maan kansallisen katastrofivaraautumisjärjestelmän kehittämiseen pystyttiin arvioimaan naisten kommenttien perusteella järjestelmän toiminta-, organisaatio- ja päätöksentekokyvyn parantumisena. Hänen mielestään mittarit olivat erittäin käyttökelpoisia, vaikka ne olivatkin subjektiivisia. Toinen kolumbialainen taas sanoo, että on ollut mukana Costa Ricassa toteutetuissa projekteissa, joissa samankaltaisia asioita mitattiin paikallisten yhteisöjen kommenttien, reaktioiden ja osallistumisen perusteella erityisesti ilmastokestävyyden alalla. Molemmat kolumbialaiset uskovat vakaasti projektien vaikutusten arviointiin omien kokemuksiensa perusteella.

Saintlucialainen vastaaja puolestaan kokee faktorin D tavoin, että vaikka yksittäiset projektit ovat hyödyllisiä, niiden vaikutuksia koko yhteiskuntaan on vaikeaa mitata. Samoin ajattelee sambialainen haastateltu: hänen mielestään voidaan toki mitata esimerkiksi kuinka monta opiskelijaa projektin yhteydessä on koulutettu, mutta pitkäaikaiset vaikutukset yhteiskunnassa näkyvät vasta paljon myöhemmin.

5.9. Läpileikkaavat tavoitteet vaativat toteutuakseen poliittista tahtoa ja hienovaraista soveltamista

Suurin osa haastatelluista kumppaneista on sitä mieltä, että heidän maansa ministeriöihin on vaikeaa ottaa yhteyttä, jotta saataisiin tietoa läpileikkaavien tavoitteiden sovellettavuudesta heidän

²⁶⁹ “A strengthened institution can have a long-term positive impact on society.” (Mies, Saint Lucia.)

kotimaassaan (46). Suomalaisten kaikki faktorit ovat tästä maltillisesti samaa mieltä kumppanien kanssa. Kolumbialainen vastaaja selittää, että koska kyseessä ovat läpileikkaavat tavoitteet, ne eivät ole välttämättä selkeästi minkään tietyn ministeriön, yksikön tai henkilön vastuulla. Hän kokee, että tämä hankaloittaa sekä suomalaisten että kohdemaalaisten jokapäiväistä työskentelyä läpileikkaavien tavoitteiden saavuttamiseksi. Vietnamilainen haastateltu näkee vastaavasti, että ministeriöiden tekemät suunnitelmat ja linjanvedot esimerkiksi tasa-arvoon liittyen jäävät usein häilyviksi lausunnoiksi, joiden sisällöstä, toiminnasta ja vaikutuksista ei kerrota riittävästi. Hän sanookin, että olisi järkevämpää, jos jokaisella instituutiolla olisi oma tasa-arvosuunnitelma, jotta sitä päästäisiin varmemmin ja helpommin toteuttamaan.

Nepalilainen haastateltu puolestaan pelkää, ettei nepalilaisissa ministeriöissä ole välttämättä riittävää asiantuntemusta, jota voitaisiin käyttää läpileikkaavien tavoitteiden edistämiseen. Hän kommentoi, että ministeriöissä saatetaan esimerkiksi osata sukupuolten tasa-arvoon liittyviä asioita, mutta ympäristöasioista ei välttämättä niinkään tiedetä. Tämä on tietenkin maakohtaista, kuten myös saintlucialainen haastateltu sanoo.

Kun laitoksille tarjotaan konsulttiapua esimerkiksi läpileikkaavien tavoitteiden toteuttamiseen, konsulttien tulisi olla kumppanien mukaan paikallisia tai sekä suomalaisia että paikallisia (17). Ajatellaan, että paikalliset konsultit tuntevat luonnollisesti paremmin paikallisen instituution ja maan kontekstin. Tällaista näkemystä ei voi kolumbialaisen ja saintlucialaisen mukaan ulkopuolisilla konsulteilla olla, joten konsulttien pitäisi heidän mukaansa olla pelkästään kohdemaalaisia. Vietnamilainen, sambialainen ja nepalilainen taas ovat sitä mieltä, että pitäisi muodostaa ryhmä suomalaisista ja paikallisista konsulteista. Kohdemaalaisilla on konteksti- ja kulttuuritietoutta läpileikkaavien tavoitteiden soveltamisesta, mutta heiltä saattaa puuttua ulkopuolisen näkemys, jonka suomalaiset voisivat tuoda. Sambialainen haastateltu tähdentää, että konsulttien toiminnassa kyseessä on molemminpuolinen oppimisprosessi ja tiedonsiirto. “Ilman yhteistyötä kaikilla tasoilla meistä tulee ainaisia kerjäläisiä. Tulemme aina pyytämään muilta apua kohtaamiimme ongelmiin”, sanoo sambialainen.²⁷⁰

Kumppanit korostavat, että haavoittuvaisten ryhmien ongelmiin puuttuminen vaatii poliittista tahtoa. Suurin osa partneri-instituutioiden haastatelluista on sitä mieltä, että he näkevät yhteiskuntansa ongelmat tietenkin hieman eri tavalla kuin marginaaliset ryhmät, joiden oloihin läpileikkaavilla tavoitteilla pyritään ensisijaisesti vaikuttamaan (27). Suomalaisten faktoreista

²⁷⁰ “Without that [cooperation on all levels] we’ll be perpetual beggars, we’ll always be running here, we have a problem, come and fix it.” (Mies, Sambia.)

etenkin A ja D ovat samalla kannalla. Haastatellut kuitenkin painottavat, että haavoittuvaisten ryhmien ongelmat *tiedetään* kaikkialla, mutta niihin ei välttämättä tahdota puuttua.

Sambialainen vastaaja vertaa poliitikkoja kuljettajiin, jotka ohjaavat maata tiettyyn suuntaan. Laitokset voivat antaa kuljettajille ohjeita kartanlukijan tavoin, mutta jos kuljettajat haluavat, he voivat ajaa eri suuntaan kuin kartanlukija neuvo. Hänen mielestään tällä hetkellä ongelmana on se, että poliitikot kyllä ymmärtävät, mitkä köyhimpien ongelmat ovat, mutta eivät halua sekaantua niihin. Sambialaisen mukaan ihmiset voisivat alkaa vaatia oikeuksiaan, jos koulutuksen tason nostamisesta tehtäisiin prioriteetti ja kaikkien hyvinvointi nousisi jollekin tietylle tasolle. Tällä hetkellä he eivät siihen kuitenkaan pysty, sillä he keskittyvät päivittäiseen selviytymiseen.

Läpileikkaavien tavoitteiden edistäminen juuri sellaisina, kuin Suomi on ne määritellyt, voi aikaansaada kumppanien mukaan vastustusta kohdemaan kansalaisissa (22). Näin kokee myös faktori D. Faktori B taas muistuttaa, että tietoa otetaan mieluiten vastaan vertaisryhmiltä. Saintlucialainen haastateltu kommentoi, että mikä tahansa maa haluaa mieluummin omasta yhteiskunnastaan lähtöisin olevia muutoksia. Kolumbialaiset taas puntaroivat, että vastarinnassa voi olla kyse ihmisluonnosta tai kolonisaation traumasta. Jos asioita tullaan pakottamaan ulkopuolelta, inhimillinen ensireaktio on kyseenalaistaa määräilijä, vaikka kieltäytyjällä ei oikeastaan olisi syytä sanoa ei. He pohtivat myös, että kyse voi olla siitä, ettei neuvoja haluta ottaa eurooppalaisilta eli entisiltä siirtomaaherroilta. Joka tapauksessa heidän mukaansa on aina “helpompaa saada asiat edistymään rohkaisemalla”.²⁷¹ Myös sambialainen korostaa, että jyrkkien ehtojen asettaminen luo konflikteja. Tietoa läpileikkaavista tavoitteista tulisi jakaa, mutta siinä pitäisi olla erityisen hienovarainen. Hyviä yhteiskunnallisia prosesseja voisi hänen mielestään aloittaa IKI-hankkeissa, mutta aina kannattaisi aloittaa pienin askelin. Sitten kun ihmiset kokevat muutoksen hyväksi ja omakseen, siitä voi tulla jotakin suurempaa.

Kumppanit ovat vahvasti myös yhtä mieltä siitä, että läpileikkaavat tavoitteet pitää sovittaa kohdemaan kontekstiin, sillä muuten niiden toteuttamisesta tulee pintapuolista (11). Sama todetaan faktoreilla A, C ja D. Denis Goulet kiteyttää mielestäni tämän asian hyvin: Arvojen tulee syntyä niiden toimintapaikan omasta dynamiikasta. Muuten arvot ovat huokoista moraalialia eivätkä aitoja eettisiä strategioita.²⁷²

²⁷¹ “Es mucho más fácil sacar las cosas adelante por la buena.” (Mies 2, Kolumbia.)

²⁷² Goulet 1976, 40.

Kumppanit eivät kuitenkaan koe, että vaatimus edistää kaikkia läpileikkaavia tavoitteita kaikissa hankkeissa vaikuttaisi tarpeettomalta tai heikentäisi kehitystoiminnan tuloksellisuutta (18), kuten faktorilla D argumentoidaan. Kumppanit pitävät poikkeuksetta kaikkia läpileikkaavia tavoitteita hyvinä ja valideina sekä maailmanlaajuisesti että omassa yhteiskunnassaan. Tosin monet meteorologit nostaisivat katastrofeihin varautumisen yhdeksi läpileikkaavista tavoitteista. Ainoana mahdollisena ongelmana kumppanit jälleen tähdentävät tapaa toteuttaa läpileikkaavia tavoitteita: niitä ei saisi pakottaa, vaan toteutuksessa tulisi olla hienovarainen.

Kuten kaikki faktorit, kumppanit eivät myöskään koe, että rahoittajien ajamien läpileikkaavien tavoitteiden *edistäminen* vähentäisi paikallisten omistajuutta kehitykseen eli päätösvaltaa siihen, mitä ja miten he haluavat kehittää (23). Sambialainen muistuttaa, että jotkut länsimaat *runnovat* määrittämänsä tavoitteet läpi niin kuin ne itse haluavat – toisin kuin Suomi. Sudanilaiset taas ovat tyytyväisiä siihen, että Suomessa läpileikkaavat tavoitteet ovat niin esimerkillisellä tolalla, että niiden toteutumisen etuja voidaan huoletta esitellä kumppanimaissa. Kolumbialaisen mukaan paikallisten omistajuus ei vähene, kunhan ”ollaan tietoisia kulttuurisesta hienovaraisuudesta”.²⁷³ Myös nepalilainen haastateltu kokee, että läpileikkaavat tavoitteet projekteissa ovat tarpeellisia, sillä muuten yhteiskunta ei pääse niissä eteenpäin. Niiden toteutuksessa pitäisi kuitenkin pyrkiä joustamaan mahdollisimman paljon. Vietnamilainen tähdentää, että jokaisella hallituksella on todennäköisesti oma ohjelma läpileikkaaviin tavoitteisiin liittyen, ja tavoitteet ovat usein hallitusten prioriteetti. Näin tavoitteiden edistäminen projekteissa voidaan määritellä ohjelman mukaan, eikä omistajuus vähene. Tästä muistutetaan etenkin faktorilla A.

Sambialainen lisää vielä, että tuskin mikään maa kokee jonkin, joka ei sisälly Suomen kehityspolitiikan tämänhetkisiin läpileikkaaviin tavoitteisiin, tärkeämmäksi kuin ne. Tavoitteet on johdettu YK:n vuosituhattavoiteista, jotka lähes kaikki maat ovat allekirjoittaneet, ja siksi sambialainen pitää niitä legitiimeinä. Myös lähes kaikki suomalaisvastaajat argumentoivat tavoitteiden yleismaailmallisen sitovuuden puolesta. Jos sanotaan, että halutaan kehitystä, tarkoitetaan sambialaisen mukaan kansalaisten hyvinvoinnin lisäämistä, mikä taas tapahtuu läpileikkaavien tavoitteiden toteutuessa. Kehitysprosessissa on hänen mielestään otettava huomioon tasa-arvoasiat tarjoamalla tasavertaiset mahdollisuudet kaikille ja ilmastokestävyys siten, ettei vahingoiteta ympäristöä pitkälläkään tähtäimellä.

5.10. Ihmisoikeudet ja mielipiteenvapaus kohdeinstituutioissa ja -maissa

²⁷³ “El mensaje es ese ‘be aware of the cultural sensitivities’ y ya está.” (Mies 1, Kolumbia.)

Kumppanit eivät koe ihmisoikeuksien vaatimista IKI-projekteissa kovinkaan tarpeelliseksi (32). Samaa mieltä on faktori D. Tosin on otettava huomioon, että kumppanit kannattavat ihmisoikeuksien edistämistä monissa vastauksissaan, joten väite 32 on kenties vain hieman provosoiva. Sen sisältöä ei ehkä nähdä riittävän selkeästi suhteessa laitosten omiin hankkeisiin. Kumppani-instituutioiden vastaajat eivät nimittäin näe, että heidän hankkeissaan loukattaisiin ihmisoikeuksia tai että niitä olisi luontevaa *vaatia* hankkeissa. Vietnamilaisen vastaajan mielestä ihmisoikeusvelvoitteista voitaisiin muistuttaa heidän laitoksensa johtajaa, mutta niitä ei kannattaisi suoranaisesti *vaatia*. Mielletään, että ihmisoikeuskysymykset ovat kyllä tärkeitä ja ”kansan ensisijainen tarve”²⁷⁴, mutta ei koeta tieteellis-teknisiä hankkeita parhaaksi väyläksi niiden ratkaisuun. Jotkut haastatellut ovat kuitenkin sitä mieltä, että myös IKI-hankkeisiin voitaisiin sisällyttää joitakin ihmisoikeusteemoja. Lisäksi kumppanit ovat poikkeuksetta kaikkien suomalaisten faktorien tavoin sitä mieltä, että ihmisoikeuksien vaatiminen, ainakaan Suomen tekemässä kehitysyhteistyössä, ei ole peitetarina lisävallan saamiseksi kohdemaissa (31).

Kumppanit eivät koe läpileikkaavien tavoitteiden korostamista kiusalliseksi (38). He pohtivat, että tavoitteet ovat niin yleishyödyllisiä, että niistä on järkevää puhua IKI-hankkeissakin. Esimerkiksi vietnamilainen vastaaja ilmaisee asian yksinkertaisesti: ”Olen nainen ja haluan sukupuolten tasa-arvon toteutuvan.”²⁷⁵ Kolumbialainen haastateltu taas toteaa, että vaikkapa juuri sukupuolitematiikka kuuluu oleellisesti myös meteorologian alalle.

Haastatellut kokevat yleisesti ottaen, että heidän instituutiossaan uskalletaan ideoida ja kommunikoida vapaasti (37). Ensimmäinen kolumbialainen kommentoi, että hän yrittää omassa työssään edistää vapaata keskusteluilmapiiriä, jossa kaikki työntekijät ovat ensisijaisesti kollegoita, eivätkä päälliköitä ja alaisia. Toinen taas muistuttaa, että organisaatioissa tule kommunikoida vapaasti alhaalta ylöspäin ja toisinpäin. Myös sambialainen on vahvasti sitä mieltä, että kaikkia tulee rohkaista kertomaan näkemyksensä ja ideansa projekteissa: ”Henkilön asemasta riippumatta kaikkien on saatava puhua rohkeasti! Se auttaa projektia liikkumaan eteenpäin.”²⁷⁶ Korkeammassa asemassa oleva nepalilainen on myös samaa mieltä – hän ei pelkää esimiehiään.

Kuitenkin alemmassa asemassa oleva nepalilainen sekä naispuolinen vietnamilainen haastateltu ovat sitä mieltä, etteivät he aina voi ilmaista itseään vapaasti. Myös faktori D tunnistaa tämän ongelman. Ehkä siis parannettavaa olisi vielä, vaikka suurin osa korkeammassa asemassa olevista tutkimukseen osallistuneista kannustaakin alaisiaan avoimuuteen. Merrick Jonesin ja Peter Bluntin

²⁷⁴ ”It [human rights] is the most necessity of the people.” (Mies 1, Nepal.)

²⁷⁵ ”I am a woman, I want to have gender equality.” (Nainen, Vietnam.)

²⁷⁶ ”It doesn’t matter what level, let them speak out! It helps the project to move.” (Mies, Sambia.)

mukaan institutionaalinen oppiminen tapahtuu toiminnan kyseenalaistamisen kautta, jos instituution työntekijöitä kaikilla tasoilla rohkaistaan siihen.²⁷⁷ Toisaalta esimerkiksi Paul Nelissen huomauttaa, että instituutioiden viestinnässä oikeastaan yksilöt kommunikoivat keskenään, joten pelkät johtamistavat eivät ratkaise laitosten kommunikaation tehokkuutta.²⁷⁸

5.11. Kumppanien arvopohdintaa läpileikkaavista tavoitteista

Kysyin kumppaneilta haastatteluissa myös, mitä mieltä he ovat läpileikkaavista tavoitteista yleensä ja miten niitä voidaan soveltaa heidän maansa ja instituutionsa kontekstissa. Tavoitteista positiivisimman vastaanoton sai ilmastokestävyys. Sambialainen haastateltu kommentoi, että “ilmastokestävyys on tietenkin asia, joka tulisi sisältyä jokaiseen projektiin, sillä siitä puhutaan nyt maailmanlaajuisesti paljon”.²⁷⁹ Kumppanit kokevat yleisesti ilmastokestävyyden myös helpoimmaksi lähestyä, sillä se on lähellä geologisten ja meteorologisten laitosten osaamisalaa. Vietnamilainen haastateltava jopa vetoaa Suomen hallitukseen saadakseen maalleen tukea ilmastonmuutokseen varautumiseen.

Myös eriarvoisuuden vähentäminen mielletään yleisesti hyvin tarpeelliseksi. Esimerkiksi sudanilainen ja nepalilainen vastaaja sanovat, että kun parannetaan paikallisten yhteisöjen kykyä varautua luonnonkatastrofeihin, vakautuu samalla myös köyhimpien ihmisten asema, sillä he eivät jää katastrofien armoille. Sudanilainen on myös sitä mieltä, että kumppanimaiden tulisi ottaa mallia Suomen yhteiskunnallisesta tasa-arvosta ja pyrkiä saamaan eriarvoisuutta pienemmäksi.

Sukupuolten tasa-arvon edistämisen IKI-hankkeissa kumppanit taas kokevat yleisesti vähemmän relevantiksi omalle laitokselleen. Sen nähdään esimerkiksi sisältyvän jo riittävästi eriarvoisuuden vähentämiseen. Täytyy kuitenkin muistaa, että ylivoimaisesti suurin osa haastatelluista on miehiä. Esimerkiksi nepalilainen miespuolinen vastaaja toteaa: “Sukupuolten tasa-arvo on tarpeellista, mutta ei meidän tieteellis-teknisen toimistomme tapauksessa. Työn laatu on meille sukupuolikysymyksiä tärkeämpää.”²⁸⁰ Sudanilainen miesvastaaja taas kommentoi, että naispuolisista opiskelijoista tulee luultavasti parempia ammattilaisia kuin heidän ikäisistään miehistä. Hän lisää, että esimerkiksi koulutusmatkoille lähetetään myös paljon naisia, eikä

²⁷⁷ Jones & Blunt 1999, 387.

²⁷⁸ Nelissen 2004, 187.

²⁷⁹ “Climate sustainability is of course something that every project should include, because it is the hot issue of the World now. (Mies,ambia.)

²⁸⁰ “Gender equality is necessary, but not in our case, in scientific type of offices and technical type of offices. For this type of office, quality is the most necessary thing, not gender.” (Mies 2, Nepal.)

sukupuolten tasa-arvossa ole ongelmia heidän laitoksessaan. Sambialainen mies puolestaan kertoo, että heidän organisaatiossaan on vain yksi nainen, joka on erittäin pätevä.

Miespuolisten vastaajien kommenteista paistaa mielestäni herkistymättömyys sukupuolten tasa-arvoasioita kohtaan. Naisten mielestä työsarkaa on tasa-arvon alalla vielä paljon. Sudanilainen naisvastaaja kertoo, että koulutettuja naisia kyllä kunnioitetaan hänen työpaikallaan, mutta kouluttamattomien naisten asema on erittäin huono koko yhteiskunnassa. Vietnamilainen nainen taas kokee jonkinlaisen herätyksen sukupuolten tasa-arvoasioissa haastattelun myötä.²⁸¹

“Jos vain voin, otan tulevissa projekteissa sukupuolten tasa-arvon keskiöön tämän haastattelun jälkeen! Tiedän, että minun pitäisi olla yksi niistä naisista, joiden tulisi yrittää saada ääntään kuuluviin tässä asiassa.”²⁸²

Yleensä ottaen kumppanit kokevat läpileikkaavat tavoitteet mielekkäiksi, sillä ne ovat heidänkin hallitustensa painottamia ja perustuvat YK:n vuosituhattavoitteisiin. He tosin nostavat esille tavoitteiden poliittisen puolen. Heidän kotimaidensa hallinto ei ole ainakaan täysin hyvää, läpinäkyvää, demokraattista ja tulosvastuullista. Näin resurssit menevät usein muualle kuin läpileikkaavien tavoitteiden kaltaisten asioiden toteuttamiseen. Sudanilainen ja sambialainen vastaaja harmittelevatkin sitä, että läpileikkaaviin tavoitteisiin korvamerkittyjä varoja ohjataan populistisesti muualle, etenkin vaaleja edeltävänä aikana. Nepalilainenkin kokee hallinnon korruption valtavaksi ongelmaksi läpileikkaavien tavoitteiden eteenpäin viemisessä myös IKI-hankkeissa. Oleellista olisi sambialaisen mukaan vaatia johdonmukaisuutta läpileikkaavissa asioissa kumppanimailta. Kuitenkin maille pitäisi antaa vapaus pyrkiä tavoitteisiin itse määrittämillään keinoin.

Kumppanit ottavat lisäksi esille, suomalaisten faktorin C tapaan, oman laitoksensa tarpeen nostaa profiiliaan yhteiskunnassaan, jotta ne voisivat toteuttaa paremmin tieteellis-teknistä perustehtäväänsä ja läpileikkaavia tavoitteita. Useiden haastateltujen kumppanien mielestä heidän instituutionsa toimintaa haittaa sen auktoriteetin hataruus: Nepalissa laitokselle kuuluvaa työtä yrittävät tehdä monet kansainväliset kansalaisjärjestöt, ja Kolumbiassa esimerkiksi evakuaatiokäskeyä ei voida antaa suoraan laitoksilta kansalaisille. Kun ihmisiä mennään auttamaan, he saattavat korruptioon tottuneina luulla, että kyseessä on hallituksen juoni:

²⁸¹ Suomalainen projektipäällikkö kertoi myöhemmin sähköpostitse, että vietnamilainen naispuolinen projektipäällikkö pohdiskeli tasa-arvoisuutta ja sen puutetta laajasti yhteiskuntansa, itsensä ja tyttärensä kannalta loppuvierailunsa ajan Suomessa.

²⁸² “If I can in other [forthcoming] projects, I will propose the gender equality in that project – after this interview! I know that I should be one of the women to have the voice about this matter.” (Nainen, Vietnam.)

“Kun saavuimme evakuoimaan ihmisiä tuolivuoren purkauksen takia, meille sanottiin, että ‘haluatte vain meidät täältä pois, jotta hallitus voisi varastaa tulivuoren sisällä olevat mineraalit’. Voi Luoja, eihän siellä ollut muuta kuin tuhkaa!”²⁸³

Partnerit muistuttavatkin, että IKI-hankkeissa tulisi ottaa kattavasti huomioon kohdeinstituution arjen ongelmat, kuten maan hallinnon korruptio ja siitä seuraava kansalaisten luottamuksen puute. Siksi esimerkiksi nepalilainen haastateltu huomauttaa, että olisi erittäin tärkeää saada projekteja lähemmäksi kansalaisia tiedottamalla niistä enemmän ja kansantajuisemmin. Näin hankkeet ja laitosten toiminta yleensäkin saisivat luotettavamman vaikutelman kansalaisten silmissä, ja ne saataisiin varmemmin hyödyttämään kohdeyhteiskuntaa. Lopuksi useat kumppanit haluavat kiittää Suomea heidän laitokseensa uskomisesta – kun he ovat olleet suomalaisten laitosten partnereina, on heidän mukaansa helppo myöhemminkin löytää yhteistyökumppaneita – ja lopulta tästä hyötyvät heidän maidensa kansalaiset.

²⁸³ “Llegamos ayudar [evacuar] – nos dijeron ‘ah Usted nos quiere sacar porque en el volcán hay minerales y el gobierno los quiere robar’. ¡Por Dios! ¡Fuera de ceniza no había nada más! (Mies 2, Kolumbia.)

6. Lopuksi

Tässä pro gradu -tutkielmani viimeisessä luvussa pohdin ensiksi tutkimustulosten validiteettia ja teen joitakin huomioita Q-metodologian hyvistä puolista sekä ongelmakohdista. Sitten kartoitan, millaista jatkotutkimusta tämän tutkimuksen perusteella olisi tarpeellista ja kiinnostavaa tehdä. Tämän jälkeen esittelen aineistoon pohjaavia toimintasuosituksia tuleville IKI-hankkeille. Viimeisessä alaluvussa nivon yhteen tärkeimpiä tutkimustuloksia.

6.1. Tutkimustulosten validiteetti ja Q-metodologian kehittäminen

Q-metodologiaa on kritisoitu muun muassa siitä, miten työläs se on ja miten perusteellisesti sen toteuttamista joudutaan selostamaan. Jotkut ovat kyseenalaistaneet menetelmän lisäarvon muihin, yksinkertaisempiin menetelmiin nähden. Metodologian brittiläinen suuntaus on puolestaan yrittänyt kehittää sitä luotettavammaksi siten, että sen toteutus olisi vähemmän tutkijakeskeistä. Tutkimustulosten validiteetti taas on kyseenalaistettu esimerkiksi sen perusteella, etteivät Q-metodologian tuottamat tulokset ole juuri yleistettävissä.

Q-metodologisen tutkimuksen tuottamat tulokset eivät luultavasti toistuisi erilaisella henkilötoksella.²⁸⁴ Metodologialla ei kuitenkaan pyritä yleistettävyyteen. Sen käyttöä voidaankin perustella sillä, että sen avulla löydetään merkityksellisiä näkökantoja tutkimusaiheeseen.²⁸⁵ Tätä varten tosin on kyettävä valitsemaan osallistujia, joilla on riittävästi erilaisia kokemuksia tutkimusaiheesta. Toisaalta voisi ajatella, että ihmisen omalle näkökulmalle ei ole ulkopuolisia validiteetin kriteereitä, joten Q-metodologisen tutkimuksen validiteettia ei voida arvioida samalla tavoin kuin objektiiviseen tietoon tähtäävän tutkimuksen.²⁸⁶

Itse haluan kritisoida Q-tutkimusta siitä, että metodologialla on mahdollista saada ”tuloksia”, vaikka sitä sovellettaisiin erittäin huolimattomasti. Tutkimustulosten validiteetti onkin kiinni pitkälti väiteotoksen suunnittelusta. Se on mielestäni Q-metodologisen tutkimuksen hankalin vaihe, ja siinä on valtava määrä sudenkuoppia, joihin voi helposti pudota.

²⁸⁴ de Graaf & van Exel 2008, 70–71. Samaa pohtii myös Cross (2005, 211).

²⁸⁵ Mielestäni eräs Q-metodologian ongelma tosin on se, että jollei tutkimushenkilö satu osumaan edustavaksi millään faktorilla, hän ei ikään kuin saa ääntään kuuluviin, sillä häntä ei voida siteerata faktoreista kerrottaessa.

²⁸⁶ Goldman 1990, 7. Q-metodologista tutkimusta on kritisoitu myös esimerkiksi siitä, että se tuottaa aina vain pienen määrän faktoreita, sillä arkijärjellä ei voida helposti ymmärtää esimerkiksi yli kymmentä erilaista näkökulmaa jostakin aiheesta. (Stainton Rogers & Stainton Rogers 1990, 6.) Oman tutkimukseni aihe oli kuitenkin sen verran suppea, että koen neljän faktorin ilmentävän aineistoa riittävästi.

Esimerkiksi liian samankaltaiset väitteet sekoittavat yleensä vastaajat. Toisaalta liian yksiselitteisen houkuttelevia tai karmaisevia väitteitä tulisi välttää.²⁸⁷ Ne vääristävät tuloksia, sillä niihin kiinnitetään suhteettoman paljon huomiota. Näkisin, että omassa tutkimuksessani konsensusta herättäneet väittämät 20, 23 ja 31 olivat lopulta kenties hieman liian räikeitä. Myös kaksoiskiellet väittämissä aiheuttavat ongelmia.²⁸⁸ Omaan tutkimukseeni oli päässyt lipsahtamaan yksi kaksoiskielto, väittämä 19, jota sitten koetilanteissa jouduin usein selittämään haastateltaville. Ongelmallinen oli lisäksi väittämä 5, joka ei joidenkin haastateltavien mielestä ollut todenmukainen. Mainittujen vaikeuksien takia väiteotosta tulisi testata niin perusteellisesti, kuin on mahdollista. Onneksi kuitenkin tutkimukseen osallistujat kommentoivat, että väiteotoksessa oli käsitelty heidän mielestään kaikkia aiheen oleellisia puolia ja väitteiden jaottelu oli mielekästä.

Myös määrällisen analyysin vaihe voi aiheuttaa validiteetin tai ainakin sen tarkistamisen ongelmia. En ole esimerkiksi törmännyt yhteenkään Q-metodologiseen tutkimukseen, jossa olisi esitelty vaihtoehtoisia faktorirakenteita. Niin perusteellisia tutkimuksia olisi varmasti hankalaa tehdä ja lukea, mutta nykyisellään aineiston tulkinta jää usein tutkijan suorittamaksi salamyhkäiseksi toimenpiteeksi. Q-metodologia ei myöskään anna tarkkoja ohjeita määrällisen vaiheen jälkeen tehtävästä laadullisesta analyysistä. Näin koko analyysi on jossakin määrin aina tutkijan näkemysten ja teknisten taitojen armoilla, eikä ulkopuolisen ole helppo tarkastaa sen tuloksia.²⁸⁹

Koska Q-metodologia on melko tuntematon, sen käyttäjät ovat kyllästyneet selittämään sitä aina perusteellisesti. Paljon palstatilaa kuluu tekniikan selostamiseen, eivätkä metodologiaa käyttävät saa usein relevanttia kritiikkiä sen soveltamisesta.²⁹⁰ Toisaalta voisi ajatella, että näin Q-tutkimusta tekevät joutuvat myös pohtimaan menetelmää ja sen toteutusta tavallista kattavammin.²⁹¹ Samalla tosin Q-metodologialla tutkivista tulee usein sen lähettiläitä pakon edessä, eivätkä he voi keskittyä tarpeeksi alkuperäiseen tutkimusaiheeseensa.²⁹² Tämä on selkeästi läsnä metodologiaa käyttävässä tutkimuksessa, jossa yleensä joudutaan perustelemaan perinpohjaisesti metodologian soveltuvuutta kyseiselle tieteenalalle ja sitten selittämään Q-tekniikan toteutusta yksityiskohtaisesti.²⁹³ Myös omassa tutkimuksessani Q-metodologian perusteiden ja vaiheiden selostaminen on vaatinut paljon tilaa. Koen sen kuitenkin välttämättömäksi luotettavuuden takeeksi.

²⁸⁷ Donner 2001, 27.

²⁸⁸ Donner 2001, 28.

²⁸⁹ de Graaf & van Exel (2008, 70–71) nostavat esiin samankaltaisia kritiikin aiheita.

²⁹⁰ Kitzinger 1999, 273.

²⁹¹ Eden et al. 2005, 420–421.

²⁹² Kitzinger 1999, 275.

²⁹³ Ks. esim. de Graaf & van Exel 2008; Eden et al. 2005; Previte et al. 2007.

Tutkijalla on mielestäni tavallisesti liian paljon valtaa Q-metodologisessa tutkimusprosessissa. Kuten Rex ja Wendy Stainton Rogers huomauttavat, usein Q-tutkimuksessa tuloksia tulkitaan näennäisesti yhteisymmärryksessä määritetyillä käsitteillä, jotka ovat kuitenkin itse asiassa lähtöisin tutkijasta. Brittiläinen Q-metodologian suuntaus onkin radikalisoitunut kyseenalaistamaan tällaisen asiantuntijoiden hegemonian tiedontuotannossa.²⁹⁴ Voisi väittää, että pakottamalla vastaajat asettelemaan väitteet tietyn kaavan mukaan he eivät mitä luultavimmin saa ilmaista omaa näkökantaansa täysin vapaasti.²⁹⁵ Ehkä olisi kuitenkin riittävää pyrkiä antamaan määrittelyvaltaa tutkimuksessa myös siihen osallistuville. Tutkija voi luopua osasta valtaansa esimerkiksi analysoimalla tuloksia yhdessä tutkimushenkilöiden kanssa. Hän voi myös määritellä tutkimuksen käsitteistöä ennen varsinaisia koetilanteita yhdessä tutkittavien kanssa.²⁹⁶

Q-metodologista tutkimusprosessia voitaisiin tehdä vielä reilummaksi vaikkapa antamalla työryhmien toteuttaa tutkimuksen eri vaiheita. Esimerkiksi Sandra Billard kertoo tutkimuksestaan, jossa perustettiin 16 vapaaehtoisen ryhmä muodostamaan Q-väitteet. Ryhmä määritteli tutkimuksen prioriteetit työpajassa ja kokoontui sitten tutkimuksen tiimoilta kerran kahdessa viikossa.²⁹⁷ Billardin kuvaama työryhmissä toteutettava tutkimus olisi omastakin näkökulmastani ollut osallistavampi ja demokraattisempi tapa tutkia aiheitani. On kuitenkin tärkeää huomata, miten aikaavievää Q-metodologisen tutkimuksen erityisen vähän keskitetty toteuttaminen olisi ollut. Esimerkiksi pro gradu -tutkielman laajuiseen työhön ei olisi mitenkään ollut mahdollista käyttää niin paljon eri henkilöiden työtunteja, kuin siihen olisi kulunut ryhmätyöskentelyssä. Suosittelen joka tapauksessa metodologiaa käyttävien harkitsemaan tällaista toimintatapaa ja sen tuomaa tasavertaisuutta.

Oman tutkimukseni puitteissa pyrin takaamaan hieman vähemmän tutkijalähtöistä otetta muun muassa konsultoimalla tutkimukseen osallistuvia väiteotoksen tekovaiheessa. Sovellan myös Toddi Steelmanin ja Lynn Maguiren näkemystä siitä, että tutkijan on välttämätöntä ainakin antaa palautetta Q-analyysin tuloksista tutkimukseen osallistuneille. Näin saadaan aikaan sosiaalista oppimista, kehitetään yhteistä tietoutta tutkimuksen aiheesta ja toivottavasti herätetään myös julkista kiinnostusta aiheita kohtaan.²⁹⁸ Omasta työstäni onkin suunnitteilla purkuseminaari, jossa sen tuloksia esitellään eri intressiryhmille. Näin päästään keskustelemaan tutkimuksessa määritellyistä hyvistä käytännöistä läpileikkaavien tavoitteiden soveltamisessa.

²⁹⁴ Stainton Rogers & Stainton Rogers 1990, 7.

²⁹⁵ Shinebourne & Adams 2007, 107.

²⁹⁶ Robbins & Krueger 2000, 645.

²⁹⁷ Billard 1999, 357–359.

²⁹⁸ Ks. Steelman & Maguire 1999, 371.

Kuten sanottu, Q-metodologian soveltaminen konsultointineen ja verrattain monimutkaisine matemaattisine mallintamisineen vaatii paljon aikaa ja läsnäoloa.²⁹⁹ Voidaankin aprikoida, onko Q-metodologialla saavutettu lisätieto todella niin yllättävää, että lähes samoja tuloksia ei olisi voitu saada aikaan vaikkapa pelkillä teemahaastatteluilla.³⁰⁰ Oman tutkimukseni kontekstissa koen kuitenkin metodologian tuottaneen sellaisia tuloksia, joita en olisi saanut esimerkiksi teemahaastatteluilla. Esimerkiksi faktorien esittely antoi analyysille rakenteen. Suurin metodologian anti oli kuitenkin sen pedagogisessa ja kommunikatiivisessa otteessa.

Metodologia rikastuttaa mielestäni tutkimuksen tekoa jopa leikinomaisesti, ja Q-jaotteluiden teko on tutkimukseen osallistuville korttipelin kaltainen harjoitus. Pelkkiin haastatteluihin verrattuna Q-metodologiassa, kuten monissa muissakin osallistavissa menetelmissä, on vahva kokemuksellinen ulottuvuus. Se antaa tutkimushenkilöille yhtäältä mahdollisuuden astua hermeneuttiseen kehään ja toisaalta tilaisuuden pyrkiä pragmatistisiin käytännön ratkaisuihin. Samalla voidaan auttaa työyhteisöjä ja yhteistyötahoja hahmottamaan eri näkökantoja ja niiden perusteita.³⁰¹

Tutkimuksessani oli siis tietynlainen pedagoginen ulottuvuus. Toivoin, että IKI-toimijat alkaisivat hahmottaa omiaan ja muille tahoille mahdollisia näkökantoja selkeämmin tutustuessaan erilaisiin väitteisiin. Samalla he joutuisivat pohtimaan läpileikkaavien tavoitteiden merkitystä syvemmin. Tällä tähdättiin siihen, että kommunikaatiosta ja yhteistyöstä laitosten ja ulkoministeriön välillä tulisi tulevaisuudessa helpompaa.

Osoittautui, että toimijoiden ammattikielet olivat olleet törmäyskurssilla, mikä oli aiheuttanut ongelmia. Sain paljon positiivista palautetta etenkin tutkimuslaitosten henkilökunnalta, joka osallistui haastatteluihin. Jotkut heistä sanoivat, etteivät olleet ikinä aiemmin ajatelleet läpileikkaavien tavoitteiden toteuttamista niin tarkkaan kuin koetilanteessa. Q-jaotteluiden kaltaisia harjoituksia toivottiin myös esimerkiksi IKI-koulutusten yhteyteen. Ulkoministeriössäkin sitä pidettiin hyvänä mahdollisuutena. Lisäksi kumppani-instituutioiden työntekijöitä haastatellessani yksi heistä koki varsinaisen heräämisen sukupuolten tasa-arvoasioihin ja oli erittäin tyytyväinen, että oli tullut osallistuneeksi haastatteluun. Nyttemmin hänen laitoksensa on erikseen pyytänyt Ilmatieteen laitokselta panostamista sukupuolten tasa-arvoon kaikissa tulevilla hankkeissaan heidän kanssaan.

²⁹⁹ Esim. osoitteessa <<http://schmolck.userweb.mwn.de/qmethod/webq/>> on web-sovellus metodologian toteuttamista varten, mutta se on melko vaikeaselkoinen ja sitä käyttäessä mm. jatko-haastatteluiden antoisuus poistuisi tutkimuksesta.

³⁰⁰ Vrt. Weimer 1999, 429.

³⁰¹ Ks. de Graaf & van Exel 2008, 70–71.

Mainitulla pedagogisella ulottuvuudella pyrin myös lisäämään omaani ja tutkimukseen osallistuvien itseymmärrystä. Hermeneuttisessa hengessä tutkimukseni yrittikin syventää tulkitsijan itseymmärrystä,³⁰² yhtä aikaa aiheen ymmärtämisen kanssa³⁰³. Oman tutkimukseni kontekstissa sanoisin, että etenkin tutkimuksen osallistujat toimivat tulkitsijoina, joiden itseymmärrys lisääntyi. Oma itseymmärrykseni lisääntyi lähinnä siinä suhteessa, että opin hahmottamaan, miten yhteiskuntatieteellisin termein olen tottunut ajattelemaan. Esimerkiksi Q-metodologian käyttö pakotti minua ottamaan haltuun itselleni varsin vierasta termistöä. Silloin vasta ymmärsin konkreettisesti, miksi luonnontieteellis-teknisten laitosten työntekijät pitävät vaikkapa ihmisoikeustematiikkaa vaikeaselkoisena.

Lisäksi on paikallaan mainita, että kumppanien jääminen pois Q-jaotteluista muutti tutkimuksen luonnetta. Tutkimuksen tarkoituksena oli nimittäin tutkia mahdollisimman monimuotoista joukkoa henkilöitä, jotka tuntevat IKI-hankkeita ja läpileikkaavien tavoitteiden toteutusta. Suurin pelkoni tutkimusta toteuttaessa oli, että se muodostuisi ulkoministeriön ja laitosten väliseksi kamppailuksi, jossa molemmat pitäisivät oman näkökulmansa, eikä tutkimus tuottaisi yhteisiä näkemyksiä. Vielä kun Q-metodologisiin koetilanteisiin osallistui lopulta 11 laitosten työntekijää ja vain viisi ulkoministeriöläistä sekä yksi henkilö ulkoministeriön valitsemasta IKI-hankkeita auttavasta konsulttiyrityksestä, pelkäsin, että tulokset olisivat kallellaan laitosten työntekijöiden mielipiteisiin. Näin jossakin määrin myös kävi, mutta toisaalta oli yllättävää, miten yhtä mieltä ulkoministeriöläiset lopulta olivat väitteistä laitosten työntekijöiden kanssa. Kaikilla faktoreilla merkitseviä arvoja saivat sekä ulkoministeriön että laitosten työntekijät.

6.2. Jatkotutkimuksen mahdollisuudet

Pragmatismi, hermeneutiikka ja Q-metodologia näkevät tiedonhankinnan päättymättömänä prosessina. Siksi koen mielekkäänä pohtia hieman, millaista jatkotutkimusta tämän tutkielman perusteella olisi hyödyllistä ja mielekästä tehdä.

Q-metodologiaa käsittelevä kirjallisuus tarjoaa monia työkaluja tutkimustiedon syventämiseen ja laajentamiseen. Metodologialla hankittua tietoa voidaan syventää myöhemmin esimerkiksi lisähaastatteluin.³⁰⁴ Niiden avulla voidaan rakentaa tutkimukselle lisää validiteettia, sillä pystytään tarkistamaan, saadaanko haastatteluilla samansuuntaisia tuloksia.³⁰⁵ Toisaalta voidaan esimerkiksi

³⁰² Ks. Niiniluoto 2002, 142.

³⁰³ Ks. Hankamäki 2003, 163.

³⁰⁴ Shinebourne 2009, 95–96.

³⁰⁵ Kitzinger & Stainton Rogers 1985, 171.

testata, esiintyvätkö Q-metodologialla saadut faktorit samankaltaisina laajemmalla henkilötöksellä tehdyssä kyselytutkimuksessa.³⁰⁶ On myös mahdollista luoda Q-metodologian faktoreista narratiiveja, joita jatkotutkimukseen osallistuvat arvioivat.³⁰⁷

Oman tutkimuksen tapauksessa hyödyllistä olisi pyytää samalla väiteotoksella tehtävään Q-metodologiseen jatkotutkimukseen esimerkiksi lisää nuoria, naispuolisia yhteiskuntatieteellisen koulutuksen saaneita ulkoministeriön edustajia. Silloin henkilöotos tasapainottuisi. Alkuperäinen suunnitelma haastatella 15 suomalaista ja 15 kumppania Q-metodologialla oli puutteellinen, sillä siinä luonnontieteellis-teknisten laitosten osallistujien rooli korostui liikaa. Olisikin mielenkiintoista nähdä, millaiset faktorit syntyisivät samalla väiteotoksella vaikkapa, jos mukana tutkimuksessa olisi pelkästään ulkoministeriön työntekijöitä tai vain joidenkin muiden tutkimuslaitosten edustajia. Herkullista olisi myös paneutua tarkemmin siihen, miten kohdemaan kansalaiset, jota IKI-projektit koskettavat, kokee läpileikkaavien tavoitteiden toteuttamisen.

Tämän tutkimuksen faktoreista voisi jatkotutkimuksessa lisäksi hyvin tuottaa narratiiveja, joita arvioitaisiin. Siinä täytyisi tosin muistaa, että arvioijilla tulisi olla riittävästi kokemusta IKI-hankkeista. Tutkimustulosten yleistämistä esimerkiksi kyselytutkimuksella taas en koe kovin kannattavana tässä kontekstissa. Kumppanien haastattelut voidaan nimittäin katsoa Q-metodologisen osion jatkohaastatteluiksi, jotka tuovat lisäsyvyyttä analyysiin. Tutkimus on lisäksi jo sinällään tuottanut pragmatismia etsimää, tutkimuskysymykseen vastaavaa ja käytännössä hyödyllistä tietoa. Se on myös hermeneutiikan pyrkimysten mukaisesti lisännyt osapuolten yhteisymmärrystä aiheesta.

Eräs mahdollisuus jatkotutkimukseen teoreettiselta kannalta olisi tarttua pragmatistiseen ajatukseen siitä, että teoriaa luotaisiin toiminnan pohjalta. Teorian kehittäminen faktorien A–D perusteella olisi aihe pragmatistiselle jatkotutkimukselle. Kuitenkin minua lähtökohtaisesti hieman arveluttaa pragmatistien taipumus vastata jopa tieteenfilosofisiin kysymyksiin käytännöllisyyden kautta.³⁰⁸ Voitaisiinkin pohtia, kenellä on viime kädessä oikeus määrittää, mikä on käytännöllinen tavoitteemme. Kenen näkökulmat ja toiminnan tavoitteet ovat luotettavia? Voimmeko tehdä tutkimusta, joka pyrkii käytännöllisiin, mutta eettisesti kyseenalaisiin tuloksiin?³⁰⁹ Toki voisi ajatella, että pragmatistisen tutkimuksen tulee tähdätä periaatteisiin, jotka yhteiskunta on laatinut.³¹⁰

³⁰⁶ Danielson 2009; Shinebourne 2009, 95–96.

³⁰⁷ Danielson 2009.

³⁰⁸ Vrt. Pihlström 2008, 49–50.

³⁰⁹ Vrt. Smith 2004, 24.

³¹⁰ Ks. Peirce 1989, 51, 70.

Omassa tutkimuksessani kehityspolitiikan läpileikkaavat tavoitteet ovat jokseenkin yleismaailmallisesti hyväksytyjä periaatteita. Haluan kuitenkin muistuttaa, että niidenkään oikeutus ei ole täysin yksiselitteinen asia. Lisäksi aiheeni on melko tiukkaan rajattu, enkä usko, että teorian muodostamisella saavutettaisiin kovin suurta pragmatistisesta näkökulmasta kiinnostavaa eli käyttökelpoista lisäarvoa IKI-toimintaan. Seuraavan alaluvun toimentasuosituksissa esitetään käytännöllisiä toimentasuoituksia, jotka vastaavat ensisijaiseen tutkimuskysymykseen ja tutkimuksen käytännölliseen tiedonintressiin. Ne vetävät yhteen sitä, miten läpileikkaavia tavoitteita saataisiin paremmin toteutettua tulevassa IKI-toiminnassa.

6.3. Toimentasuositukset IKI-hankkeille

Seuraavissa toimentasuosituksissa neuvotaan tiivistetysti, millaiset ratkaisut auttaisivat tutkimukseni tulosten perusteella laitoksia toteuttamaan läpileikkaavia tavoitteita tulevissa IKI-projekteissaan. Suosituksia voinee soveltaa laitosten tekemään muuhunkin kehitysyhteistyöhön ja muiden instituutioiden IKI-hankkeisiin. Suositukset perustuvat suurinta kannatusta saaneisiin näkökantoihin ja itselleni tutkijana kertyneeseen ymmärrykseen aiheesta. Konsensusta herättäneet väitteet ja kannanotot, jotka ovat saaneet myös kumppanien tuen, on erityisesti otettu huomioon.

Toiminnan prioriteetit

- Läpileikkaavat tavoitteet ja tieteellis-tekninen sisältö eivät ole ristiriidassa keskenään, kunhan rahoitusta ja työtunteja varataan molemmille.
- Projektien tieteellisen ja teknisen sisällön vaatimustasoa tulee madaltaa. Näin voimavaroja jää myös läpileikkaavien tavoitteiden pohtimiseen ja toteuttamiseen.
- Läpileikkaavien tavoitteiden toteutusta pitää yksinkertaistaa. Oleellisinta on pohtia, miten oman alansa osaamista voi käyttää parantamaan kohdemaan kansalaisten elämänlaatua.
- Läpileikkaavia tavoitteita pitää rohkaista toteuttamaan kohdeyhteiskunnassa. Kumppanit ja heidän laitostaan ympäröivä yhteiskunta saavat kuitenkin lopulta itse valita, mihin suomalaisten kokemuksiin he tahtovat tarttua.

Toimintamuodot

- Läpileikkaavia tavoitteita voidaan toteuttaa kestävästi vain, jos kohdemaan kansalaiset kokevat ne itselleen tärkeiksi. Sidosryhmäneuvotteluilla ja työpajoilla voidaan luoda

hankkeille kestävät tavoitteet ja toimintasuunnitelmat sekä arvioida niiden kansalaisille tuottamia hyötyjä.

- Koulutusvierailut ovat mielekäs työmuoto, sillä partnerit voivat työskennellä niissä kasvokkain ja oppia toisiltaan. Toimintaa tulee jatkaa motivaation säilyttämiseksi. Kuitenkin opintomatkoja kehittyvän maan sisällä tai naapurimaiden kesken pitää rohkaista harkitsemaan niiden tehokkuuden, edullisuuden ja kestävyysnäkökulmaa.
- Q-metodologian kaltaisia harjoituksia on hyödyllistä käyttää erilaisissa koulutuksissa läpileikkaavien tavoitteiden hahmottamisen apuna. Menetelmän tarkkaa seuraamista tärkeämpää on kuitenkin ajatusten ja keskustelun herättäminen.

Viestintä

- Projektit hyödyttävät valtavasti suurempaa ihmisjoukkoa, kun ne toimivat avoimesti. Yleiskielinen neuvottelemine ja tiedottamine ovat tärkeitä hankkeiden joka vaiheessa.
- Laitoksille tulee tarjota yleiskielistä tietoa läpileikkaavista tavoitteista ja esimerkkejä niiden toteuttamisesta, jotta tavoitteet eivät jää toteuttamatta vaikean erityissanaston takia.
- Kansalaisjärjestöjä kannattaa kutsua avuksi, kun hankkeista tiedotetaan kohdeyhteisöille. Myös kohdemaan ministeriöiden ja siellä toimivien muiden avunantajien kanssa kannattaa tehdä yhteistyötä heidän kontekstintuntemuksensa takia.

Henkilöstö

- Hankkeisiin pitää valita henkilöitä, joilla on kiinnostusta selvittää, millaisia yhteiskunnallisia vaikutuksia ja lieveilmiöitä heidän ammattialaansa liittyy kohdeyhteiskunnissa.
- Projektihenkilöstön tulee saada koulutusta, joka herkistää heitä entisestään tasa-arvo-, kulttuuri- ja viestintäkysymyksille.
- Kohdemaalaisia naisia rohkaisee, jos naisia on hankkeissa mahdollisimman paljon mukana myös johtavissa asemissa ja naisten asemasta kertovat naiset.
- Laitokset tarvitsevat ainakin toistaiseksi kattavampaa ulkoista konsulttiapua läpileikkaavien tavoitteiden hahmottamiseen. Apua tulee saada sekä Suomesta että kohdemaasta, sillä auttajien tulee tuntea rahoitusmuodon lisäksi myös paikallinen konteksti. Yhteiskuntatieteellisen koulutuksen saaneet avustajat tai konsultit voisivat auttaa läpileikkaavien tavoitteiden hahmottamisessa.

Toiminnan rahoitus ja kesto

- Hankkeilla pitää pyrkiä pitkäkestoisiin kumppanuuksiin, jotta niiden vaikutukset päästään juurruttamaan kohdeyhteiskuntaan ja kumppani-instituutioon. Jatkorahoituksen ja jatkohankkeiden mahdollisuuksia tulee helpottaa.
- Mikäli läpileikkaavien tavoitteiden edistämistä vaaditaan vahvasti IKI-hankkeissa, siihen tulee varata myös rahoitusta.
- Kohdelaitoksen alemmille toimihenkilöille voisi harkita maksettavan pientä kannustinrahaa, jotta he sitoutuisivat toimimaan hankkeen hyväksi etenkin hallinnollisissa asioissa ja kenttätöissä.

Projektien tulosten arviointi

- Läpileikkaavien tavoitteiden toteutumista tulee arvioida, sillä se motivoi toimijoita. Indikaattorien tulee olla mahdollisimman yksinkertaisia ja riittävän pienessä mittakaavassa. Voidaan esimerkiksi järjestää tyytyväisyyskyselyitä.
- Läpileikkaavien tavoitteiden toteuttamista voisi arvioida esimerkiksi seuraavin kysymyksin³¹¹:
 1. Millaista ei-teknistä kehitysyhteistyötä hankkeessa on tehty?
 2. Millaista institutionaalista tai yhteiskunnallista oppimista projektin aikana on tapahtunut?
 3. Onko hankkeessa tarjottavia palveluita saatavissa markkinoilla muilta tahoilta? Jos kaikki palvelut ovat ostettavissa, ei tällaista yhteistyötä tulisi tehdä.
 4. Miten kumppani-instituutiossa on kehitetty ja sovellettu hankkeen aikana opittuja taitoja?
 5. Miten kumppani-instituutio ja kohdeyhteiskunta ovat ottaneet hankkeen omakseen?
 6. Miten sukupuolten tasa-arvo on parantunut kohdeinstituutiossa ja sitä ympäröivässä yhteiskunnassa?
 7. Miten on pystytty vähentämään eriarvoisuutta kohdeinstituutiossa ja sitä ympäröivässä yhteiskunnassa?
 8. Miten hanke on vaikuttanut kohdeyhteiskunnan haavoittuvaisimpiin ryhmiin?
 9. Miten ympäristökysymykset on otettu huomioon projektissa?
 10. Onko projektin aikana muodostunut pohja jatkuvalle yhteistyölle? Mistä tämä johtuu?

³¹¹ Osa kysymyksistä on muodostettu Jensenin ja kumppanien (2007, 385) artikkelin pohjalta.

6.4. Johtopäätökset

Tämä tutkimus on valaissut sitä, millaisia läpileikkaavien tavoitteiden toteuttamisen mahdollisuudet ja haasteet ovat IKI-toimijoiden näkökulmasta. Suomalaiset osallistuivat Q-metodologiseen tutkimukseen ja muodostivat siinä faktorit A–D. Faktori A toivoo ihmiskeskeisempää ja osallistavampaa IKI-toimintaa hermeneuttisen ymmärtämisen hengessä. Tiedottaminen ja ongelmien tiedostaminen nousee keskeiseksi kahdella ensimmäisellä faktorilla. Faktorilla B pohditaan myös pragmatistiseen tapaan läpileikkaavien tavoitteiden käytännön toteutuksen keinoja sekä toimijoiden vastuualueita. Faktorit C ja D taas haluavat hyödyntää laitosten oman toimialan osaamista mahdollisimman kattavasti. Faktorit A ja B ovat lähimpänä twinning-toiminnasta saatua tutkimustietoa, mutta kirjallisuutta on saatavilla niin niukasti, ettei siitä voi vetää johtopäätöksiä.

Faktorit ovat samoilla linjoilla viidestä niin sanotusta konsensusväitteestä. Ne haluavat kaikki pidempiä hankkeita tai kumppanuuksia, jotta läpileikkaavat tavoitteet voitaisiin hahmottaa kohdemaan kontekstissa. Tämä heijastelee hermeneuttista pyrkimystä toimintakontekstin ymmärtämiseen ja samalla halua nähdä oman alan yhteiskunnalliset kytkökset. Suomalainen kehitysyhteistyö koetaan myös rehdiksi. Läpileikkaavat tavoitteet nähdään yleishyödyllisinä eikä niiden katsota olevan ristiriidassa laitosten luonnontieteellisen ja teknisen toiminnan kanssa. Poikkeuksellisen vahvasti tahdotaan myös puuttua epäkohtiin naisten asemassa.

Lienee oleellista huomauttaa, että Q-metodologia tarjoaa tässä tutkimuksessa systemaattisuutta, muttei sinällään koskaan takaa, että tutkimuksessa syntyisi yhtenäisiä ja toisistaan selkeästi erottuvia faktoreita. Faktorit ovat tässä tutkimuksessa mielestäni verrattain hajanaisia ja keskenään päällekkäisiä. Yhtäältä esimerkiksi faktorilla A on valtava määrä eri ulottuvuuksia ja toisaalta tiedottamisen ja kohdemaiden kontekstien ymmärtämisen tärkeys korostuvat kaikilla faktoreilla. Tiedostan, että faktoreista kertova luku 4 on metodologiaa seuraavaa selvityksenomaista tekstiä. Se on kuitenkin luultavasti toimintasuositusten ohella tutkimuksen tilaajille kiinnostavin osio.

Kumppanit kommentoivat tutkimuksessa läpileikkaavien tavoitteiden toteuttamista omasta näkökulmastaan, ja heidän vastauksistaan muodostui jokseenkin yhtenäinen diskurssi. Se tuo esille monenlaisia keinoja kestävien hanketulosten saavuttamiseksi. Sellaisina nähdään esimerkiksi hankkeiden pidempi kesto, interaktiivisuus, sidosryhmäneuvottelut, tiedottaminen ja osallistava kokemusten vaihtaminen. Kumppanit korostavat, että IKI-hankkeista saatavat opetukset valitaan

kohdemaassa lopulta itse ja muutokset ovat aina lähtöisin omasta yhteiskunnasta.³¹² Kuten suomalaiset, kumppanitkaan eivät koe luonnontieteellis-teknisten ja yhteiskunnallisten tavoitteiden välillä ristiriitaa. Kumppanit myös näkevät, että suomalaisten tuotteiden vienti hankkeissa on hyväksyttävää, ja he haluavat oppia suomalaisten sisarlaitostensa tavasta tehdä toimintaansa kannattavaksi palveluita tuottamalla.

Kokonaisuudessaan aineisto osoittaa, että tutkimuksen osallistujat ovat läpileikkaavien tavoitteiden toteuttamisessa enemmän samoilla linjoilla kuin huomaavatkaan. Työn suurin opetus piilee siinä, miten IKI-toiminnan osapuolet viestivät keskenään. Yhdessä toimiessa eri alojen erikoissanastot voivat aiheuttaa ongelmia. Kieli on pragmatismen ja hermeneutiikan mukaan maailmassa selviytymisen väline ja ammattikieli on hyödyllistä vain pienen piirin kesken. Erikoissanastolle on paikkansa, sillä se kuvaa tarkasti asioita, joille ei ole muuta ilmausta. Jos yleisö ei ymmärrä sitä, se saa kuitenkin negatiivisen kaiun.³¹³

Kun puhutaan vaikkapa ihmisoikeusperustaisesta kehityksestä, ei ole hyödyllistä käyttää monimutkaista termistöä kehitysyhteistyön toteuttajien kanssa. Heille pitäisi siis tarjota riittävän yleistajuisia ja heidän kenttätöilleen relevanttia tietoa ihmisoikeusperustaisuudesta.³¹⁴ Sama koskee mielestäni eittämättä läpileikkaavia tavoitteita. Ne ovat nimittäin lopulta varsin lähellä IKI-toimintaa, jossa vaikkapa valmistaudutaan sään ääri-ilmiöihin tai säännellään mineraalipolitiikkaa.

Yhdessä toimiessa pitäisi siis pyrkiä mahdollisimman yleistajuiseen kielenkäyttöön. Myös hankkeista viestiminen kohdeyhteiskunnassa tulisi olla selkokielistä. Projektit saadaan parhaiten koskettamaan paikallista väestöä, jos niistä neuvotellaan ja tiedotetaan selkeästi. Tämä perustuu siihen pragmatistiseen ja hermeneuttiseen näkemykseen, että olemme kaikki jollakin tavoin rajoittuneita tiedonhankkijoita. Onneksemme voimme tehdä yhteistyötä keskustellen, vertaillen näkökantojamme ja testaten käytännön ratkaisuja.³¹⁵ Kun tietoa kartutetaan kommunikoiden, siitä tulee monipuolisempaa ja se on oikeutettua useamman tahon mielestä. Tämä pätee myös esimerkiksi kohdemaan toimintakontekstin hahmottamisessa ja institutionaalisessa oppimisessa.

³¹² Yleensäkin, kun arvoja viedään maasta ja toimintakontekstista toiseen, niistä tulee neuvotella uudelleen. Neuvottelujen pitää lähteä kohdemaan tarpeista eikä suomalaisten oletetuista osaamisalueista. (Koponen et al. 2012, 157.)

³¹³ Hirst 2003, 202.

³¹⁴ Seppänen 2005, 104–105.

³¹⁵ Ks. Shields 2003, 513; Pardales & Girod 2006. Tällainen tiedonhankinta on abduktiivista eli haarukoivaa.

Puhtaan tekniset kehityshankkeet eivät usein varsinaisesti paranna kumppanimaiden väestön oloja.³¹⁶ Läpileikkaavien tavoitteiden toteutus onkin välttämätöntä, jos halutaan, että IKI-projekteilla on kattavampi kuin vain tekninen vaikutus. Siihen pyritäessä on kuitenkin ensiarvoisen tärkeää, että rahoittajataho linjaa selkeästi, millaista ei-teknistä toimintaa hankkeilta toivotaan.³¹⁷ Vuoden 2012 kehityspoliittisen ohjelman läpileikkaavat tavoitteet seuraavat kansainvälistä kehityspoliitiikan trendiä, joten on oletettavissa, että niitä painotetaan myös tulevaisuudessa. Siksi olisi hyödyllistä, jos niistä kerrotaisiin selkeämmin kehitysyhteistyötä toteuttaville. On myös esitetty, että jos twinning-hankkeiden henkilökunnassa olisi mukana yhteiskuntatieteellisen koulutuksen saaneita henkilöitä, he pystyisivät auttamaan luonnontieteellis-teknisiä laitoksia näkemään, miten hankkeiden hyötyjä saataisiin juurrutettua kohdeyhteiskuntiin.³¹⁸

Lopuksi haluan vielä havainnollistaa vertauksella, miten läpileikkaavat tavoitteet juurtuvat kohdeyhteiskuntaan.³¹⁹ Kuvitellaan, että IKI-hankkeiden kohdeyhteiskunta on henkilö, joka ei pysty liikkumaan hyvin lonkkavian takia. Ongelman lonkassa voi siis nähdä yhteiskunnallisena pulmana, johon halutaan vaikuttaa IKI-hankkeella. Jotta yhteiskunnan lonkkavian voisi korjata onnistuneesti leikkauksella eli kehitysyhteistyöhankkeella, tarvitsee muutamien olosuhteiden olla kunnossa.

IKI-toimijoilla eli lääkäreillä voi olla hallussaan mahtava titaaninen tekonivel. Tällä viitataan siihen, että suomalaisten laitosten osaaminen voi olla ja onkin usein korkeatasoista. Kuitenkin, mikäli lääkäreillä ei ole ymmärrystä siitä, millaisissa oloissa ihmistä voi leikata, ei erinomaisestakaan tekonivelestä ole tälle apua. Olosuhteet voisi rinnastaa läpileikkaaviin tavoitteisiin: Mikäli oman tieteellis-teknisen alansa asiantuntijoilla ei ole riittävää asiantuntemusta alansa kytköksistä yhteiskunnallisiin ilmiöihin, eivät heidän toteuttamansa hankkeet auta kohdeyhteiskuntaa. Varomattomasti suoritetusta lonkkaleikkauksesta voi oikeastaan aiheutua pahaakin haittaa. Näin jossakin määrin myös huolimattomasti suunnitellusta ja toteutetusta IKI-hankkeesta.

Vertauskuvassa on oleellista se, että lonkkavikainen ihminen on oman elämänsä keskiössä ongelmineen. Hän pystyy ehkä vielä kävelemään, mutta tarvitsee kovasti onnistuneen leikkauksen tuomaa apua. Myös kohdeyhteiskunnan tulisi olla IKI-toiminnan kannalta suurimmassa roolissa. Yhteiskunnille tarjottava apu voi auttaa niitä liikkumaan sujuvammin eteenpäin, mutta vain jos se on niille itselleen sopivaa. Lonkkanivel ei nimittäin voi kävellä itseksensä, mutta ihminen, joka toipuu onnistuneesta leikkauksesta on yleensä entistä toimintakykyisempi.

³¹⁶ Hall et al. 2002, 21, 34.

³¹⁷ Askvik 1999, 407.

³¹⁸ Clark et al. 2002, 210.

³¹⁹ Kiitän ideasta tähän vertaukseen ja työni kommentoinnista Timo Voipiota.

7. Lähdeluettelo

7.1. Primääriaineisto

Q-metodologiset jaottelut ja jatkohaastattelut (17 kpl)

Henkilökohtaiset haastattelut (8 kpl)

Webropol-kyselyt avoimin vastauksin (3 kpl)

7.2. Kirjallisuuslähteet

Aalto, Pami (2003a), *Constructing Post-Soviet Geopolitics in Estonia*. Lontoo: Frank Cass Publishers.

Aalto, Pami (2003b), ”Geopolitiikka ja Q-metodologia”. Teoksessa Harle, Vilho – Sami Moisio (toim.), *Muuttuva geopolitiikka*. Helsinki: Gaudeamus, 130–149.

Aalto, Pami (2003c), ”Q-metodologia politiikan tutkimuksessa: Esimerkkinä EU:n pohjoisen ulottuvuuden asiantuntijakeskustelu”, *Politiikka* 45 (2): 117–132.

Aalto, Pami, Vilho Harle & Sami Moisio (2011) (toim.), *International Studies: Interdisciplinary Approaches*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Akhtar-Danesh, Noori, Andrea Baumann & Lis Cordingley (2008), ”Q-Methodology in Nursing Research: A Promising Method for the Study of Subjectivity”, *Western Journal of Nursing Research* 30 (3): 759–773.

Allgood, Eleanor (1999), ”Catching Transitive Thought through Q Methodology: Implications for Counselling Education”, *Scandinavian Journal of Educational Research* 43 (2): 209–225.

Apunen, Osmo (1991), *Kansainvälisen politiikan metodologiset perusteet*. Tampere: Tampereen yliopisto.

Ascher, William (1987), ”Subjectivity and the Policy Sciences”, *Operant Subjectivity* 10 (3): 73–80.

Askvik, Steinar (1999), ”Twinning in Norwegian Development Assistance: a Response to Jones and Blunt”, *Public Administration and Development* 19: 403–408.

Bernstein, Richard J. (1985), *Beyond Objectivism and Relativism: Science, Hermeneutics and Praxis*. Julkaistu ensimmäistä kertaa 1983. Oxford: Basil Blackwell.

Biegelbauer, Peter & Janus Hansen (2011), ”Democratic Theory and Citizen Participation: Democracy Models in the Evaluation of Public Participation in Science and Technology”, *Science and Public Policy* 38 (8): 589–597.

- Biggs, Stephen & Grant Smith (1998), "Beyond Methodologies: Coalition-Building for Participatory Technology Development", *World Development* 26 (2): 239–248.
- Billard, Sandra (1999), "How Q Methodology Can Be Democratized", *Feminism & Psychology* 9 (3): 357–366.
- Bleicher, Josef (1982), *The Hermeneutic Imagination: Outline of a Positive Critique of Scientism and Sociology*. Lontoo: Routledge.
- Brohman, John (1995), "Universalism, Eurocentrism, and Ideological Bias in Development Studies: from Modernisation to Neoliberalism", *Third World Quarterly* 16 (1): 121–140.
- Brown, Chris (1992), *International Relations Theory: New Normative Approaches*. Hertfordshire: Harvester Wheatsheaf.
- Brown, Steven R. (1986), "Q Technique and Method: Principles and Procedures". Teoksessa Berry, William D. & Michael S. Lewis-Beck (toim.), *New Tools for Social Scientists: Advances and Applications in Research Methods*. Beverly Hills: Sage, 57–76.
- Brown, Steven R. (1999), "Political Psychology from the Standpoint of Naturalistic Subjectivity". Teoksessa *Psicología política del Nuevo siglo: Una ventana a la ciudadanía*. Mexico: Sociedad Mexicana de Psicología y Secretaría de Educación Pública, 41–58.
- Clark, Norman, B. Yoganad & Andy Hall (2002), "New Science, Capacity Development and Institutional Change: the Case of the Andhra Pradesh-Netherlands Biotechnology Programme (APNLBP)", *International Journal of Technology Management and Sustainable Development* 1 (3): 196–212.
- Crewe, Emma & Ashoke K. Sarkar (2006), "Strategic Communication and Institutional Links in Technology Research and Development", *International Journal of Technology Management and Sustainable Development* 5 (1): 21–40.
- Cross, Ruth M. (2005), "Exploring attitudes: the case for Q methodology", *Health Education Research* 20 (2): 206–213.
- Crossley, Nick (1996), *Intersubjectivity: The Fabric of Social Becoming*. Lontoo: SAGE.
- DANIDA (2008), *Thematic Review of Mainstreaming of Cross-Cutting Issues*. Lyngby: COWI.
- Danielson, Stentor (2009), "Q Method and Surveys: Three Ways to Combine Q and R", *Field Methods* 21 (3): 219–237.
- de Graaf, Gjal, Job van Exel (2008), "Using Q-methodology in Administrative Ethics", *Public Integrity* 11 (1): 63–78.
- Donner, Jonathan C. (2001), "Using Q-Sorts in Participatory Processes: An Introduction to the Methodology". Teoksessa *Social Development Papers, Paper 36, Social Analysis: Selected Tools and Tehniques*. Washington D.C.: World Bank, 24–49.
- Durning, Dan (1999), "The Transition from Traditional to Postpositivist Policy Analysis: A Role for Q-Methodology", *Journal of Policy Analysis and Management* 18 (3): 389–410.

- Eden, Sally, Andrew Donaldson & Gordon Walker (2005), "Structuring Subjectivities? Using Q methodology in human geography", *Area* 37 (4): 413–422.
- Gadamer, Hans-Georg (2004), *Hermeneutiikka: Ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa*. Tekstit valikoinut ja suomentanut Ismo Nikander. Tampere: Vastapaino.
- Gauchan, D., M. Joshi, S. Biggs (2003), "A Strategy for Strengthening Participatory Technology Development in Agricultural and Natural Resources Innovations Systems: the Case of Nepal", *International Journal of Technology Management and Sustainable Development* 2 (1): 39–52.
- Goldman, Irvin (1990), "Abductory Inference, Communication Theory and Subjective Science", *The Electronic Journal of Communication* 1 (1): 22 sivua.
- Goldman, Irvin (1999), "Q Methodology as Process and Context in Interpretivism, Communication, and Psychoanalytic Psychotherapy Research", *The Psychological Record* 49: 589–604.
- Goulet, Denis (1976), "On the Ethics of Development Planning", *Studies in Comparative International Development* 11 (1): 25–43.
- Habermas, Jürgen (1987), *Järki ja kommunikaatio. Tekstejä 1981–1985*. Toimittanut ja suomentanut Jussi Kotkavirta. Helsinki: Gaudeamus.
- Hall, Andrew, Norman Clark, Sarah Taylor & Rasheed Sulaiman V. (2002), "Institutional Learning in Technical Projects: Horticulture Technology R&D Systems in India", *International Journal of Technology Management and Sustainable Development* 1 (1): 21–39.
- Hankamäki, Jukka (2003), *Dialoginen filosofia: Teoria, metodi ja politiikka*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Haukkala, Hiski (2010), "Maailmankuvien rooli kansainvälisten suhteiden teoriavalinnassa", *Kosmopolis* 40 (2): 9–15.
- Heelan, Patrick A. & Jay Schulkin (1998), "Hermeneutical Philosophy and Pragmatism: a Philosophy of Science", *Synthese* 115: 269–302.
- Hellmann, Gunther (2009), "Beliefs as Rules for Action: Pragmatism as a Theory of Thought and Action". Artikkelissa Hellmann, Gunther (toim.) "The Forum: Pragmatism and International Relations", *International Studies Review* 11: 638–662.
- Hirsijärvi, Sirkka & Helena Hurme (1982), *Teemahaastattelu*. Toinen painos. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirst, Russel (2003), "Scientific Jargon, Good and Bad", *Journal of Technical Writing and Communication* 33 (3): 201–229.
- Hyle, Maija (2005), "Kuinka Etelä ja Pohjoinen kohtaavat yhteiskunnallista kehitystä selittävässä teorioissa", *Hallinnon tutkimus* 2: 113–124.
- Jackson, Patrick Thaddeus (2009), "Situated Creativity, or, the Cash Value of a Pragmatist Wager for IR". Artikkelissa Hellmann, Gunther (toim.) "The Forum: Pragmatism and International Relations", *International Studies Review* 11: 638–662.

- Jensen, Marina Bergen, Carsten Nico Hjortsø, Jasper Schipperijn, Abdul-Rahim Nik & Kjell Nilsson (2007), "Research Capacity Building Through Twinning: Experiences from a Danish-Malaysian Twinning Project", *Public Administration and Development* 27: 381–392.
- Jones, Merrick L. & Peter Blunt (1999), "'Twinning' as a Method of Institutional Capacity Building", *Public Administration and Development* 19: 381–402.
- Kangas, Anni (2007), "Kansainvälinen politiikka, historia ja kriittisen kysymisen taito – Hermeneuttisia pohdintoja tieteenalan tieteellisyydestä", *Kosmopolis* 37 (1): 59–77.
- Kannisto, Heikki (2002), "Ymmärtäminen, kritiikki ja hermeneutiikka". Teoksessa Niiniluoto, Ilkka & Esa Saarinen (toim.), *Nykyajan filosofia*. Juva: WSOY, 303–435.
- Kitzinger, Celia (1999), "Researching Subjectivity and Diversity: Q-Methodology in Feminist Psychology", *Psychology of Women Quarterly* 23: 267–276.
- Kitzinger, Celia & Rex Stainton Rogers (1985), "A Q-Methodological Study of Lesbian Identities", *European Journal of Social Psychology* 15: 167–187.
- Koponen, Juhani, Maria Suoheimo, Severine Rugumamu, Sudhindra Sharma & Jussi Kanner (2012), *Finnish Value-Added: Boon or bane to aid effectiveness?* Ulkoasiainministeriön tilaama raportti. Helsinki: Erweko Oy.
- Kurki, Milja & Colin Wight (2007), "International Relations and Social Science". Teoksessa Dunne, Tim, Milja Kurki & Steve Smith (toim.) *International Relations Theory: Discipline and Diversity*. Oxford: Oxford University Press, 13–33.
- Kusch, Martin (1986), *Ymmärtämisen haaste*. Oulu: Kustannusosakeyhtiö Pohjoinen.
- Käpylä, Juha & Harri Mikkola (2007), "Kansainvälinen politiikka 'käytännöllisten ratkaisujen joukkona': Pragmatistinen tulkinta kansainvälisen politiikan tieteenalan itsekuvasta", *Kosmopolis* 37 (1): 7–28.
- Laitinen, Hanna, Timo Voipio & Maria Grönqvist (1995), *Yhteisön ääni: Osallistavien menetelmien opas*. Helsinki: Kehitysyhteistyön palvelukeskus Kepa.
- McKeown, Bruce (1990), "Q Methodology, Communication and the Behavioral Text", *The Electronic Journal of Communication* 1 (1): 14 sivua.
- McKeown, Bruce & Dan Thomas (1988), *Q Methodology*. Newbury Park: Sage.
- Nederveen Pieterse, Jan (2001), *Development Theory: Deconstructions/Reconstructions*. Lontoo: Sage.
- Nelissen, Paul (2004), "Action Theoretical Approaches in Organizational Communication". Teoksessa Renckstorf, Karsten, Denis McQuail, Judith E. Rosenbaum & Gabi Schaap (toim.) *Action Theory and Communication Research: Recent Developments in Europe*. Berliini: Walter de Gruyter.
- Niiniluoto, Ilkka (2002), "Pragmatismi". Teoksessa Niiniluoto, Ilkka & Esa Saarinen (toim.), *Nykyajan filosofia*. Juva: WSOY, 111–164.

- O'Connor, Steven & Robert Kowalski (2005), "On Twinning: The Impact of Naming an EU Accession Programme on the Effective Implementation of Its Projects", *Public Administration and Development* 25: 437–443.
- Olowu, Dele (2002), "Capacity Building for Policy Management Through Twinning: Lessons from a Dutch–Namibian Case", *Public Administration and Development* 22: 275–288.
- Paavola, Sami & Kai Hakkarainen (2008), "Pragmatisistinen välittyneisyys uuden luomisen perustana". Teoksessa Kilpinen, Erkki, Osmo Kivinen & Sami Pihlström (toim.) *Pragmatismi filosofiassa ja yhteiskuntatieteissä*. Helsinki: Gaudeamus, 162–184.
- Pardales, Michael J. & Mark Girod (2006), "Community of Inquiry: Its Past and Present Future", *Educational Philosophy and Theory* 38 (3): 299–309.
- Peirce, Charles Sanders (1965), *Collected Papers of Charles Sanders Peirce: Volume V Pragmatism and Pragmaticism and Volume VI Scientific Metaphysics*. Toimittaneet Hartshorne, Charles & Paul Weiss. Kolmas painos. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Peirce, Charles Sanders (1989), "Charles Sanders Peirce". Teoksessa Thayer, H. S. (toim.), *Pragmatism: The Classic Writings*. Kolmas painos, julkaistu ensimmäistä kertaa 1982. Indianapolis: Hackett Publishing Company, 41–120.
- Pihlström, Sami (2008), "Pragmatismi filosofisena perinteenä". Teoksessa Kilpinen, Erkki, Osmo Kivinen & Sami Pihlström (toim.) *Pragmatismi filosofiassa ja yhteiskuntatieteissä*. Helsinki: Gaudeamus, 21–51.
- Previte, Josephine, Barbara Pini & Fiona Haslam-McKenzie (2007), "Q-methodology and Rural Research", *Sociologia Ruralis* 47 (2): 135–147.
- Reynolds, M. (2002), "In Defence of Knowledge Constitutive Interests. A Comment on 'What Is This Thing Called CST?'", *The Journal of the Operational Research Society*, 53 (10): 1162–1165.
- Robbins, Paul & Rob Krueger (2000), "Beyond Bias? The Promise and Limits of Q Method in Human Geography", *Professional Geographer* 52 (4): 636–648.
- Rytövuori-Apunen, Helena (2009), "Abstractive Observation as the Key to the 'Primacy of Practice'. Artikkelissa Hellmann, Gunther (toim.) "The Forum: Pragmatism and International Relations", *International Studies Review* 11: 638–662.
- Rytövuori-Apunen, Helena (2010), "Millä tavoin teoria valitsee tutkijansa? Lakatosista laajempiin keskusteluyhteyksiin pragmatistisin tulkinnoin", *Kosmopolis* 40 (2): 17–35.
- Sapsed, Jonathan, David Gann, Nick Marshall & Ammon Salter (2005), "From Here to Eternity?: The Practice of Knowledge Transfer in Dispersed and Co-located Project Organizations", *European Planning Studies* 13 (6): 831–851.
- Schmidt, Brian (2008), "International Relations Theory: Hegemony or Pluralism", *Millennium – Journal of International Studies* 36 (2): 295–310.
- Seppänen, Samuli (2005), *Possibilities and Challenges of the Human Rights-Based Approach to Development*. The Eric Castrén Institute Research Reports 17/2005. Helsinki: Hakapaino.

Seppänen, Samuli (2007), "Oikeus kehityspolitiikan suuntauksissa", *Lakimies* 2: 228–250.

Shields, Patricia M. (2003), "The Community of Inquiry: Classical Pragmatism and Public Administration", *Administration & Society* 35 (5): 510–538.

Shinebourne, Pnina (2009), "Using Q Method in Qualitative Research", *International Journal of Qualitative Methods* 8 (1): 93–97.

Shinebourne, Pnina & Martin Adams (2007), "Q-Methodology as a Phenomenological Research Method", *Existential Analysis* 18 (1): 103–116.

Smith, Steve (2004), "Positivism and beyond". Teoksessa Smith, Steve, Ken Booth & Marysia Zalewski (toim.), *International theory: positivism and beyond*. Julkaistu ensimmäistä kertaa 1996. Cambridge: Cambridge University Press, 11–44.

Smith, Steve, Ken Booth & Marysia Zalewski (toim.) (2004), *International theory: positivism and beyond*. Julkaistu ensimmäistä kertaa 1996. Cambridge: Cambridge University Press.

Stainton Rogers, Rex (1995), "Q Methodology". Teoksessa Smith, Jonathan A., Rom Harré & Luk Van Langenhove (toim.), *Rethinking Methods in Psychology*. Lontoo: Sage, 178–192.

Stainton Rogers, Rex & Wendy Stainton Rogers (1990), "What the Brits Got Out of the Q: and Why Their Work May Not Line Up With the American Way of Getting into It!", *The Electronic Journal of Communication* 1 (1): 12 sivua.

Steelman, Toddi A. & Lynn A. Maguire (1999), "Understanding Participant Perspectives: Q-Methodology in National Forest Management", *Journal of Policy Analysis and Management* 18 (3): 361–388.

Stephenson, William (1953), *The Study of Behavior: Q-technique and its methodology*. Chicago: University of Chicago Press.

Stephenson, William (1983), "Quantum Theory and Q-Methodology: Fictionalistic and Probabilistic Theories Conjoined", *The Psychological Record* 33 (2): 213–230.

Tontti, Jarkko (2005), "Olemisen haaste – 1900-luvun hermeneutiikan päälinjat". Teoksessa Tontti, Jarkko (toim.) *Tulkinnasta toiseen: Esseitä hermeneutiikasta*. Tampere: Vastapaino, 50–81.

Ulkoasiainministeriö (2007), Kehityspoliittinen ohjelma 2007: Kohti oikeudenmukaista ja kestävää ihmiskuntapolitiikkaa. Haettu 20.12.2011 osoitteesta
<<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=103136>>

Ulkoasiainministeriö (2008), Kehityspoliittinen ohjelma 2007. Haettu 3.9.2012 osoitteesta
<<http://formin.finland.fi/public/download.aspx?ID=22346&GUID={C8A2F682-07F8-413A-B7C5-8CBB52EB9D8D}>>.

Ulkoasiainministeriö (2009), Läpileikkaavat teemat toimintaohje. Julkaistu 18.6.2009. Haettu 2.3.2012 osoitteesta
<<http://formin.finland.fi/Public/default.aspx?contentid=203243>>

Ulkoasiainministeriö (2010), Institutioiden välisen kehitysyhteistyön instrumentti (IKI): Määräys valtion virastojen ja laitosten kehitysyhteistyöhön kehitysmaiden toimijoiden kanssa." Julkaistu

26.4.2010. Haettu 15.12.2011 osoitteesta

<<http://formin.finland.fi/public/download.aspx?ID=58135&GUID={2A05C94C-CF58-4633-828E-FB920E99EE62}>>.

Ulkoasiainministeriö (2012a), Institutional Cooperation Instrument ICI: Manual and Recommended Best Practices. Revised version 7. Haettu 1.2.2013 osoitteesta

<<http://formin.finland.fi/public/download.aspx?ID=100664&GUID=%7BE9E09714-6351-430D-8EDE-D1213C2A5674%7D>>.

Ulkoasiainministeriö (2012b), Suomen kehityspoliittinen toimenpideohjelma 2012. Julkaistu 16.2.2012. Haettu 20.2.2012 osoitteesta

<<http://formin.finland.fi/public/download.aspx?ID=91009&GUID={496FDBB0-9386-488F-97F9-2B10DC56A18C}>>.

Valtiontalouden tarkastusvirasto (2008), Valtiontalouden tarkastusviraston toiminnantarkastuskertomus 170/2008. Kehitysyhteistyön läpileikkaavat tavoitteet. Haettu 20.2.2012 osoitteesta

<http://www.vtv.fi/files/140/1702008_kehitysyhteistyon_lapileikkaavat_tavoittet_NETTI.pdf>

Waeber, Ole (2007), ”Still a Discipline after All These Debates?” Teoksessa Dunne, Tim, Milja Kurki & Steve Smith (toim.) *International Relations Theory: Discipline and Diversity*. Oxford: Oxford University Press, 288–308.

Weimer, David L. (1999), “Comment: Q-Method and the Isms”, *Journal of Policy Analysis and Management* 18 (3): 426–429.

Wiman, Ronald (2012), “Mainstreaming the Disability Dimension in Development Cooperation. Case Finland, Lessons Learned.” Julkaistu 2.2.2012. Haettu 30.2.2012 osoitteesta

<www.un.org/disabilities/documents/csocd/csocd50_wiman.doc>

8. Liitteet

Liite 1: Tutkimuksen Q-väiteotos, 49 väitettä

1. Rahoittajan pitää määritellä jokaisessa projektissa selkeät indikaattorit, joilla voidaan kuvata läpileikkaavien tavoitteiden toteutumista.³²⁰
2. Läpileikkaaviin tavoitteisiin vaikuttavat niin monet tekijät instituutioiden hankkeiden ulkopuolella, että tavoitteiden toteutumista on epärealistista pyrkiä mittaamaan.
3. YK:n inhimillisen kehityksen indeksi (HDI) on hyvä mittari kehitysprojektien positiiviselle vaikutukselle ihmisoikeustilanteeseen.
4. Instituutioiden projektien tulisi korostaa naisten työllistämistä virallisen talouden piirissä.
5. Luonnontieteellisillä aloilla naiset eivät yleensä ole vahvasti edustettuina, joten sukupuolikiintiöt voivat heikentää toiminnan laatua.
6. On käytännöllisintä kehittää kohdemaassa ensin vahvoja sektoreita, esim. kaivossektoria esimerkillisiksi hyvän hallinnon toteuttajiksi.
7. Kumppani-instituutioiden projektihenkilökunnalle tulisi tarvittaessa tarjota ammattienglannin kursseja kehitysprojektien yhteydessä, jotta he voisivat osallistua kansainväliseen yhteistyöhön.
8. Instituutioiden kehityshankkeiden toimenkuvaan ei kuulu hankkeiden aikaansaaman kompetenssin levittäminen kohdeyhteiskunnissa.
9. EITI (Extractive Industries Transparency Initiative) -koulutuksen järjestäminen kohdemaassa on riittävää läpileikkaavien tavoitteiden huomioon ottamista kaivosalan hankkeissa.
10. Luonnontieteelliset ja tekniset komponentit ovat ehdottomasti tärkein osa luonnontieteellis-teknisten instituutioiden toteuttamaa kehitysyhteistyötä.
11. Jos läpileikkaavia tavoitteita ei priorisoida paikallisen kontekstin mukaan, niiden toteuttamisesta tulee pintapuolista.
12. Luennot, työpajat ja seminaarit läpileikkaavista tavoitteista eivät mainittavasti edistä tavoitteiden toteutumista.
13. Instituutioiden kehityshankkeissa pitäisi olla tiedonlevityskomponentteja, jotta hankkeiden saavuttama tieteellisen ja/tai teknisen kapasiteetin parantuminen koskettaisi mahdollisimman monia.
14. Suomalaisten instituutioiden tulisi kehittää kumppaneilleen kehitysmalleja, jotka perustuvat suomalaisten omaan kokemukseen ja joita paikalliset instituutiot voisivat suoraan soveltaa.
15. Tasa-arvovastaavien nimittäminen projekteihin ei ole järkevää, sillä siten tuskin saadaan aikaan muuta kuin tavoitteiden nimellinen huomioon ottaminen.
16. Nykyisellään tarjolla olevat kansainvälisten järjestöjen ohjeet läpileikkaavien teemojen soveltamiseen ovat riittävän selkeitä ja käytännöllisiä.
17. Kun instituutioille tarjotaan konsulttiapua mm. läpileikkaavien tavoitteiden toteuttamiseen, konsulttien tulisi olla paikallisia.
18. Vaatimus edistää kaikkia läpileikkaavia tavoitteita kaikissa hankkeissa ei vaikuta tarkoituksenmukaiselta ja saattaa heikentää toiminnan tuloksellisuutta.
19. Läpileikkaavien tavoitteiden ottaminen huomioon siten, etteivät hankkeet ole niiden vastaisia ei riitä missään tapauksessa.
20. Naisten asema yhteiskunnissa on pohjimmiltaan kulttuurisidonnainen asia, johon ei pitäisi puuttua kehitysyhteistyöllä.
21. Läpileikkaavat tavoitteet perustuvat kansainväliseen normistoon, johon myös kumppanimaat ovat sitoutuneet. Tavoitteita tulee soveltaa samanlaisina ympäri maailmaa.
22. Läpileikkaavien tavoitteiden edistäminen siten kuin Suomi on ne määritellyt voi aikaansaada vastarintaa paikallisissa kansalaisissa.
23. Rahoittajien ajamat läpileikkaavat tavoitteet heikentävät paikallisten omistajuutta eli vähentävät heidän päätösvaltaansa omasta kehityksestään projekteissa.
24. Läpileikkaavista tavoitteista luennoiminen pitää kytkeä paikallisen instituution henkilökunnan käytännön työhön ja luentojen tulee olla interaktiivisia.
25. Kehitysyhteistyön rahoittajien tulisi tehdä yhdessä käytännön oppaita läpileikkaavien tavoitteiden sovellettavuudesta eri maantieteellisissä sijainneissa ja eri sektoreilla.

³²⁰ Kursiivilla on merkitty väitteet, jotka esitettiin vain suomalaisille. Muita käytettiin sekä Q-metodologisessa osiossa että kumppaneiden haastatteluissa.

26. Kehityshankkeiden suunnitteluvaiheessa tulisi järjestää neuvottelutilaisuuksia, joihin kutsuttaisiin paikallisia sidosryhmiä neuvottelemaan läpileikkaavien tavoitteiden toteutuksesta.
27. Vaikka paikallisten instituutioiden työntekijät ovat maansa kansalaisia, he eivät luultavasti näe yhteiskuntien ongelmia samalla lailla kuin haavoittuvaset ryhmät, joihin tavoitteilla pyritään ensisijaisesti vaikuttamaan.
28. Läpileikkaavista tavoitteista luennoimalla annettava tieto lisää paikallisten kykyä tunnistaa yhteiskunnallisia ongelmia ja puuttua niihin tulevaisuudessakin.
29. *Koska suomalaiset instituutiot ovat ekspertejä omalla alallaan, niiden tulisi tuntea alansa kytkökset yhteiskunnallisiin ilmiöihin ympäri maailmaa.*
30. *Mikäli IKI-projekti edistää kaikkia läpileikkaavia tavoitteita, sen budjetin pitäisi olla huomattavasti suurempi.*
31. Ihmisoikeuksien peräänkuuluttaminen kehityspolitiikassa on läntisten järjestöjen ja maiden tapa oikeuttaa kehitystoimintaa, jolla ne itse saavat lisää valtaa kehitysmaissa.
32. Ihmisoikeuksien vaatiminen IKI-projekteissa on hyödyllistä käytännössä.
33. *Instituutioiden tulisi toteuttaa kehitysprojekteja, joissa valtavirtaistamisen sijaan kohdennettaisiin hankkeen pääasialliseksi tavoitteeksi edistää yhtä läpileikkaavaa tavoitetta.*
34. Suomalaisten instituutioiden tulisi rohkaista kumppaneitaan poistamaan esteitä naisten osallistumiselle esimerkiksi esittelemällä heille lastenhoidon järjestämisen tai naisten kouluttautumisen etuja.
35. Instituutioiden hankkeet tulee suunnitella niin, että ne luovat suotuisat olot tulevaisuuden liiketoiminnalle kohdemaassa.
36. Suomi on luonteva ja luotettava kauppakumppani maille, joiden kanssa se on tehnyt kehitysyhteistyötä.
37. Kohdemaiden henkilöstö ei uskalla ideoida vapaasti projekteissa, varsinkaan päälliköiden ollessa läsnä. Hierarkia instituutioissa ja henkilöstön kasvojen menetyksen pelko heikentävät näin projektien laatua.
38. Läpileikkaavien tavoitteiden korostaminen projekteissa koetaan kiusallisena kohdeorganisaatioissa.
39. *IKI-hankkeissa riittää, että instituutiot osoittavat pohtineensa läpileikkaavien tavoitteiden relevanssia, vaikka ajatusprosessin tulos olisi, etteivät tavoitteet ole relevantteja projektille.*
40. Sukupuolten tasa-arvoa voidaan edistää asteittain kasvavilla ja tilanteen mukaan muodostetuilla kiintiöillä.
41. *Ulkoministeriön pitäisi määrittää yhteys läpileikkaavien tavoitteiden ja käytännön välille esim. tuottamalla valmiita PowerPoint-esityksiä läpileikkaavista tavoitteista.*
42. Pitkäkestoisemmissa hankkeissa ja kumppanuuksissa ymmärrys paikallisesta yhteiskunnasta karttuu ja läpileikkaavat tavoitteet saadaan toteutettua tehokkaammin.
43. Instituutioiden motivaatio pysyy korkeammalla, kun ne joutuvat kilpailemaan rahoituksesta ja uudistamaan hankkeita jatkuvasti.
44. *Kohdemaan instituutioiden vahvistamisesta pitäisi tehdä Suomen kehityspolitiikan läpileikkaava tavoite, jota toteutettaisiin mm. instituutioiden kehitysyhteistyöllä.*
45. *Läpileikkaavien tavoitteiden edistäminen instituutioiden kehityshankkeissa on tärkeämpää kuin paikallisten instituutioiden kapasiteetin vahvistaminen.*
46. Läpileikkaavien tavoitteiden sovellettavuudesta voisivat tietää esim. muut avunantajat tai paikalliset ja suomalaiset ministeriöt, mutta instituutioiden on vaikeaa hahmottaa, mitä nämä toimijat ovat, ja ottaa niihin yhteyttä.
47. *Kehitysprojektien suomalaisille projektipäälliköille pitäisi järjestää projektien suunnitteluvaiheessa koulutusta, jotta he pystyisivät näkemään tavoitteet suhteessa omaan alaansa.*
48. Kehityshankkeissa tulisi voida maksaa palkkaa myös paikallisille.
49. *Läpinäkyvien toimintatapojen esittely paikallisten koulutusmatkoilla Suomeen on erinomainen tapa edistää läpileikkaavia tavoitteita.*

Liite 2: Lista haastatteluihin osallistuneista kumppaneista

	Kansallisuus	Työnantaja	Koulutusala	Sukupuoli
1	Sudanilainen	Sudan Meteorological Authority	Luonnontieteellinen (L)	M
2	Sudanilainen	Sudan Meteorological Authority	L	N
3	Kolumbialainen	World Meteorological Organization	L	M
4	Kolumbialainen	Association of Caribbean States	Tekninen (T)	M
5	Nepalilainen	Department of Hydrology and Meteorology, Nepal	L	M
6	Nepalilainen	Department of Hydrology and Meteorology, Nepal	L	M
7	Sambialainen	University of Zambia	L	M
8	Vietnamilainen	National Hydro-Meteorological Service, Vietnam	Yhteiskuntatieteellinen (Y)	N
9	Saintlucialainen	Caribbean Meteorological Organization	L	M
10	Ukrainalainen	Ukrainian State Geological Research Institute	L	M
11	Vietnamilainen	Vietnam Institute of Meteorology Hydrology and Environment	L	M

Liite 3: Lista puutteellisesta aineistosta, joka hylättiin

	Kansallisuus	Työnantaja	Haastattelumuoto	Syy aineiston käyttökelvottomuuteen
1	Vietnamilainen	National Hydro-Meteorological Service, Vietnam	Henkilökohtainen	Kommunikaatio englanniksi ei onnistunut
2	Vietnamilainen	National Hydro-Meteorological Service, Vietnam	Henkilökohtainen	Kommunikaatio englanniksi ei onnistunut
3	Vietnamilainen	National Hydro-Meteorological Service, Vietnam	Henkilökohtainen	Kommunikaatio englanniksi ei onnistunut
4	Mongolialainen	Central Geological Laboratory, Mongolia	Webropol	Ei vastannut sanallisesti
5	Perulainen	Regional Government of Madre de Dios	Webropol	Ei vastannut sanallisesti
6	Vietnamilainen	Centre for Water Resources Planning and Investigation	Webropol	Ei vastannut sanallisesti

Liite 4: Taustatietolomake haastateltaville

Pyydetään palauttamaan haastattelijalle koetilanteessa

A . H E N K I L Ö T I E D O T				
Ikä				
Sukupuoli				
Kansallisuus				
B . K O U L U T U S - J A T Y Ö T I E D O T				
Koulutusala	1. Luonnontieteellinen [] 2. Yhteiskuntatieteellinen [] 3. Muu, mikä? _____			
Korkein suoritettu tutkinto				
Ammattinimike/vastuualue tällä hetkellä				
Työnantajaorganisaatio				
Osasto				
Kuinka kauan olet ollut ko. organisaation palveluksessa?				
C . K O K E M U K S E T K E H I T Y S Y H T E I S T Y Ö S T Ä				
(niin tarkasti kuin muistat, korkeintaan viisi parhaiten tuntemaasi projektia)				
Toteutus- aika	Paikka	Työnantajasi	Tehtäväsi	Projektin rahoittaja

D. TUTKIMUKSEN AIHEPIIRIN TUNTEMUS (rastita)**Kuinka hyvin katsot tuntevasi...**

	Erin- omaisesti	Hyvin	Kohtala- isesti	Vähän	En lainkaan
1. Suomen kehityspolitiikan läpileikkaavat tavoitteet?					
2. läpileikkaavien tavoitteiden soveltamisen kehitysyhteistyössä?					
3. läpileikkaavien tavoitteiden toteutumisen mittaamisen?					
4. organisaatiosi keinot edistää sukupuolten tasa-arvoa?					
5. organisaatiosi keinot toimia ympäristöystävällisesti?					
6. organisaatiosi keinot vähentää eriarvoisuutta?					
7. organisaatiosi keinot edistää läpinäkyviä toimintatapoja ja korruption kitkemistä omalla sektorillaan?					
8. kehitysyhteistyöprojektien luonnontieteellisen/teknisen sisällön suunnittelun ja toteutuksen?					
9. kehitysyhteistyöprojektien yhteiskunnallisten tavoitteiden suunnittelun ja toteutuksen?					

E. MAHDOLLISIA LISÄTIETOJA TAI KOMMENTTEJA

Kiitos vastauksestasi!

Liite 5: Sanasto tutkimukseen osallistuville

TIETOJA TUTKIMUKSEEN OSALLISTUVILLE

Tutkimuksen aihe ja tarkoitus

Tutkimuksessa pyritään selvittämään, miten Suomen kehityspolitiikan läpileikkaavia tavoitteita voitaisiin paremmin soveltaa instituutioiden kehitysyhteistyössä. Selvityksellä yritetään helpottaa instituutioiden kehitysyhteistyötä jatkossa ja lisätä keskustelua läpileikkaavista tavoitteista.

Läpileikkaavat tavoitteet

1. sukupuolten tasa-arvo
2. eriarvoisuuden vähentäminen
3. ilmastokestävyys

Väitteiden käsitteiden selityksiä

- **Ihmisoikeusperustaisuus** on Suomen lähestymistapa kehitykseen. Sen tavoitteena on saada köyhimmätkin ihmiset tuntemaan oikeutensa ja toimimaan niiden puolesta. Tavoitteena on myös, että viranomaiset tuntevat ihmisoikeusvelvoitteet ja kykenevät toimeenpanemaan niitä. Arvopohjainen ihmisoikeusperustaisuus on lähtöisin YK:n ihmisoikeuksien julistuksesta. Siihen kuuluvat omistajuus ja osallistaminen (alla).

- **Projektien omistajat (omistajuus)**
Kehittyvän maan kansalaiset ja heidän demokraattisesti valitut edustajansa ovat kehitysyhteistyöprojektien omistajia. Omistajat määrittelevät kehitystarpeensa ja heidän pitäisi hyötyä projekteista mahdollisimman tasapuolisesti.

- **Osallistaminen**
Osallistamisessa paikalliset kehityskumppanit tunnustetaan projektien omistajiksi ja heille annetaan valta tehdä omaa kehitystään koskevat päätökset.

- **Valtavirtaistaminen**
Läpileikkaavat tavoitteet tuodaan osaksi kaikkea Suomen kehitysyhteistyötä, eli ne valtavirtaistetaan. Valtavirtaistamalla pyritään läpileikkaavien tavoitteiden johdonmukaiseen edistämiseen toiminnan kaikilla tasoilla. Valtavirtaistaminen on yksi keino toteuttaa ihmisoikeusperustaista lähestymistapaa.

- **Kohdentaminen**
Kohdentaminen on valtavirtaistamiselle rinnakkainen toimintamuoto ja ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan toteuttamistapa Suomen kehitysyhteistyössä. Kohdennetun kehityshankkeen ensisijainen tavoite on edistää tiettyä läpileikkaavaa tavoitetta.

- **HDI (Human Development Index)**
YK:n kehittämä HDI eli Inhimillisen kehityksen indeksi mittaa sitä, millaisen elämänlaadun maat voivat tarjota kansalaisilleen. HDI koostuu elinajanodotteesta, keskimääräisestä koulutusajasta, odotetusta koulutusajasta ja bruttokansantulosta.

- **EITI (Extractive Industries Transparency Initiative)**
EITI on mekanismi, jolla pyritään edistämään hyvää hallintoa maissa, joissa luonnonvarat, kuten öljy, kaasu ja kaivannaiset ovat merkittävä tulonlähde. EITI peräänkuuluttaa läpinäkyvyyttä luonnonvaroilla käydyssä kaupassa valtioiden ja yritysten välillä. Näin pyritään kitkemään korruptiota ja hallinnoimaan luonnonvaroja reilummin.

Liite 6: Korrelaatiot tutkimuksen faktoreiden välillä

	A	B	C	D
A	-	0.49	0.36	0.11
B	-	-	0.55	0.29
C	-	-	-	0.34
D	-	-	-	-

Taulukkoon on merkitty faktoripisteiden korrelaatiot tutkimuksen faktoreiden A–D välillä. Niistä voidaan päätellä, kuinka yhteneväiset faktorit ovat toistensa kanssa. Q-metodologia pyrkii mahdollisimman toisistaan erottuviin faktoreihin. Yleensä Q-metodologisessa tutkimuksessa ei siis ole toivottavaa, että useat faktorit korreloisivat toistensa kanssa vahvasti.

Vahva korrelaatio on tulkinnanvarainen, mutta se voidaan määritellä samalla raja-arvolla, kuin vastaajien välinen korrelaatio. (Ks. esim. <<http://www.lrz.de/~schmolck/qmethod/pqmanual.htm>>). Tässä tutkimuksessa merkittävä korrelaatio oli >0.37, joten faktorit A ja B sekä B ja C korreloivat toistensa kanssa merkittävästi. Merkittävät korrelaatiot on merkitty taulukkoon lihavoituina. Korrelaatiot olivat kuitenkin suurempia muilla rotaatiotavoilla, joten faktorien voidaan katsoa olevan mahdollisimman toisistaan erottuvia tutkimuksessa käytetyillä rotaatiomenetelmillä. (Vrt. Aalto 2003a, 106.)